

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jakub Tázler

**Kritické srovnání režimů náhrady nemajetkové
újmy a vzniklé dvojkolejnosti**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2.4.2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 199 048 znaků včetně mezer.

Jakub Tázler

V Praze dne 2.4.2020

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, cenné rady, připomínky a pomoc při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	1
1 Pojem, charakteristika a předpoklady náhrady nemajetkové újmy.....	4
1.1 K újmě obecně, co újma je a kdy vzniká.....	4
1.2 Obecně k náhradě nemajetkové újmy.....	7
1.3 Náhrada při ublížení na zdraví a usmrcení v občanském zákoníku	8
1.4 Nemajetková újma v zákoníku práce.....	13
2 Historie odškodňování nemajetkové újmy.....	19
2.1 Starý občanský zákoník a vyhláška č. 32/1965 Sb.....	19
2.2 Náhradová vyhláška, starý zákoník práce a nabytí účinnosti nového	21
2.3 Situace po nabytí účinnosti platného občanského zákoníku	24
3 Charakteristika Metodiky, Nařízení, a zvláštních předpisů pro příslušníky bezpečnostních sborů a vojáků z povolání.....	27
3.1 Vývoj, obsah a charakteristika Metodiky NS.....	27
3.1.1 Část „A“ - preambule	28
Tabulka 1 - Vývoj BOL a ZSU v čase	30
3.1.2 Část „B“ - bolestné	32
3.1.3 Část „C“ - ztížení společenského uplatnění	32
3.1.4 Část „D“ - technická část	33
3.2 Nařízení vlády pro pracovněprávní úpravu	33
3.3 Právní úprava pro příslušníky bezpečnostních sborů	35
3.4 Zákon o vojácích z povolání a příslušná vyhláška	36
4 Dvojkolejnost a její kritika.....	38
4.1 Legislativní proces a právní závaznost.....	38
4.2 Komparace bolestného a ztížení společenského uplatnění, rozdílnost diagnóz a hodnota bodu v čase	42
Tabulka 2 – Peněžní ohodnocení vybraných diagnóz	43
4.3 Zásada zvláštní ochrany zaměstnance	49
4.4 Sekundární oběti z pohledu výše odčinění	51
4.5 Sekundární oběti z hlediska okruhu pozůstalých	55
4.6 Polemika ohledně účelu náhrady za usmrcení a duševních útrap sekundárních obětí ...	57
4.7 Zvlášť závažné ublížení na zdraví a další nemajetkové újmy	61
4.8 Přejít nároků bolestného a ztížení společenského uplatnění na dědice.....	63
4.9 Možnost výběru výhodnější právní úpravy	64
5 Protiústavnost.....	66
5.1 Nejednota, iracionalita a vnitřní obsahová rozpornost duality	66
5.2 Nerovné postavení obou skupin a neakceptovatelnost odchýlného zacházení.....	67
5.3 Nepředvídatelnost a nesrozumitelnost práva	71
6 De lege ferenda, úvahy o narovnání prostředí	74
Závěr.....	78
Seznam zkratk	80

Seznam použitých zdrojů	82
Seznam příloh.....	88
Příloha č. 1.....	89
Abstrakt	90
Klíčová slova: nemajetková újma, dvojkolejnost, protiústavnost.....	90
Abstract	91
Key words: non-pecuniary harm, duplication, unconstitutionality	91

Úvod

Každý z nás se ve svém životě setkal se zraněním, ať už vlastním či u někoho ze svých blízkých. Mohlo jít o zlomenou ruku při pádu na špatně udržovaném chodníku, utržené vazy při sportovním utkání, zhmožděnou krční páteř při dopravní nehodě nebo otřes mozku způsobený pádem z lešení při výkonu pracovních úkolů. V lepším případě za sebou úrazy zanechají jen bolestivé stavy, které dříve či později odezní, v horším případě následky trvalého charakteru a v nejhorším scénáři může dojít až k úmrtí poškozeného. Oficiální policejní statistika¹ za rok 2018² uvádí, že počet usmrcených při dopravních nehodách se zastavil na čísle 565 a lidí s alespoň lehkými zraněními bylo 27 680. Smrtebných pracovních úrazů bylo podle Českého statistického úřadu³ v tomtéž roce celkem 123 a pracovních úrazů se zraněním 46 223. Běžných poškození zdraví, která nejsou nikde evidována, bude jistě podobné, ne-li větší, množství.

Při splnění zákonných podmínek, popsaných v první kapitole, vzniká osobě poškozené právo na odčinění bolesti, případně i ztížení společenského uplatnění, vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti⁴. V případě zvláště závažného ublížení na zdraví nebo úmrtí poškozeného má navíc škůdce povinnost odčinit duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké.⁵ Toto právo na odškodnění nemajetkové újmy může vznikat také v případě, že se pojistitel zaváže v případě újmy na zdraví poskytnout pojistné plnění, a to ať už dobrovolně⁶ anebo je k tomuto povinen dle zákona⁷.

S účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“), k 1.1.2014 přišla koncepční změna, která nejen že se dotkla odškodňování zásahů do zdraví či života jako celku, ale zvláště se dotkla pracovních úrazů, u kterých odčincování nemajetkové újmy vydělila mimo standardní úpravu občanského zákoníku a ponechala jej čistě v gesci zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále jen „zákoník práce“ nebo „ZP“), respektive nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené

¹ *Statistika nehodovosti: Ročenka nehodovosti na pozemních komunikacích v České republice v roce 2018*. Policie.cz [online]. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

² Úmyslně vybírám statistiku za rok 2018, neboť oficiální statistika za rok 2019 nebyla ke dni citování (viz pozn. pod čarou č. 1) k dispozici

³ *Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz v České republice – za rok 2018*. Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pracovni-neschopnost-pro-nemoc-a-uraz-v-ceske-republice-za-rok-2018>

⁴ § 2958 OZ

⁵ § 2959 OZ

⁶ Standardní typy životního pojištění uzavřené dle § 2758 a násl. OZ

⁷ Např. zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)

pracovním úrazem nebo nemocí z povolání (dále jen „Nařízení“), které provádí § 271c ZP. Tato úprava se dotkla všech zaměstnanců, kteří pro případ, že došlo k pracovnímu úrazu nebo nemoci z povolání, musí pro hodnocení odškodnění použít pracovněprávní úpravu. Zda je tomu tak vždy je v současné době podrobena bouřlivým diskusím. Nutno podotknout, že od počátku 60. let 20. století, tedy od počátku rekodifikačního procesu nejvýznamnějších právních odvětví u nás, až do účinnosti OZ bylo lhostejné, zda se jednalo o úraz pracovní či nepracovní.⁸ Separátní úpravu má i nahrazování nemajetkové újmy u vojáků z povolání a příslušníků bezpečnostních sborů, kterou také okrajově zmiňuji.

Cílem práce je jednak shrnout právní vývoj odškodňování nemajetkové újmy v případě zásahu do zdraví, který je klíčový pro pochopení současného právní stavu, a jednak také kriticky srovnat aktuální dvojkoľejnost tohoto odškodňování. Platný právní stav je dle mého názoru nespravedlivý, neboť zakládá nedůvodné rozdíly mezi poškozenými a případně i jejich rodinnými příslušníky, a do budoucna neudržitelný. Pomocí argumentů uvedených v kapitole páté této práce se snažím dokázat, že není ani ústavně konformní, a je tedy nutné, aby byl v dohledné době napraven, a to ať již aktivitou zákonodárce, nebo aktivitou Ústavního soudu. Na závěr jsou předkládány úvahy *de lege ferenda*⁹, tedy jakým způsobem by bylo ideální právní řád změnit ku prospěchu poškozeným, aby byla odstraněna zjevná nespravedlnost současné právní úpravy.

V první kapitole je pojednáváno o současném právním stavu náhrady škody a nemajetkové újmy, s důrazem na to, že každá újma musí splňovat jisté předpoklady, aby za ni byl škůdce odpovědný. Důkladně je věnována pozornost zejména úpravě nemajetkové újmy, respektive úpravě náhrady při ublížení na zdraví a usmrcení, a to jak v OZ, tak v ZP. Ve druhé kapitole je shrnut postupný vývoj náhrady nemajetkové újmy při zásazích do zdraví, a to od počátku 60. let 20. století, tedy od účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „starý občanský zákoník“ nebo „SOZ“), vyhlášky č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění (dále jen „vyhláška č. 32/1965 Sb.“) a zákona č. 30/1965 Sb., o odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání. Ve třetí kapitole je pojednáváno o současném právním stavu se zaměřením na prováděcí / podpůrné právní předpisy k zákonné úpravě náhrady nemajetkové újmy, a to v OZ, kde se jedná o „nezávaznou“ Metodiku Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) (dále

⁸ SOKOL, Miloš, František VOREL, Martin DOBIÁŠ a Tomáš VOJTÍŠEK. *Odškodnění bolesti a trvalých následků u pracovních a nepracovních úrazů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Pro praxi. ISBN 978-80-7380-610-1, s. 77

⁹ *De lege ferenda* = hodnocení pozitivního práva z hledisek správnosti a spravedlnosti, více viz GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-652-1, s. 25

jen „Metodika“), a v ZP, kde existuje Nařízení. Opomenout nelze ani vyhlášku č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů (dále jen „vyhláška č. 277/2015 Sb.“) a vyhlášku č. 346/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění vojáků (dále jen „vyhláška č. 346/2015 Sb.“) k provedení zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (dále jen „ZoSPPBS“), respektive zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání (dále jen „ZoVzP“). Čtvrtá kapitola nabízí souhrn argumentů, kterými se snažím prokázat nesprávnost a neudržitelnost současné právní úpravy, a to ať již z hlediska výše odškodnění nebo postupu, jakým je odškodnění dosahováno a rozdílu mezi tím, kdo jej může požadovat. Závěrečné kapitoly nabízí úvahy o protiústavnosti a úvahy de lege ferenda; jakým způsobem současný právní stav napravit tak, aby odškodnění za pracovní či nepracovní úrazy bylo spravedlivé pro všechny poškozené.

1 Pojem, charakteristika a předpoklady náhrady nemajetkové újmy

Ačkoliv je cílem této diplomové práce kritické srovnání režimů náhrady nemajetkové újmy a vzniklé duality současné právní úpravy, a to navíc jen jedné její konkrétní podmnožiny, tedy náhrady při ublížení na zdraví a usmrcení, je nutné alespoň na úvod objasnit některé teoretické body, bez kterých by nebylo možné se k tomuto tématu jako celku vyjádřit. Těmi jsou zejména: právní úprava újmy a co újma vůbec je, jak se újma dělí a jaké jsou předpoklady pro vznik odpovědnosti škůdce, co to je nemateriální újma a jakým způsobem se nahrazuje? To vše jsou otázky, které je nutné vyřešit a které budou zodpovězeny v následující kapitole.

1.1 K újmě obecně, co újma je a kdy vzniká

Občanský zákoník zavedl nově souhrnný pojem újma, což je „každá majetková nebo nemajetková ztráta, která vznikla na straně poškozeného v důsledku a v příčinné souvislosti s porušením právní povinnosti ze strany škůdce“¹⁰, který se používá jak pro škodu na majetku (někdy nazývána též materiální újma), tak pro nemajetkovou újmu (též imateriální / nemateriální). Náhrada újmy patří do části čtvrté OZ, týkající se relativních majetkových práv, hlavy třetí – závazků z deliktů a je upravena v §§ 2894–2971. Z hlediska systematiky OZ je rozdělena na dvě části. První část obsahuje obecná ustanovení k náhradě škody případně nemajetkové újmy, druhá případy takzvané zvláštní odpovědnosti, jako je například škoda z provozní činnosti, škoda na nemovité věci a další situace, ve kterých je odpovědnost škůdce upravena speciálním způsobem.

Zatímco škodu na majetku je škůdce povinen nahradit vždy¹¹, nemajetkovou újmu je nutné nahradit buď v situaci, kdy tak stanoví zvlášť zákon, kterým může být například OZ, zákon o obchodních korporacích nebo jiný právní předpis, nebo tehdy, pokud si tak strany výslovně ujednají. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posuzuje obdobně¹² podle ustanovení o povinnosti k náhradě škody¹³. K povinnosti nahradit újmu se výstižně vyjadřují Achour & Pelikán: „Povinnost nahradit způsobenou újmu je obecně nepříznivým právním následkem postihujícím škůdce (rušitele primární povinnosti)

¹⁰ NOVOTNÝ, Petr, PAVEL KOUKAL a EVA ZAHOŘOVÁ. *Nový občanský zákoník: Náhrada škody*. Praha: Grada, 2014, 144 s. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5165-8, s. 18

¹¹ § 2894 odst. 1 OZ

¹² Tento termín upravují tzv. legislativní pravidla vlády, a to konkrétně v čl. 41 odst. 1: „Slovo „obdobně“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu vyjadřuje, že toto ustanovení se vztahuje na vymezené právní vztahy v plném rozsahu.“

Legislativní pravidla vlády: úplné znění platné od 1.2.2018, Praha: Vláda ČR. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/>

¹³ § 2894 odst. 2 OZ

spočívající ve vzniku závazku, který škůdce dosud neměl a který je zaměřen na nápravu (reparaci), v jejím rámci na případné obnovení (restituci) narušeného právního stavu a ve zvláštních případech pak také poskytnutí určitého zadostiučinění (satisfakce).“¹⁴

Aby bylo možné dovést povinnost škůdce k náhradě újmy, musí být splněny některé základní předpoklady. Prvním prvkem této konstrukce je protiprávní čin škůdce, který se vyznačuje porušením některé z jeho primárních povinností. Nejvyšší soud definoval, že „*porušením právní povinnosti se rozumí objektivně vzniklý rozpor mezi tím, jak fyzická či právnická osoba skutečně jednala (příp. opomenula jednat), a tím, jak jednat měla, aby dostála svým povinnostem.*“¹⁵

Tímto porušením povinnosti je tedy buď porušení zákona, respektive povinností vyplývajících ze zákona, povinnosti plynoucí ze smlouvy anebo porušení dobrých mravů. Dobrými mravy se dle NS rozumí „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“¹⁶ Pro odpovědnost škůdce je také nutné, aby poškozenému vznikla buď škoda nebo nemajetková újma. Mezi těmito dvěma prvky, tedy porušením primární povinnosti a vzniklou újmou, musí existovat příčinná souvislost.¹⁷ Příčinná souvislost znamená, že subjekt může být činěn odpovědným za delikt pouze v případě, že jeho jednání určitý následek přímo vyvolalo.¹⁸ Poslední podmínkou, kterou je však nutné splnit pouze v některých případech, je zavinění škůdce.

Prokázat zavinění je nutné v případě porušení dobrých mravů a v případě porušení zákona. V těchto případech se jedná o tzv. „subjektivní odpovědnost“¹⁹. Při porušení dobrých mravů musí být zavinění ve formě úmyslu, a to alespoň nepřímého²⁰, u porušení zákona stačí dle dikce OZ pouze „zavinění“, tzn. stačí aby byla u škůdce dovozena alespoň nevědomá nedbalost. V případě porušení smlouvy je odpovědnost „objektivní“²¹, nicméně je zde možnost použít tzv. „liberační důvody“. Povinnosti k náhradě se škůdce zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka

¹⁴ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 9

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.3.2012, sp. zn. 23 Cdo 4140/2011

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96

¹⁷ Cit. sub 10, s. 11 - 12

¹⁸ Cit. sub. 9, s. 199 - 200

¹⁹ Subjektivní právní odpovědnost předpokládá vždy zaviněné porušení právní povinnosti a je též někdy nazývána „odpovědností za zavinění“ viz GERLOCH, cit. sub 9, s. 202

²⁰ § 2909 OZ

²¹ Objektivní odpovědnost bývá nazývána „odpovědnost za protiprávní stav“, za výsledek. Jejím předpokladem tedy není zavinění v jakékoliv formě. Tuto odpovědnost nese ten, kdo tento stav nezavinil viz GERLOCH, cit. sub 9, s. 202

vzniklá nezávisle na jeho vůli.²² To jsou zejména důvody spojené s „vyšší mocí“, jako jsou například živelní katastrofy (požáry, zemětřesení nebo povodně).

Zavinění můžeme dělit na jednání / opomenutí²³ úmyslné, které se dále dělí na přímý úmysl a nepřímý úmysl, a na jednání nedbalostní, tedy na nedbalost vědomou a nedbalost nevědomou. Přímý úmysl u zavinění znamená, že delikvent ví, že to, co činí je protiprávní a že může určitý škodlivý následek nastat, a chce jej způsobit, zatímco u nepřímého úmyslu jde o to, že delikvent ví, že se dopouští deliktu, a pro případ, že se tak stane, je s následkem srozuměn. U vědomé nedbalosti delikvent ví, že se dopouští deliktu, ale bez přiměřených důvodů spoléhá, že následek nenastane, zatímco u nevědomé nedbalosti vůbec neví, že se dopustil deliktu, ačkoliv to vědět měl a mohl. Nevědomá nedbalost je zároveň vyjádřením zásady „*ignorantia legis non excusat*“.²⁴

Prozatím bylo pracováno s pojmy poškozený a škůdce. Pojem škůdce lze definovat jako každou fyzickou nebo právnickou osobu, „*kteřá odpovídá za způsobenou škodu nebo nemajetkovou újmu a jež je povinna k její náhradě. (...) Platí přitom, že škůdce je zásadně povinen nahradit pouze škodu, kterou zavinil, a bez ohledu na své zavinění pak odpovídá za škodu výhradně v případech zvláště stanovených zákonem a u porušení smluvní povinnosti. Nemajetkovou újmu je škůdce povinen odčinit jen tehdy, pokud tato povinnost byla výslovně ujednána, nebo jestliže tak zvláště stanoví zákon*“²⁵. Jak již bylo výše uvedeno, povinnost k náhradě újmy vzniká v důsledku porušení povinnosti škůdcem.

Škůdce musí zároveň disponovat tzv. deliktní způsobilostí. „*Jedná se o způsobilost vlastním protiprávním jednáním zakládat pro sebe povinnost (závazek) k náhradě újmy. Fyzická osoba (člověk) je odpovědná za své jednání, jestliže byla schopná jej posoudit a ovládnout*“^{26, 27} Lze tedy hovořit o dvou složkách jednání, a to o složce intelektuální – rozpoznávací (posoudit) a o složce volní – ovládací (ovládnout). Právnické osoby nabývají deliktní způsobilost okamžikem svého vzniku. Ten nastává buď účinností zákona, podle kterého byla právnická osoba zřízena, nebo vzniká zápisem do příslušného veřejného rejstříku, kterým je většinou obchodní rejstřík.²⁸ Poškozený, jemuž byla způsobena škoda nebo nemajetková újma, je druhou stranou tohoto závazkového právního poměru.

²² §2913 odst. 2 OZ

²³ § 546 OZ

²⁴ Cit. sub 9, s. 201 – 202

²⁵ Cit. sub 10, s. 16

²⁶ § 24 OZ

²⁷ Cit. sub 14, s. 13-14

²⁸ §126 OZ

Škoda se nahrazuje primárně uvedením do předešlého stavu. Jedná se o takzvanou naturální restituci. Relutární restituce, tedy náhrada škody v penězích, je možná tehdy, pokud není možná naturální restituce nebo pokud o to požádá sám poškozený. Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění se poskytuje v penězích, ledaže by jiný způsob zajistil skutečné a dostatečné odčinění způsobené újmy.²⁹

Tato změna je koncepčním obratem od starého občanského zákoníku, kdy výše zmíněné platilo opačně, jako první se nahrazovala škoda v penězích a teprve pokud o to poškozený požádal a bylo-li to možné a účelné, hradila se škoda uvedením do předešlého stavu.³⁰

1.2 Obecně k náhradě nemajetkové újmy

Jak již bylo uvedeno výše, nemajetkovou újmu je povinen škůdce nahradit tehdy, je-li tak ujednáno, nebo to výslovně stanoví zákon. Občanský zákoník tak stanoví v následujících případech: újma na přirozených právech člověka³¹, poškození věci ze svévole nebo škodolibosti, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, újma za narušenou dovolenou a újma při narušení základních členských práv člena spolku.³² V této práci se věnuji pouze újmě na přirozených právech člověka, respektive její konkrétní oblasti – náhradě při ublížení na zdraví a při usmrcení.

Zatímco škodu na majetku lze relativně „jednoduše“ vyčíslit, u nemajetkové újmy tomu tak není. U jejího ohodnocení bude téměř vždy záležet na subjektivních úvahách při individuálním posouzení každého případu, a to nejprve poškozeným, později zejména soudem.³³

Důležité je také zohlednit, že způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné, stejně tak i obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví. Okolnosti zvláštního zřetele hodné stanoví OZ jakožto demonstrativní výčet a jsou jimi například úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru.³⁴ Zajímavostí je, že Krajský soud v Brně

²⁹ § 2951 OZ

³⁰ Srov. § 442 odst. 2 SOZ

³¹ Ty vymezuje demonstrativním výčtem zejména § 81 OZ a právo na duševní a tělesnou integritu je dále specifikováno v § 91 a násl. OZ

³² Cit. sub 10, s. 43

³³ Cit. sub 10, s. 20

³⁴ § 2957 OZ

v rozsudku ze dne 27.9.2017, sp. zn. 70 Co 132/2017 vyjádřil názor, že „právo na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu v podobě duševních útrap, spjatých s obavou ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, může poškozenému náležet dle § 2956 a 2957 ObčZ rovněž tehdy, nedojde-li zásahem škůdce do přirozených práv poškozeného k ublížení na zdraví. Duševní útrapy však musí dosáhnout určité kvalifikované intenzity – míry utrpení. Určující zde je, zda by u běžného člověka, jenž by se v situaci poškozeného nacházel, byl vzhledem ke konkrétním okolnostem dán rozumný podklad k důvodným obavám ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.“

Dále je třeba také zmínit, že náhradu nemajetkové újmy mohou požadovat i jiné osoby než samotní poškození, konkrétně ty, které způsobenou újmu pocítují jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit. To za situace, že škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména pokud porušil z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost anebo tuto újmu způsobil úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky.³⁵

Zde jde o tzv. sekundární oběti, o kterých se v OZ v souvislosti s nemajetkovou újmou hovoří také v § 2959, kterému se podrobněji věnuji v následující podkapitole. K výše popisovanému ustanovení § 2971 se v relativně čerstvém judikátu vyjadřoval Nejvyšší soud ČR. NS výslovně uvedl, že „(...) dalším předpokladem pro odčinění nemajetkové újmy ve smyslu tohoto ustanovení je, že poškozený způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit. Zákon tedy umožňuje za výjimečných podmínek odčinit i jinou újmu, než na základních hodnotách (§ 2956 o. z.), pokud s ohledem na specifické okolnosti případu je pro poškozeného zásah srovnatelně či obdobně tíživý.“³⁶ V případě, že bude dodržen tento restriktivní trend nastavený Nejvyšším soudem, bude toto ustanovení OZ využíváno velmi zřídka.

1.3 Náhrada při ublížení na zdraví a usmrcení v občanském zákoníku

Náhradu při ublížení na zdraví a usmrcení upravují v občanském zákoníku dva paragrafy – § 2958 a § 2959. Ty představují relativně oddělenou a autonomní oblast náhrady nemajetkové újmy, a to i z důvodu, že samotné ublížení na zdraví nebo usmrcení jsou nejfatálnější formy nemajetkové újmy a jako takové tedy také nejzásadnější zásahy do integrity a osobnosti jednotlivce.³⁷ Ostatně koncepce ochrany člověka, jeho zdraví a jeho tělesné schránky, je zakotvena

³⁵ § 2971 OZ

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3.2019, sp. zn. 25 Cdo 972/2018

³⁷ Cit. sub 10, s. 52

v OZ i na jiných místech, například platí, že na lidské tělo ani jeho části nelze pohlížet jako na věc.³⁸

V rámci náhrady při ublížení na zdraví se odčiní újma peněžní náhradou. Ta by měla plně vyvážit vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy, a pokud vznikla poškozením zdraví tzv. „*překážka lepší budoucnosti*“, nahradí se i toto ztížení společenského uplatnění. Pokud nelze určit v jaké výši, stanoví se dle zásad slušnosti.³⁹ K přiměřenosti odčinění nemajetkové újmy v podobě bolestného a ztížení společenského uplatnění se také několikrát vyjadřoval Ústavní soud, který ve svých nálezech primárně dbal na to, aby byla náhrada založena zejména na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi částkou, kterou obdrží poškození a způsobenou újmou byl princip proporcionality.⁴⁰

Další nemajetkové újmy jsou jakousi zbytkovou klauzulí, která souvisí se zásahem do zdraví poškozeného a jako taková by měla pokrývat ostatní újmy, které nelze zahrnout ani pod bolestné, ani pod ztížení společenského uplatnění. Dle komentáře k OZ by mělo jít o negativní následky zranění, které nejsou ani bolestivé, jinak by se podřadily pod BOL, ani nemají trvalý charakter, jinak by spadaly pod ZSU. Zde je možné zařadit kupříkladu dočasná omezení v dosavadních aktivitách poškozeného, která jsou vnímána natolik intenzivně, že je vhodné je odškodnit peněžitou náhradou.⁴¹ Pod pojem dalších nemajetkových újem lze také subsumovat např. duševní útrapy spjaté s obavou ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.⁴² Mališ za pomoci výkladu ustanovení § 2958 shrnuje, že tato kategorie by neměla být kategorií méněcennou (myšleno oproti bolestnému a ztížení společenského uplatnění) a užívanou jen v naprosto speciálních případech, a dále se domnívá, že „*další nemajetkové újmy vznikají při ublížení na zdraví běžně, tedy jako součást pravidelného běhu věcí.*“⁴³ Definice „*zásad slušnosti*“ OZ nenabízí, ostatně i Vojtek, ve výše zmíněném komentáři k těmto ustanovením zmiňuje, že je vlastně otázkou, co má tento pojem vyjadřovat.⁴⁴

³⁸ § 493 OZ

³⁹ § 2958 OZ

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9.2005, sp. zn. III. ÚS 350/03, Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3.2012, sp. zn. I. ÚS 2955/10 – 1 nebo třeba Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 - 1

⁴¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3, s. 1108

⁴² Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 70 Co 132/2017

⁴³ MALIŠ, Daniel. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. 2019, 2019(3.), 19-23. ISSN 1210-6348.

⁴⁴ Cit. sub 41, s. 1109

Jak již bylo naznačeno, peněžitou náhradou se také odčiní zvlášť závažné ublížení na zdraví nebo usmrcení. V takovém případě musí škůdce odčinit duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Stejně jako v předchozím případě platí, že pokud nelze stanovit výše náhrady, stanoví se podle zásad slušnosti.⁴⁵ Cílem tohoto ryze osobního práva sekundární oběti je přiměřeně vyvážit a zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou pozůstalému v jeho osobnostní sféře a odčinit zásah do práva na budování a rozvíjení rodinných vztahů.⁴⁶ Zde se dostáváme k druhému případu, kdy občanský zákoník pracuje s újmou, kterou pociťují sekundární oběti, a to v § 2959 OZ.

K usmrcení se vyjadřuje v komentáři k OZ Bezouška. Ten se domnívá, že újma, která se odčínuje, spočívá především v psychických útrapách (smutku, žalu) způsobených vnímáním smrti blízkého člověka. Odčinit je však třeba i další citové strádání, jako např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod.⁴⁷

Na rozdíl od ZP, ZoSPPBS, ZoVzP, nebo SOZ, občanský zákoník se vydal cestou neurčitosti odškodnění, které by měly obdržet sekundární oběti při usmrcení osoby blízké. Už za účinnosti starého občanského zákoníku totiž bylo možné taxativně stanovené částky v § 444 odst. 3 překonat. Ústavní soud dovodil, že „*tato úprava (myšleno zmiňované ustanovení) neumožňuje svojí jednoznačností žádný prostor pro odlišný výklad. Je však natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevyklučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*“⁴⁸ Stejný názor, tedy odsouzení fixně stanovených částek nikoliv pro jejich výši, ale spíše pro jejich taxativnost, vyjádřil v důvodové zprávě k OZ i zákonodárce.⁴⁹

Zákonodárce v důvodové zprávě k OZ objasnil svou motivaci „*opustit myšlenku, že by sazebník výše náhrad měl a priori stanovit zákon nebo dokonce podzákonný předpis, aby se tak zjednodušilo rozhodování soudů*“. V důvodové zprávě je poukazováno na to, že by to měly být soudy, které by jednotlivé případy posuzovaly a ani legislativa, ani exekutiva by neměly nařizovat soudu, jak má případy rozhodovat, neboť „*soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro*

⁴⁵ § 2959 OZ

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018

⁴⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1721, bod V, marg. 22

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04

⁴⁹ Viz citace důvodové zprávy na str. 11 této práce

další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná. Není např. žádný důvod založit manželu nebo sourozenci právo při usmrcení druhého manžela či sourozence na zaplacení částky 240 000 nebo 175 000 Kč, jak je tomu v současné právní úpravě. Za určitých okolností to může být příliš málo, za jiných příliš mnoho.“ Závěrem této pasáže dává zákonodárce možnost moci soudní, aby se shodla na zásadách, pomocí nichž bude postupováno, pokud její představitelé pocítují potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů.^{50,51}

Ostatně ještě před účinností OZ se k tezi, že lidský život nelze „otabulkovat“ hlásily i některé soudy, například KS v Brně rozsudkem z 16.12.2011, sp. zn. 24 C 123/2011 deklaroval, že „*novela občanského zákoníku provedená zák. č. 47/2004 Sb. zakotvila totiž § 444 odst. 3 obč.zák. proto, aby usnadnila pozůstalým cestu k neprodlenému základnímu odškodnění, a nikoli proto, aby institucionalizovala nespravedlnost, projevivší se ve stejném odškodňování diametrálně odlišných protiprávních jednání a následků do života poškozených.*“

Komentář k občanskému zákoníku dělí kritéria, podle kterých by se mělo řídit odškodnění sekundárních obětí z § 2959, na dva druhy – na straně škůdce a na straně pozůstalého.

Na straně pozůstalého se jedná o intenzitu vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, kdy se předpokládá v rozdílném věku různá intenzita vztahů a vnímání újmy, existenční či hmotná závislost na zemřelém a případné poskytnutí jiné satisfakce, jako je třeba omluva, nebo i trestní či správní postih škůdce. Většina zmíněných kritérií vyjadřuje hloubku a kvalitu vzájemného vztahu, neboť podle citové blízkosti lze vyjádřit ztrátu nejlépe a čím větší blízkost mezi usmrceným a sekundárním poškozeným, tím větší by mělo být následné odčinění.

U osoby škůdce se zohledňuje postoj škůdce k újmě, dopad události do jeho duševní sféry, majetkové poměry škůdce a míra zavinění, respektive spoluzavinění smrti poškozeným. Postojem škůdce je myšleno, jakým způsobem je vnímám pozůstalými, jaké projevuje chování, zda projevuje lítost nebo naopak lhostejnost či bezcitnost. Dalšími kritérii, které mohou být zohledněny v rámci odčinění útrap sekundárních obětí jsou dílčí prvky, kterými se bude lišit každý jednotlivý případ a bude třeba je individuálně zkoumat. Například případy, kdy se sekundární oběť dostavila do nemocnice, kde byla svědkem utrpení svých blízkých, byla na místě nehody, a tedy i

⁵⁰ *Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku (konsolidované znění)* [online]. 2012 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁵¹ Obě dvě citace z důvodové zprávy se vztahují také k § 2958 OZ, o kterém bylo již hovořeno výše. V důvodové zprávě pojímá zákonodárce § 2958 a § 2959 jako jeden celek. Z tohoto důvodu také uvádím citaci celou, byť se k odčinění újmy sekundárních obětí dle § 2959 OZ vztahuje jen její část.

přítomna usmrcení, nebo pokud musela být u identifikace mrtvoly osoby jí blízké, zakládají a odůvodňují právo na vyšší zadostiučinění.⁵²

U zvlášť závažného poškození zdraví dle § 2959 by mělo jít o ta nejtěžší poškození zdraví, která většinou zanechají trvalé následky, například komatické stavy, závažná poškození mozku nebo ochrnutí.⁵³ Totéž podotýká i Nejvyšší soud, který vymezil, že tato závažná poškození zdraví, by měla být srovnatelná s usmrcením osoby blízké. Duševní útrapy sekundárních obětí by pak měly dosahovat určité vyšší intenzity spojené s vědomím, že poškozená osoba byla trvale vyřazena z většiny sfér společenského uplatnění a změnila se v osobu, která trpí výjimečně nepříznivým stavem. Tato újma, při které nedošlo k úmrtí poškozeného by měla být závažností srovnatelná právě se smrtí této blízké osoby. Kromě těchto případů s nejvážnějšími následky může jít o případy kritických zranění, která budou primární obětí po delší dobu ohrožovat na životě nebo výrazně zatěžovat nepříznivým zdravotním stavem, což může mít citelný dopad do osobnostní sféry sekundárních poškozených.⁵⁴

Například Ryška (soudce KS v Brně) poukazuje na to, že v této situaci může být odčinění sekundární oběti dokonce vyšší než v případě, že by primární poškozený na následky zranění zemřel, neboť v obou případech je újma pro sekundární oběti trvalá, a zatímco v případě úmrtí může tato újma slábnout postupem času, u trvalých následků se předpokládá, že si sekundární oběti budou pravidelně tuto újmu obnovovat, neboť budou přicházet do styku s poškozeným, což je bude konfrontovat s nezvratitelnou realitou jeho zdravotního stavu. Může se také stát, že sekundární oběť bude nucena upozadit svou seberealizaci na společenské nebo profesní bázi na úkor oběti primární.⁵⁵

O tom, zda je tato koncepční změna, kdy sekundární oběti budou odškodněny „dle zásad slušnosti“, tedy částkou, která není dopředu pevně stanovená a nikoliv dle „tabulkových hodnot“, pozitivním přínosem rekodifikace, je pojednáno v kapitole čtvrté.

Již od účinnosti SOZ je náhrada při ublížení na zdraví nebo usmrcení charakteristická tím, že v případě nemateriální újmy vznikají velmi často osobě poškozené i nároky majetkového charakteru, a že zde tedy existuje propojenost s majetkovou škodou, která vznikla osobě poškozené

⁵² LAVICKÝ, Petr a Jakub HANDRLICA. *Občanský zákoník VI.: Velký komentář. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. V Praze: C.H. Beck, 2013-. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9., s. 1722

⁵³ Cit. sub 41, s. 1119

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6.2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018

⁵⁵ RYŠKA, Michal. *Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ*. Právní rozhledy. 2016, 24(11), 381-386. ISSN 1210-6410, s. 385 - 386

v důsledku toho, že ji byla způsobena nemajetková újma.⁵⁶ V současné právní úpravě je povinen škůdce nahradit náklady spojené s péčí o zdraví, osobu nebo domácnost poškozeného a to tomu, kdo tyto náklady vynaložil⁵⁷ dle § 2960, náklady spojené s pohřbem dle § 2961, stejně tak se hradí náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti dle § 2962, po skončení pracovní neschopnosti či při invaliditě rozdíl mezi předchozím výdělkem a tím současným, a dle § 2963 se také odčiní zvýšené úsilí či námaha, pokud poškozený dosahuje výdělku hůře než dříve. Dalšími majetkovými nároky, které ovšem vznikly díky zásahu do zdraví, jsou například náhrada rozdílu na důchodu a v případě úmrtí také výživné pozůstalých.

1.4 Nemajetková újma v zákoníku práce

Právní úprava náhrady nemajetkové újmy se v pracovním právu, stejně jako v jiných právních oblastech, postupně vyvíjela. Vztah zákoníku práce k občanskému zákoníku byl původně vztahem tzv. delegace (vztah, kdy se OZ použil jen tehdy, pokud na něj ZP výslovně odkazoval), nyní však oba předpisy fungují na bázi subsidiarity (OZ se použije vždy tehdy, pokud ZP danou problematiku neupravuje, a to v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů)⁵⁸ a to po zrušení tehdejšího § 4 zákoníku práce nálezem Ústavního soudu č. 116/2008 Sb.⁵⁹

Důsledky, které z tohoto plynou popisují Kocourek & Dobřichovský takto: „*Vzhledem k tomu, že jde o zvláštní právní úpravu pro oblast pracovněprávních vztahů upravených zákoníkem práce, je třeba při řešení otázek spojených s realizací nároků a povinností souvisejících se vznikem škody v rámci pracovněprávních vztahů, ať již na straně zaměstnance nebo zaměstnavatele, postupovat výhradně podle zákoníku práce. Občanskoprávní předpisy nelze na tyto odpovědnostní vztahy použít, a to ani analogicky. To je také důvodem, proč zákoník práce upravuje celou tuto problematiku samostatně a vyčerpávajícím způsobem.*“⁶⁰ Toto vydělení a autonomii pracovněprávní úpravy náhrady nemajetkové újmy dokládá i komentářová literatura, kdy Bělina v komentáři k § 4 ZP uvádí: „*Shora uvedené však neplatí pro náhradu nemajetkové újmy při*

⁵⁶ KOBLIHA, Ivan. *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského práva: praktická příručka*. Praha: Leges, 2012. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-97-4.

⁵⁷ Což může být i samotný poškozený. Ten má možnost se poté vypořádat s těmi, kdo tyto výdaje vynaložili viz nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 2224/15 - 1

⁵⁸ § 4 ZP

⁵⁹ KOCOUREK, Jiří a Tomáš DOBŘIHOVSKÝ. *Pracovní právo pro praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2016. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-616-6.

⁶⁰ Cit. sub 59, s. 251

*pracovních úrazech a nemocech z povolání, kde má zákoník práce zvláštní, výslovnou a komplexní úpravu, takže subsidiární použití občanského zákoníku je tím vyloučeno.*⁶¹

Na druhé straně je to Bezouška, který v komentáři k OZ již od počátku tvrdil, že *„není rozumného důvodu, aby byla v oblasti pracovního práva újma na zdraví odškodňována v menším rozsahu než v dalších soukromoprávních oblastech. Používání „bodové vyhlášky“ by vedlo k situaci, že by zaměstnancům byla poskytnuta nižší míra ochrany než jiným lidem, k čemuž neexistuje ospravedlnitelný důvod, a je to tudíž z ústavního hlediska neudržitelné. Bude-li zaměstnanci přiznáno nižší zadostiučinění podle zákoníku práce než jinému člověku v obdobném případě podle občanského zákoníku, nelze zaměstnanci upřít právo požadovat dorovnání této částky podle občanského zákoníku.*⁶² Zmíněný komentář reflektoval situaci, kdy ještě fungovala vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského (dále jen „Náhradová vyhláška“), nicméně jeho příměr lze použít i na aktuální úpravu.

Autonomii ustanovení o náhradě škody a nemajetkové újmy v ZP potvrdil i například NS⁶³, který výslovně stanovil, že *„subsidiární použití ustanovení § 2958 o. z. a z něj vycházející metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví na pracovněprávní vztahy nepřipadá v úvahu. (...) V této souvislosti je navíc třeba zdůraznit, že zákoník práce obsahuje komplexní pracovněprávní úpravu náhrady škody, která má kogentní povahu, a nelze se proto od ní odchýlit.*“

Tato teze je dle mého názoru nesprávná a v novějších člancích se od ní odklání i například Bezouška⁶⁴, či Machálek s Kadlubiecem⁶⁵, ačkoliv někteří autoři i nadále trvají na komplexnosti a autonomnosti úpravy v ZP, např. výše zmiňovaný Bělina⁶⁶. Ústavní soud navíc v nálezu ze dne 26.8.2010 sp. zn. III. ÚS 101/05 potvrdil, že *„při interpretaci zákoníku práce a jeho ustanovení o náhradě škody nelze pominout ani obecné principy a pravidla upravující základy právní odpovědnosti, která pokládají základ soukromého práva. Pokud by byly tyto obecné principy a pojmy pominuty, interpretace jednotlivých ustanovení zákoníku práce by často nemohla vést k racionálnímu závěru a ve své podstatě by popřela těž samotný pojem právního řádu jako uspořádaného systému právních norem, systému uspořádaného mimo jiné právními principy, pojmoslovím a hodnotami sdílenými v rámci relevantní právní komunity.*“

⁶¹ BĚLINA, Miroslav. *Zákoník práce: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-759-0, marg. 29, s. 46

⁶² Cit. sub 47, s. 1713, bod VII, marg. 52

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9.2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016

⁶⁴ BEZOUŠKA, Petr. *Je náhrada škody v zákoníku práce opravdu upravena komplexně?* Právní rozhledy. 2018, 26.(12.), 439-444. ISSN 1210-6410.

⁶⁵ MACHÁLEK, Petr a Vojtěch KADLUBIEC. *Náhrada nemajetkové újmy pozůstalých v pracovněprávních vztazích*. Právní rozhledy. 2018, 26.(4), 115-124. ISSN 1210-6410

⁶⁶ BĚLINA, Miroslav. *Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu*. Právní rozhledy. C. H. Beck, 2018, 26.(18.), 635 - 639. ISSN 1210-6410.

Domnívám se, že právnická veřejnost si až nyní uvědomuje a třeba i na základě této práce bude uvědomovat, že některé případy náhrady újmy bez subsidiárního použití občanského zákoníku vyřešit nelze. Nad subsidiaritou OZ se zamýšlím v kapitole 4. této práce, ve které se pokusím dovodit, že není možné považovat úpravu v ZP za komplexní.

Zákoník práce upravuje náhradu majetkové a nemajetkové újmy v §§ 248–275 a s nemajetkovou újmou, respektive s její náhradou pracuje počínaje § 269 a násl. Povšimnutíhodné je, že po vzoru nové terminologie v OZ, kde se používá „*odčinění nemajetkové újmy*“, viz např. §2956, § 2958 a §2959 OZ, nebyla tato terminologie přejata zákonodárcem do pracovněprávních předpisů, kdy u ZP i u Nařízení se nemajetková újma „*odškodňuje*“. Pracovní právo dále upravuje povinnost zaměstnavatele nahradit újmu způsobenou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání jako povinnost objektivního charakteru. Způsobená újma se nahrazuje v penězích.⁶⁷ Aby byl zaměstnavatel odpovědný k náhradě nemajetkové újmy, je nutné, aby byly splněny tři podmínky – jednak vznikl pracovní úraz nebo nemoc z povolání, jednak vznikla nemajetková újma zaměstnanci nebo případně pozůstalým, a mezi tím musí existovat příčinná souvislost.⁶⁸

Jak již bylo řečeno, zákoník práce ukládá zaměstnavateli povinnost nahradit nemajetkovou újmu zaměstnanci v případě pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. U pracovního úrazu musí újma vzniknout při plnění pracovních úkolů, nebo v přímé souvislosti s ním.⁶⁹ U nemoci z povolání pak nahradí zaměstnavatel vzniklou újmu tehdy, jestliže zaměstnanec naposledy před jejím zjištěním pracoval u zaměstnavatele za podmínek, za nichž vzniká nemoc z povolání, kterou byl postižen⁷⁰. Co je plnění pracovních úkolů vysvětluje ZP v § 273, z něhož plyne, že je to výkon pracovních povinností, jiná činnost vykonávaná na příkaz zaměstnavatele a činnost, která je předmětem pracovní cesty. Je nutné, aby zaměstnanec byl v době vzniku újmy pracovním úrazem v pracovním poměru u zaměstnavatele, anebo u něj pracoval na základě některé z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Co se rozumí pojmem „*v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů*“ je vymezeno v § 274 ZP.

⁶⁷ § 275 odst. 1 ZP

⁶⁸ BĚLINA, Miroslav a Jan PICHRT. *Pracovní právo. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-667-8., s. 15

⁶⁹ § 269 odst. 1 ZP

⁷⁰ § 269 odst. 2 ZP

Pracovním úrazem je pro účely zákoníku práce poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, a stejně tak je pracovním úrazem i úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů.⁷¹ Jako nemoci z povolání se berou nemoci, které jsou uvedeny v nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání. Tento seznam nemocí z povolání je přílohou zmíněného nařízení a v šesti kapitolách stanoví jejich taxativní výčet. Rozlišujeme nemoci z povolání způsobené chemickými látkami, fyzikálními faktory, týkající se dýchacích cest, plic, pohrudnice a pobřišnice, nemoci kožní, nemoci přenosné a parazitární a nemoci způsobené ostatními faktory a činiteli.

Odpovědnost zaměstnavatele za náhradu nemajetkové újmy je tzv. odpovědností objektivní.⁷² Odpovědnosti za újmu vzniklou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání se však může zaměstnavatel za určitých okolností zprostit, a to buď částečně (například z důvodu, že zaměstnanec jednal lehkomyšlně či třeba proto, že jednou z příčin vzniku nemajetkové újmy byla zaměstnancova opilost či jeho porušení právních a jiných předpisů)⁷³ anebo i zcela (například tehdy, pokud byly jedinou příčinou vzniku nemajetkové újmy okolnosti jako zaměstnancova opilost, užití jiných návykových látek nebo porušení předpisů).⁷⁴ Zaměstnavatel se nicméně nemůže zprostit povinnosti poskytnout náhradu za nemajetkovou újmu v situaci, kdy zaměstnanec odvracel škodu nebo nebezpečí hrozící zaměstnavateli nebo nebezpečí přímo hrozící životu nebo zdraví. V takovém případě se nemůže zprostit ani zčásti.⁷⁵ S objektivní odpovědností souvisí také to, že v případě újmy vzniklé v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, je zaměstnavatel povinen k náhradě i v situaci, že újma byla způsobena třetí osobou nebo v příčinné souvislosti s jednáním třetí osoby. Poškozený si pak může vybrat, zda své nároky uplatní občanskoprávní cestou vůči škůdci, nebo v rámci pracovního práva po zaměstnavateli.⁷⁶

Tak jako v OZ, i ZP ukládá, že poškozenému zaměstnanci se poskytuje náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění jednorázově, a to nejméně ve výši podle nařízení, kterým vláda stanoví právě konkrétní výši náhrady odpovídající vzniklé újmě, stejně jako je tímto nařízením stanoven i způsob jejího určení v jednotlivých případech a postup při vydávání lékařského

⁷¹ § 271k odst. 1 a 3 ZP

⁷² Není potřeba ani zavinění, ani protiprávní jednání zaměstnavatele viz § 269 odst. 4 ZP

⁷³ § 270 odst. 2 ZP

⁷⁴ § 270 odst. 1 ZP

⁷⁵ § 271 ZP

⁷⁶ Cit. sub 65, s. 117

posudku včetně jeho náležitostí.⁷⁷ Zde zákonodárce takzvanou blanketní normou⁷⁸ odkazuje na Nařízení jakožto podzákoný předpis, který by ustanovení týkající se bolestného a ztížení společenského uplatnění měl provádět. Velmi důležité je také zmínit, že první odstavec stanoví, že náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se „*poskytuje nejméně ve výši podle prováděcího předpisu*“.

Zákoník práce také výslovně připouští moderační právo. Soudu dává možnost, aby výši odškodnění stanovenou právním předpisem přiměřeně zvýšil.⁷⁹ Zde zákonodárce odkazuje výslovně na § 271c a § 271i, ve kterých je upravena triáda náhrady nemajetkové újmy – bolestné, ztížení společenského uplatnění a náhrada pozůstalým.

Zákoník práce v § 271i upravuje zmiňované jednorázové odškodnění pozůstalých, tedy odškodnění, které přísluší pozůstalému manželu, partnerovi⁸⁰, a nezaopatřenému dítěti⁸¹ a to každému ve výši nejméně 240 000 Kč, pokud dle výše uvedených podmínek zaměstnanec zemřel při pracovním úrazu nebo vinou nemoci z povolání. Toto jednorázové odškodnění dále přísluší i rodičům zemřelého zaměstnance, pokud rodiče žili se zaměstnancem v domácnosti⁸² (v úhrnné výši nejméně 240 000 Kč) a to i v případě, že se zemřelým žil jen jeden z rodičů, pak platí znovu, že dostane nejméně 240 000 Kč. Odstavec druhý zakotvuje možnost vlády moderovat dané částky, a to vzhledem k vývoji mzdové úrovně a životních nákladů.

Tato moderační klauzule měla být již jednou naplněna. V roce 2018 začalo MPSV pod vedením ministryně Maláčové připravovat novelu zákoníku práce, která měla mimo jiné zvyšovat jednorázové odškodnění pozůstalých při úmrtí zaměstnance dle § 271i ZP, a to ze současných 240 000 Kč na 340 000 Kč za jednoho pozůstalého. Důvodová zpráva k novele ve zvláštní části osvětlovala motivaci MPSV pro toto zvýšení tak, že „*s ohledem na vývoj mzdové úrovně a životních nákladů, ke kterým od roku 2007⁸³ došlo, (...) se navrhuje zvýšit částku jednorázového*

⁷⁷ § 271c ZP

⁷⁸ Norma, neobsahující vlastní pravidlo chování, nýbrž ve své dispozici zmocňující příslušný státní orgán nebo nestátní orgán veřejné moci k vydání prováděcího předpisu viz GERLOCH, cit. sub 9, s. 60 - 61

⁷⁹ § 271s ZP

⁸⁰ Partnerem se v tomto případě myslí osoba, která uzavřela registrované partnerství dle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

⁸¹ Nezaopatřené dítě je definováno v § 11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

⁸² § 115 SOZ vymezoval, že „*domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby*.“ OZ tento pojem neupravuje

⁸³ Pozn. autora: účinností ZP k 1.1.2007 se zvýšila tato náhrada z původní 80 000 Kč na 240 000 Kč pro nezaopatřené dítě, z 50 000 Kč na 240 000 Kč pro pozůstalého manžela a v úhrnné výši i pro rodiče zemřelého zaměstnance, pokud s ním žili v domácnosti. Později byli zahrnuti i registrovaní partneři, a to novelou ZP, konkrétně zákonem č. 205/2015 Sb.

odškodnění pozůstalých na 340 000 Kč.⁸⁴ Účinnost novely měla být od 1.7.2019, s tím, že některá ustanovení budou účinná až od 1.1.2020. Bohužel pro všechny pozůstalé, Úřad vlády tuto novelu ani nepředložil Parlamentu ČR k projednání i přesto, že prošla připomínkovým řízením. V současné době tedy nelze předvídat, kdy a jestli vůbec ji bude projednávat Parlament.

Z hlediska jednorázového odškodného pozůstalých dle § 271i je důležité zmínit slovo „nejméně“ před každou jednotlivou částkou. To bylo do ZP vloženo novelou provedenou zákonem č. 205/2015 Sb., a byť se k tomuto konkrétnímu kroku důvodová zpráva novely č. 205/2015 Sb. nevyjadřuje, dle některých odborných názorů to jasně dokazuje zákonodárcovu vůli otevřít prostor pro zvyšování částek jednorázového odškodnění při pracovním úrazu, a tedy také pro individualizaci každého případu, a to nikoliv pouze v rámci soudního řízení.⁸⁵ Praktické dopady této změny budou rozebrány podrobně v kapitole 4 a 5.

Poslední věc, kterou je v souvislosti s odškodňováním nemajetkové újmy v rámci pracovního práva vhodné zmínit, je, že každý zaměstnavatel, který zaměstnává alespoň jednoho zaměstnance je povinen mít pro případ své odpovědnosti za újmu způsobenou zaměstnanci při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání sjednáno pojištění, a to buď u České pojišťovny a.s., pokud u ní měli sjednáno pojištění k 31.12.1992 anebo u Kooperativy, československé družstevní pojišťovny, a.s., případně jejího právního nástupce. Tato povinnost se nevztahuje na organizační složky státu. Náklady správní režie pojišťoven činí 4 % z celkového objemu přijatého pojistného zaplaceného zaměstnavateli v daném kalendářním roce. Tyto dvě pojišťovny přebytek toho, co vybraly ročně na zákonném pojištění, odvedou do státního rozpočtu. Stát naopak hradí ze státního rozpočtu, pokud by jim provozováním těchto pojištění měla vzniknout majetková újma, tedy škoda vzniklá provozováním pojištění.

⁸⁴ *Důvodová zpráva k novele Zákoníku práce*. Elektronická knihovna připravované legislativy: aplikace ODoK [online]. [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSB3QAMAG7&tab=detail

⁸⁵ Cit. sub 65, s. 118

2 Historie odškodňování nemajetkové újmy

Odškodňování nemajetkové újmy, respektive zásahů do zdraví, prošlo v průběhu posledních desítek let postupným vývojem, přičemž největší změnu přinesl občanský zákoník. Tu ve svém článku shrnuje Machálek a Kadlubiec: *„Jednotná právní regulace výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu při poškození zdraví a usmrcení člověka, ve své době společná pro dvě stěžejní odvětví soukromého práva, tedy pro právo občanské a pracovní, se po 1.1.2014 rozštěpila na dvě samostatné úpravy. Ty jsou jednak vystavěné na odlišných přístupech k nahrazování bolesti, ztížení společenského uplatnění, smutku pozůstalých a dalších nemajetkových újem, nastalých u poškozených v souvislosti se zraněním či usmrcením člověka, ale ve svém důsledku jsou také odlišné svým rozsahem (přičemž bez ohledu na další uvedené odlišnosti je úprava v právu občanském širší než v právu pracovním).“⁸⁶*

Historii, přechod ke dvojkolejnosti a principy, které tento vývoj provázely popisuje výstižně Sokol a kol.: *„Zákonným podkladem pro nárok na odškodnění a případné ztížení společenského uplatnění má soukromoprávní úprava obsažená přímo v občanském zákoníku, resp. u pracovních úrazů v předpisech pracovního práva. Vzhledem k tomu, že pravidla pro stanovení výše odškodnění úrazu a jeho následků musí být ze své povahy velmi podrobná (tak jak rozmanité jsou veškeré druhy úrazu), obsahoval vždy příslušný zákon zmocnění k vydání prováděcího právního předpisu. Vlastní výše odškodnění se pak stanovovala podle pravidel obsažených v příslušné tzv. odškodňovací vyhlášce.“⁸⁷*

O této historii je nutné se alespoň okrajově zmínit, neboť je stěžejní pro pochopení, proč a jakým způsobem byla v minulosti upravena náhrada zásahu do zdraví a při usmrcení a také z důvodu, že platná právní úprava v pracovním právu již po několik desítek let přebírá etiologický přístup k odčinění újmy při zásahu do zdraví. Naopak zákonodárce se od této myšlenky pokusil prostřednictvím OZ odpoutat, aby se mu alespoň částečně formou Metodiky vrátila.

2.1 Starý občanský zákoník a vyhláška č. 32/1965 Sb.

Starý občanský zákoník, s platností od 5.3.1964 a účinností od 1.4.1964, upravoval náhradu škody na zdraví v § 444, který stanovil, že při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění. V této době mělo pracovní právo svou separátní úpravu, a to v zákoně č. 30/1965 Sb., o odškodňování pracovních úrazů a nemocí

⁸⁶ Cit. sub 65, s.115

⁸⁷ Cit. sub 8, s. 7

z povolání (dále jen „ZoOPÚ“). Stejně jako SOZ, i ZoOPÚ upravoval, že se odškodňuje bolestné a ztížení společenského uplatnění, a to jednorázovou dávkou⁸⁸ ve výši, kterou mělo stanovit Ministerstvo zdravotnictví, Státní úřad sociálního zabezpečení a Ústřední rada odborů v dohodě s ostatními zúčastněnými ústředními orgány⁸⁹. Proto byla také vytvořena vyhláška č. 32/1965 Sb., vydaná podle § 27 odst. 2 ZoOPÚ, a k provedení § 444 SOZ. Příslušná pracovněprávní úprava a SOZ tak používaly totožný předpis pro odčinění zásahů do zdraví. V průběhu necelých sedmatřiceti let účinnosti vyhlášky č. 32/1965 Sb. byla třikrát novelizována, a nakonec ji nahradila Náhradová vyhláška.

Již vyhláška č. 32/1965 Sb. stanovovala systém, který částečně přetrval do současnosti, a to stanovení bodových hodnot pro jednotlivé typy poškození zdraví, ať už u bolestného, nebo u ztížení společenského uplatnění. Z těch bylo následně možno vypočítat peněžní odškodnění, které poškozený mohl požadovat. Tyto bodové hodnoty byly obsaženy v příloze; část „A“ přílohy, ve které byly uvedeny zásady pro hodnocení a postup při vydávání posudků, a část B“, která se dělila do dalších čtyř částí – bolestné a ztížení společenského uplatnění u úrazů a bolestné a ztížení společenského uplatnění u nemocí z povolání a otrav. Hodnota jednoho bodu se postupně navyšovala; z původních 10 Kčs⁹⁰ byla zvýšena na 15 Kčs a později⁹¹ na 30 Kčs. Vyhláška č. 32/1965 Sb. však v sobě skýtala i jeden nešvar, který v konkrétních situacích mohl znevýhodňovat poškozeného. Tím byla zastropovaná částka, kterou mohl poškozený obdržet jako maximální možnou. I ta se s příslušnými novelami postupně měnila, a to z původních 40 000 Kčs, na 60 000 Kčs, a nakonec 120 000 Kčs. Z této částky připadalo na bolestné pouze maximálně 12 000 Kčs, po novelizaci 18 000 Kčs a 36 000 Kčs, zbytek mohl být jen ztížení společenského uplatnění. Tuto hranici mohl soud v případech zvláště výjimečných hodných mimořádného zřetele prolomit, a přiměřeně zvýšit odškodnění nad stanovenou nejvyšší výměru.⁹² Za zmínku stojí také „analogie“ v případě poškození zdraví, které není uvedeno v příloze k vyhlášce 32/1965 Sb., kdy bylo možné v případě chybějící sazby pro dané poškození, použít sazbu za jiné poškození, s nímž je lze po stránce bolesti nejspíše srovnávat.⁹³

Zmíněná část „A“ přílohy poskytovala návod, jakým způsobem má být posuzováno bolestné a ztížení společenského uplatnění. Například u bolestného bylo stanoveno, jak postupovat v případě, že sazba nabízí rozpětí bodových hodnot, tedy že lékař ohodnotí při lehčím nebo kratším

⁸⁸ § 6 a § 9 ZoOPÚ

⁸⁹ § 27 odst. 2 ZoOPÚ

⁹⁰ Vyhláškou č. 76/1981 Sb. s účinností od 1.9.1981

⁹¹ Vyhláškou č. 54/1993 Sb. s účinností od 29.1.1993

⁹² § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb.

⁹³ § 3 odst. 1 vyhlášky č. 32/1965 Sb.

průběhu léčení bolest počtem bodů při dolní hranici rozmezí uvedeného v sazbě; při těžším nebo delším průběhu ohodnotí bolest odpovídajícím větším počtem bodů v daném rozmezí sazby, v jehož rámci také přihlédne ke ztížení zdravotní pohody, pokud nastalo poškozením zdraví. Stejně tak bylo upraveno, jak postupovat v případě neúplných zlomenin nebo více poškození zdraví najednou.

2.2 Náhradová vyhláška, starý zákoník práce a nabytí účinnosti nového

Vyhlášku č. 32/1965 Sb., nahradila s účinností od 1.1.2002 vyhláška č. 440/2001 Sb., vyhláška Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která byla nazývána širokou právníkou veřejností jako tzv. „Náhradová vyhláška“. Ta, stejně jako vyhláška č. 32/1965 Sb., prováděla § 444 SOZ, do kterého byl nově vložen odstavec 2., který stanovil, že výše, do které lze poskytnout náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, a způsob jejího určení v jednotlivých případech, bude upraven právě Náhradovou vyhláškou. Zároveň také prováděla § 203 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce (dále jen „starý zákoník práce“), který odkazoval na totéž, co SOZ, tedy že MZ po dohodě s MPSV stanoví vyhláškami výši, do které lze poskytnout náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění a také jakým způsobem tuto výši určí. S účinností starého zákoníku práce byl zároveň zrušen ZoOPÚ, tedy předchozí pracovněprávní úprava pro náhradu nemajetkové újmy v pracovním právu.

I po dobu účinnosti Náhradové vyhlášky tak nadále platilo, že jak pracovní právo, tak právo občanské používalo totožný podzákoný právní předpis pro stanovení výše náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění a také totožné postupy, jakým k této výši dojít.

Největší změnou, která se velice pozitivně dotkla každého poškozeného bylo zvýšení hodnoty jednoho bodu, z předchozích 30 Kčs na 120 Kč za bod. Hodnota bodu se tak ze dne na den zečtyřnásobila. Kosmetickou změnou oproti vyhlášce č. 32/1965 Sb. bylo rozčlenění příloh, a to podle toho, zda upravují bolestné u úrazů (příloha č. 1), respektive u nemocí z povolání (příloha č. 3) anebo zda upravují ztížení společenského uplatnění u úrazů (příloha č. 2), respektive ztížení společenského uplatnění u nemocí z povolání (příloha č. 4). Stejně jako u vyhlášky č. 32/1965 Sb., upravovala Náhradová vyhláška odškodnění bolesti dle srovnatelné škody na zdraví⁹⁴, respektive škody na zdraví, se kterou lze posuzované následky srovnávat co do jejich povahy a rozsahu.⁹⁵ Pojem „škoda na zdraví“ je zde uveden záměrně, neboť až OZ zavedl

⁹⁴ § 2 odst. 2 Náhradové vyhlášky

⁹⁵ § 3 odst. 3 Náhradové vyhlášky

změnu v terminologii, kdy se termín „škoda“ v případě zásahu do nemajetkové sféry poškozeného nahradil pojmem „újma“.

Náhradová vyhláška, také určovala závazný postup, který vedl k přesnému určení bodového ohodnocení a to s přihlédnutím k rozsahu a způsobu poškození zdraví, jeho závažnosti, k průběhu léčení včetně náročnosti použité léčby a ke vzniklým komplikacím.⁹⁶ Také dovolovala, aby ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele soud výši odškodnění stanovenou podle Náhradové vyhlášky přiměřeně zvýšil,⁹⁷ a to obdobně jako u vyhlášky č. 32/1965 Sb. s tím rozdílem, že tam bylo možné zvýšit odškodnění nad maximální výši určenou touto vyhláškou, zatímco u Náhradové vyhlášky maximální výše odškodnění a priori stanovena nebyla. Mimo zásah soudu však mohlo být dle Náhradové vyhlášky odškodnění zvýšeno již v průběhu hodnocení, pokud škoda na zdraví vyžadovala náročný způsob léčení (až o 50 %)⁹⁸, mimořádně náročný způsob léčení (až o dvojnásobek celkové částky)⁹⁹, nebo vedla ke zvlášť těžkým následkům (až o 50 %)¹⁰⁰. Co se rozumí těmito pojmy objasňovala Náhradová vyhláška v příslušném ustanovení.

Zajímavostí je, že Náhradová vyhláška při přezkoumávání zvlášť těžkých následků u ztížení společenského uplatnění již nezjišťovala, zda je poškozený muž či žena.¹⁰¹ Další koncepční změnou, kterou uvedla Náhradová vyhláška bylo, že pokud mohl lékař celkovou škodu na zdraví hodnotit podle více položek Náhradové vyhlášky, bodové hodnocení se sčítalo, byť s jistými omezeními¹⁰², zatímco u vyhlášky č. 32/1965 Sb. toto nebylo možné vůbec. Plná sazba se mohla započítat jen u nejvážnějšího poškození zdraví a u ostatních se přičítaly pouze tři čtvrtiny¹⁰³ z jednotlivé bodové hodnoty, v některých případech jen jedna polovina¹⁰⁴.

Zákoník práce, který nabyl účinnosti 1.1.2007, a nahradil starý zákoník práce, ve svém vyhlášeném znění v § 372 odst. 2 opět odkazoval na Náhradovou vyhlášku jako na zdroj toho, v jaké výši je možné poskytnout náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění a jak tuto výši určit v jednotlivých případech. Podle Náhradové vyhlášky mělo být postupováno do doby, než nabude účinnosti právní úprava úrazového pojištění.

⁹⁶ § 4 odst. 1 Náhradové vyhlášky

⁹⁷ § 7 odst. 3 Náhradové vyhlášky

⁹⁸ § 6 odst. 1 písm. a) Náhradové vyhlášky

⁹⁹ § 6 odst. 1 písm. b) Náhradové vyhlášky

¹⁰⁰ § 6 odst. 1 písm. c) Náhradové vyhlášky

¹⁰¹ Srov. § 6 odst. 1 písm. c) Náhradové vyhlášky a § 6 odst. 2 in fine vyhlášky č. 32/1965 Sb.

¹⁰² § 6 odst. 2 Náhradové vyhlášky

¹⁰³ Příloha k vyhlášce č. 32/1965 Sb., část „A“ bod I. odst. 8

¹⁰⁴ Příloha k vyhlášce č. 32/1965 Sb., část „A“ bod II. odst. 12

Zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, nabyl platnosti již 7.6.2006, jeho účinnost však byla v průběhu let několikrát posunuta, až byl tento zákon nakonec novelou ZP v roce 2015 zrušen.¹⁰⁵ Zejména proto, že dle zákonodárců by nebyl realizovatelný v současné podobě, tedy podobě z roku 2006, aniž by byly provedeny jeho rozsáhlé změny.¹⁰⁶ Nová pracovněprávní úprava tedy nijak nenarušila zavedený systém, který fungoval vcelku spolehlivě a který skončil až účinností občanského zákoníku. Zajímavostí je, že novela ZP z 1.10.2015 změnila systematiku tohoto předpisu. Výraznou změnou bylo zrušení druhého odstavce § 394, který ve znění před novelou odkazoval právě na přechodné používání Náhradové vyhlášky, ačkoliv ta byla zrušena k 1.1.2014. Zároveň, jak již bylo řečeno výše, byl zrušen zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců. Ustanovení o náhradě majetkové a nemajetkové újmy, která byla původně z větší části zahrnuta v části čtrnácté ZP, byla přesunuta do části jedenácté.

Jak podotýká Sokol a kol., v období od 1.10.2015 do 25.10.2015 nastalo „druhé“ právní vakuum¹⁰⁷, kdy přechodná ustanovení, již neumožňovala odškodňovat pracovní úrazy či nemoci z povolání dle Náhradové vyhlášky¹⁰⁸ (§ 394 odst. 2 ZP byl novelou zrušen), a přesto prozatím nebylo možné nahrazovat zásahy do zdraví pomocí Nařízení, neboť to vstoupilo v platnost a účinnost až dne 26.10.2015. Za takové situace bylo posuzování pracovních úrazů některými lékaři dočasně pozastaveno. Jiní i nadále využívali Náhradovou vyhlášku, a zatímco v období do 30.9.2015 pro její použití mohlo svědčit jak Společné stanovisko MPSV a MZ¹⁰⁹, tak některé právní názory a výklady zrušujícího ustanovení OZ, ve zmiňovaném říjnovém období roku 2015 pro její použití nebyl žádný důvod a její používání bylo jednoznačně v rozporu s platným právem.¹¹⁰

¹⁰⁵ Zákon č. 205/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zrušuje zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, a zrušují nebo mění některé další zákony

¹⁰⁶ GLOGAR, Martin. *Zákon o úrazovém pojištění zaměstnanců se ruší*. Právní prostor [online]. 2015, 31.08.2015 [cit. 2019-12-27]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/zakon-o-urazovem-pojistenim-zamestnancu-se-rusi>

¹⁰⁷ V textu práce je tento nepříznivý stav zmíněn poprvé, nicméně z hlediska časové chronologie je druhým v pořadí. O prvním „vakuu“ je hovořeno v následující podkapitole - „2.3 Situace po nabytí účinnosti platného občanského zákoníku“

¹⁰⁸ Pokud pomíneme, že již předtím tento postup nemusel být z právního hlediska v pořádku, neboť Náhradová vyhláška byla zrušena občanským zákoníkem, viz níže

¹⁰⁹ Více viz následující podkapitola - „2.3 Situace po nabytí účinnosti platného občanského zákoníku“

¹¹⁰ Cit. sub 8, s. 42

2.3 Situace po nabytí účinnosti platného občanského zákoníku

K 1.1.2014, tedy datu nabytí účinnosti občanského zákoníku, byla v rámci závěrečných ustanovení¹¹¹ Náhradová vyhláška zrušena, a tímto krokem vzniklo jakési právní vakuum a diskontinuita s předchozí právní úpravou náhrady nemajetkové újmy při zásahu do zdraví, resp. usmrcení. Diskontinuita spočívala zejména v tom, že až do účinnosti OZ existoval vždy nějaký podzákoný předpis, který výši odškodnění a postup, jakým se k němu dostat, upravoval. Co se týká právního vakua, je nutné uvést, že při rekodifikaci soukromého práva nebylo myšleno na situaci, že pokud dojde s účinností občanského zákoníku k derogaci Náhradové vyhlášky, nebude možné *de lege lata*¹¹² odškodňovat pracovní úrazy a nemoci z povolání, neboť ty měly být dle zákoníku práce i nadále odškodňovány právě podle zrušené Náhradové vyhlášky¹¹³. Z tohoto hlediska bylo tedy nutné, aby byla celá situace rychle vyřešena, byť neoficiálně se i nadále postupovalo v souladu se zrušenou Náhradovou vyhláškou.

Ani z hlediska občanského práva však nebyla rekodifikace v tomto ohledu příliš šťastná. Občanský zákoník totiž na rozdíl od SOZ neodkazoval na žádný prováděcí předpis, který by odškodnění nemajetkové újmy řešil, naopak zaváděl poměrně vágní formulaci v § 2958, která mluvila o peněžité náhradě vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy, případně pak i ztížení společenského uplatnění, pokud vznikla překážka lepší budoucnosti. Pokud tato peněžitá náhrada nešla určit, měla být stanovena podle zásad slušnosti. Co jsou to zásady slušnosti, a jaké hodnoty si pod nimi poškozený měl představit, nebylo jasné. Zpětnou reflexí se dá říct, že zejména v prvních letech účinnosti občanského zákoníku byl v této právní oblasti spíše chaos a právní jistota zejména poškozených a lékařů byla touto rekodifikací negativně dotčena.¹¹⁴ O samotných komplikacích souvisejících s neprovázaností OZ a ZP bude řeč v následujících odstavcích. Za pozitivní přínos OZ v oblasti náhrady nemajetkové újmy lze považovat zrušení fixně stanovených částek jednorázového odškodnění, které mohly nárokovat pozůstalí při usmrcení poškozeného¹¹⁵, čímž byla posílena role soudů, respektive soudců jako spolutvůrců práva a strážců spravedlivého uspořádání poměrů, kdy každý jednotlivý soudce má nyní možnost zvážit veškeré okolnosti případu a podle toho spravedlivě rozhodnout.¹¹⁶ To vše samozřejmě

¹¹¹ § 3080 OZ

¹¹² *De lege lata* = podle platného zákona, více viz GERLOCH, cit. sub 9., s. 25

¹¹³ § 394 odst. 2 ZP ve znění účinném k 1.1.2014

¹¹⁴ Cit. sub 8, s. 77

¹¹⁵ § 444 odst. 3 SOZ

¹¹⁶ Cit. sub 10, s. 9

v souladu se zásadou „*de similibus idem est iudicandum*“, tedy že obdobné případy mají být rozhodnuty obdobně – tak, jak tuto zásadu stanoví i § 13 OZ.

Dne 28.1.2014 bylo publikováno společné stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví k postupu při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání.¹¹⁷ Tímto postupem, pod který byli shodně podepsáni ministr zdravotnictví Holcát a ministr práce a sociálních věcí Koníček, mělo dojít k vyjasnění, jak postupovat v případě zrušené Náhradové vyhlášky, neboť v praxi (viz výše) se podle ní odškodňovalo i nadále a správnost tohoto postupu vyvolávala pochybnosti u laické, lékařské a zejména právní veřejnosti.

Ve společném stanovisku bylo určeno, že se i nadále bude postupovat podle Náhradové vyhlášky: „*Vzhledem k tomu, že se po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku (...) vyskytují pochybnosti o tom, jak postupovat (...), MPSV a MZ sdělují tento právní názor: Nadále se postupuje podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. (...).*“ Společné stanovisko, ze kterého je citováno, tvoří přílohu č. 1 této práce.

Toto stanovisko nicméně způsobilo problémy, které popisuje ve své publikaci Sokol a kol. „*Nesourodost v posuzování mezi pracovními (služebními) a nepracovními úrazy zapříčiněná různou právní úpravou vedla k propastným rozdílům ve výši odškodnění. Nepracovní úrazy byly od roku 2014 posuzovány podle Metodiky Nejvyššího soudu (...), která vznikla z obavy z očekávaných diametrálně odlišných rozsudků soudů na základě úpravy v novém občanském zákoníku postrádající jakákoliv bližší kritéria pro stanovení výše náhrady. Naproti tomu pracovní úrazy byly většinou nadále hodnoceny v souladu se zrušenou vyhláškou č. 440/2001 Sb. U nepracovních úrazu byla díky Metodice NS hodnota bodu v roce 2014 stanovena na cca 251 Kč, zatímco u pracovních úrazů přetrvávala v souladu s vyhláškou č. 440/2001 Sb. hodnota původní, tj. 120 Kč.*“¹¹⁸

Situaci mělo pro oblast pracovního práva vyřešit Nařízení, platné a účinné od 26.10.2015 do současnosti, přičemž prozatím bylo jedinkrát novelizováno. V občanském právu byla představena Metodika, kterou vypracoval Nejvyšší soud ve spojení s dalšími subjekty práva a lékařské vědy.

¹¹⁷ Společné stanovisko již není dohledatelné na oficiálních stránkách ani jednoho z ministerstev, nicméně toto stanovisko je dostupné například na stránkách Svazu podnikatelů ve stavebnictví (http://www.sps.cz/RDS/_deail_new.asp?id=7126&type=dai), webu zdravotnického práva a biotetiky (<https://zdravotnickepravo.info/zruseni-vyhlaskey-o-bolestnem-a-ztizeni-spolecenskeho-uplatneni-a-jeji-pouzitelnost-pri-odskodnovani-pracovnich-urazu/>) a dalších. Toto stanovisko je popsáno i v citaci pozn. pod čarou č. 8, s. 24

¹¹⁸ Cit. sub 8, s. 25

Užíváním Metodiky a Nařízení tedy definitivně vznikla dvoukolejnost odškodňování nemajetkové újmy v oblasti pracovního práva a občanského práva, která tu nebyla několik desítek let. Jelikož podstatou této práce je právě kritické srovnání této dvojkolejnosti, budu se Nařízením a Metodice blíže věnovat v následující kapitole.

3 Charakteristika Metodiky, Nařízení, a zvláštních předpisů pro příslušníky bezpečnostních sborů a vojáků z povolání

Jak bylo již částečně naznačeno v části, která mapovala historii úpravy náhrady nemajetkové újmy, Metodika byla přijata s ohledem na zrušení Náhradové vyhlášky občanským zákoníkem.

Náhradová vyhláška do 31.12.2013 poskytovala jasný rámec toho, jak se má odškodňovat bolestné a ztížení společenského uplatnění. Zrušení této vyhlášky bez náhrady občanským zákoníkem zanechalo veřejnost v dočasném období, kdy nebylo možné se touto zrušenou vyhláškou řídit, a přesto OZ nenabízel alternativu, jak tyto zásahy do zdraví odčinit, kromě ustanovení § 2958, které určovalo, že náhrada má být poskytnuta v penězích a nelze-li ji určit, má být stanovena podle zásad slušnosti. Pracovněprávní úprava se po další téměř dva roky měla i nadále řídit (a jak je výše uvedeno, i místy řídila) podle již zrušené Náhradové vyhlášky, poté se k provedení ZP začalo využívat Nařízení. Jak Nařízení, tak Metodiku je nutné podrobně popsat, zejména proto, že jejich kritické srovnání je nosným bodem této práce. Zároveň je vhodné se zmínit o dvou vyhláškách, které provádějí ZoSPPBS a ZoVzP. Tyto veřejnoprávní předpisy upravují odškodňování nemajetkové újmy u specifických případů, tedy tam, kde nelze použít zákoník práce, a tedy ani Nařízení.

3.1 Vývoj, obsah a charakteristika Metodiky NS

Tvorba Metodiky byla velice komplexní činností a jako taková si vyžádala spolupráci odborníků napříč odvětvími. Metodika byla vypracována v úzké spolupráci čelních představitelů justice a Společnosti medicínského práva. Do tvorby však byli zapojeni i například zástupci pojistitelů (kdy Metodika hraje naprosto klíčovou roli v odškodňování nemajetkové újmy způsobené dopravními nehodami), stejně jako odborníci z oblasti práva a medicíny pod odbornou garancí I. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Na tvorbě Metodiky se podíleli dále i soudní znalci, jednotlivé zdravotnické společnosti (Česká chirurgická společnost, Česká neurologická společnost atp.) a své zástupce při tvorbě měla i Česká kancelář pojistitelů či Česká asociace pojišťoven. Komplexnost tohoto dokumentu dokresluje to, že jeho tvorba probíhala na téměř dvou desítkách setkání. Současně byla celá problematika diskutována a konzultována se soudci okresních a krajských soudů.

Metodika samotná se skládá ze 4 částí, jež jsou označeny písmeny „A“ až „D“. Veřejnosti je dostupná a volně ke stažení na stránkách Nejvyššího soudu.¹¹⁹

V současné době je záměrem Ministerstva spravedlnosti, aby byla Metodika v roce 2020 nebo v roce 2021 upravena. Ministerstvo spravedlnosti chce tuto úpravu svěřit České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, a to kvůli věcným chybám a nedostatkům ohledně bolestného, které dle Ministerstva spravedlnosti materiál obsahuje. Materiál by se tak v některých ohledech měl přiblížit právě Nařízení – tedy platné pracovněprávní úpravě.¹²⁰ O podobných změnách se nicméně uvažovalo již v minulosti, kdy tuto revizi Metodiky připravoval samotný Nejvyšší soud, o čemž informoval v roce 2017 jeho tehdejší předseda prof. Šámal, který na mezinárodní konferenci věnované závaznosti soudních rozhodnutí poukazyval na rozpornost a nedokonalost Metodiky.¹²¹

3.1.1 Část „A“ - preambule

Nejvíce teoretickou částí je část „A“ Metodiky, nazvaná Preambule. Ta ve stručnosti popisuje platnou právní úpravu, a to s ohledem na to, že byla přijata krátce po účinnosti občanského zákoníku, který byl největší rekodifikací soukromého práva za doby trvání samostatné České republiky.

V druhém bodě části „A“ Metodiky je kritizováno zrušení samotné Náhradové vyhlášky. Dle autorů Metodiky bylo zrušení problematické zejména proto, že Náhradová vyhláška, byť mnohými hojně kritizovaná, dovozovala, aby většina případů byla vyřešena mimosoudně, „*neboť systém bodového ohodnocení trvalých následků lékařským posudkem skýtal vcelku spolehlivý základ pro vyčíslení náhrady.*“¹²² V této souvislosti je také zmiňováno, že zrušení Náhradové vyhlášky s sebou přinese velké množství sporů, a ani soudy v prvopočátcích rozhodovací praxe nebudou mít, jak autoři dodávají, „*legislativně podchycený rámeček pro své rozhodování*“. Autoři dále kritizují zejména vágní pojmy jako je „*plné odčinění újmy*“ nebo „*zásady slušnosti*“ a to i proto, že se

¹¹⁹http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/Edit/Rozhodovacicinnost~Metodikak%3F2958o.z.?Open&area=Rozhodovac%C3%AD%20cinnost&grp=Metodika%20k%20%20%202958%20o.z.&lng=

¹²⁰ Ministerstvo chce upravit metodiku Nejvyššího soudu k nemajetkové újmě. Česká-justice.cz [online]. 2019, 21.11.2019 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/11/ministerstvo-chce-upravit-metodiku-nejvyssiho-soudu-k-nemajetkove-ujme/>

¹²¹ Šámal: Nejvyšší soud chystá změny v metodice odškodňování újmy na zdraví. Česká-justice.cz [online]. 2017, 21.6.2017 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2017/06/samal-nejvyssi-soud-chysta-zmeny-metodice-odskodnovani-ujmy-zdravi/>

¹²² Metodika Nejvyššího soudu: Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In: část "A.". 2014. Dostupné také z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/Edit/Rozhodovacicinnost~Metodikak%3F2958o.z.?Open&area=Rozhodovac%C3%AD%20cinnost&grp=Metodika%20k%20%20%202958%20o.z.&lng=

domnívají, že takovýto stav legislativy může způsobit nepřehlednou situaci spojenou s nepředvídatelností rozhodovací praxe, kdy zákonnému principu legitimního očekávání a právní jistoty nebudou moci soudy po prvních pár let účinnosti nového občanského zákoníku dostát.¹²³ Tyto principy jsou ostatně upraveny přímo občanským zákoníkem.¹²⁴

Zejména s ohledem na výše stanovené důvody se autoři domnívají, že vypracování jakéhosi metodického návodu je více než žádoucí. Tato Metodika by měla pomoci jak poškozeným, tak škůdcům, případně jejich právním zástupcům, si představit, jaká finanční kompenzace je přiměřená dané újmě na zdraví. Pomůže také soudům, aby rozhodovaly v jednotlivých případech konzistentně.

Metodika nemá závazný charakter, neboť není právním předpisem, což je velký rozdíl oproti Náhradové vyhlášce. Její charakter je spíše v oblasti doporučení s tou výhodou, že na obsahu Metodiky se shodla jak širší právnická veřejnost, tak i například veřejnost medicínská či pojistitelská.

Systém odškodňování bolesti zůstal v Metodice téměř totožný jako v Náhradové vyhlášce. Revizi však byla podrobena příloha č. 1 Náhradové vyhlášky a s přihlédnutím k doporučením byl pak vypracován nový systém bodového ohodnocení bolesti. Tato revize se týkala zejména proporcí mezi jednotlivými bolestivými stavy.¹²⁵ Samotné odškodňování bolesti je součástí Metodiky, konkrétně se mu věnuje část „B“. Jednotlivým položkám poškození zdraví je přiřazeno jejich bodové ohodnocení. Metodika doporučuje, aby se hodnota bodu odvozovala od jednoho procenta hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl nárok / vznikla bolest. Hodnota jednoho bodu se tak od zavedení Metodiky do roku 2019 zvýšila o 26,89 % – viz tabulka 1. Tento fakt bude podrobněji rozebírán v kapitole čtvrté.

¹²³ Cit. sub 122

¹²⁴ § 13 OZ: „Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.“

¹²⁵ Cit. sub 122

Tabulka 1 - Vývoj BOL a ZSU v čase

Rok (vznik bolesti / ustálení zdravotního stavu)	Hodnota bodu (bolestné)	Výchozí rámcová částka (ZSU)	Hrubá nominální měsíční mzda ¹²⁶
2014	251,28 Kč	10 051 200 Kč	25 128 Kč (2013)
2015	256,86 Kč	10 274 400 Kč	25 686 Kč (2014)
2016	264,67 Kč	10 586 800 Kč	26 467 Kč (2015)
2017	275,89 Kč	11 035 600 Kč	27 589 Kč (2016)
2018	295,04 Kč	11 801 600 Kč	29 504 Kč (2017)
2019	318,85 Kč	12 754 000 Kč	31 885 Kč (2018)

Metodika také udává, kdy vzniká bolest a kdy lze výši nároku vyčíslit: „*Vznik bolesti se váže k akutní fázi bolestivého stavu s tím, že výši nároku lze vyčíslit až v době stabilizace bolesti. Bolest může vznikat jak při samotné škodné události, tak při léčení či odstraňování následků újmy na zdraví.*“¹²⁷ Odstraňováním následků újmy na zdraví mohou být myšleny například operace, či náročné rehabilitace, při kterých vznikla nová bolest související s léčením.

Metodika dále pracuje také s tím, jakým způsobem mají být zohledněny případné komplikace při léčení; ty dělí do kategorií lehké, středně závažné, závažné a komplikace těžké. Při hodnocení bolestného je důležité zohlednit i okolnosti, které sice Metodika neupravuje, ale upravuje je § 2957 OZ. Těmi mohou být úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.

Zatímco u bolestného Metodika z větší části navázala na zrušenou Náhradovou vyhlášku a přijala etiologický princip, u ztížení společenského uplatnění se systém výrazným způsobem změnil. Dle autorů Metodiky by právě tato změna měla lépe zohlednit rozsah postižení (omezení) jak ve vztahu k průměrnému poškozenému, tak by měla lépe vnímat odlišnosti každého případu. Autoři Metodiky si od této změny slibují právě možnost lepšího zohlednění zásahů do jakékoliv z oblastí lidského života tak, aby mohla být naplněna podmínka „*překážky lepší budoucnosti*“ poškozeného, která dle zákonného ustanovení musí vzniknout, aby poškozený za zásah do zdraví mohl být odškodněn.¹²⁸

¹²⁶ Tyto informace je možné dohledat na odkaze: https://www.czso.cz/csu/czso/rychle_informace_archiv po zadání hesla „průměrné mzdy“

¹²⁷ Cit. sub 122

¹²⁸ § 2958 OZ

Stejně jako u BOL, autoři Metodiky počítají s hodnocením ZSU až po ustálení zdravotního stavu, což je období, které nelze exaktně určit. V této souvislosti se zmiňuje doba jednoho roku, případně i doba delší.

Jako vzor pro Metodiku z hlediska hodnocení ZSU slouží takzvaná Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (dále jen „MKF“).¹²⁹ MKF je vypracována Světovou zdravotnickou organizací a je používána celosvětově. Jejím základem je, že trvalé následky se hodnotí na procentuální stupnici, čím vyšší procento, tím vyšší je „*překážka lepší budoucnosti*“. Sto procent by tak mělo představovat naprosté a kompletní vyřazení ze života poškozeného, ztráta kognitivních a pohybových funkcí, trvalé upoutání na lůžko a neustálou péči.¹³⁰ Tyto procenta se počítají z devíti jasně vymezených oblastí lidského života, do kterých může být důsledkem poškození zdraví zasaženo a celková procentuální výše vzniknuvších trvalých následků je váženým průměrem z jednotlivých těchto oblastí.

Metodika dále stanoví, že samotná náhrada za ZSU by měla zahrnovat i duševní potíže způsobené těmito následky, konkrétně mluví o stresu, frustraci a nepohodě postiženého.

Na rozdíl od bolestného, nelze ztížení společenského uplatnění, vzhledem k důvodům řečeným výše a systému Metodiky, vyčíslvat pomocí bodového hodnocení. Proto se Metodika, respektive její autoři, vydali cestou stanovení částky, která se má rovnat kompletně zmařenému lidskému životu, tedy situaci, která byla popsána výše, kdy z hlediska Metodiky je daný průměr veškerých ohodnocovaných oblastí roven 100 %, a osoba je tedy vyřazena ze všech oblastí společenského uplatnění. Tvůrci Metodiky tuto výchozí hodnotu stanovily na 10 000 000 Kč. Stejně jako v případě bolestného, i zde se nespokojili s tím, že by stanovili fixní částku, ale určili ji tak, aby „*reflektovala vývoj hladiny cen a ekonomické ukazatele*“. Z tohoto důvodu byla stanovena jako 400násobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného, tj. kdy je možné přistoupit k vyčíslení náhrady.¹³¹ Údaje o této průměrné mzdě jsou zjištělné na stránkách Českého statistického úřadu.¹³²

Tato částka, respektive procentní podíl z výchozí rámcové částky (viz tabulka 1), pak může být modifikován, a to na základě některých okolností u poškozeného. Metodika za tyto okolnosti stanoví a) věk a b) ztrátu skutečně výjimečně lepší budoucnosti (kariéry) poškozeného. Jako další,

¹²⁹ SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE (WHO). *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF*. Praha: Grada, 2008, 280 s. ISBN 978-80-247-1587-2.

¹³⁰ Cit. sub 122

¹³¹ Cit. sub 122

¹³² Viz pozn. pod čarou č. 126

na straně škůdce, Metodika stanoví okolnosti zvláštního zřetele hodné.¹³³ Věku poškozeného se v případě Metodiky přikládá zvláštní význam. Dle autorů průměrný člověk dosahuje „*vrcholu sil i intenzity společenského zapojení*“ ve věku mezi 45. a 55. rokem života. Proto je nutné zohlednit při posuzování případy, kdy poškozený tohoto věkového rozpětí zatím nedosáhl, a základní částku poměrně zvýšit¹³⁴, nebo případně snížit¹³⁵, pokud poškozený naopak již tento „ideální“ věk překročil. Stejně tak se zohledňuje i zvláštní zapojení do společenských aktivit před poškozením zdraví, a to až 30% zvýšením základní částky, stejně jako zapojení podprůměrné či prakticky žádné, a to snížením až o 20 %. Okolnosti zvláštního zřetele hodné, respektive jejich jednotlivé ocenění Metodika nestanoví. Jejich ohodnocení nechává čistě v gesci příslušného soudu s doporučením, aby základní částka nebyla zvýšena na více než dvojnásobek částky původní.¹³⁶

3.1.2 Část „B“ - bolestné

V části „B“ Metodiky se nachází „Přehled bolesti“. V něm jsou uvedeny sazby bodového hodnocení jednotlivých poranění. Ta jsou řazena podle tematických okruhů, a to vždy v souvislosti s daným funkčním celkem lidského těla. Jako příklad mohu uvést část hlava a její poranění, poranění horních končetin, dolních končetin, trupu ale také třeba různá poranění nervů a svalů, páteře a tak podobně. U daného poranění je vždy uveden kód, který budou používat zejména znalci či lékaři při hodnocení a identifikaci těchto zásahů do zdraví.

3.1.3 Část „C“ - ztížení společenského uplatnění

Část „C“ Metodiky se věnuje ztížení společenského uplatnění, a to v souladu s MKF. Tato část dává do rukou znalcům nástroj, kterým lze poměrně věrohodně definovat, jakým způsobem byla zásahem do zdraví poškozena daná osoba a toto poškození, pokud má trvalý charakter, jako „*překážku lepší budoucnosti*“ proměnit v peněžité ocenění. Oblasti, ve kterých může být poškozený ovlivněn, jsou rozděleny do několika kapitol, které se dále dělí na sekce podrobněji členěné v rámci dané kapitoly. Těmito kapitolami jsou 1) učení se a aplikace znalostí; 2) Všeobecné úkoly a požadavky; 3) Komunikace; 4) Pohyblivost; 5) Péče o sebe; 6) Život v

¹³³ § 2957 OZ

¹³⁴ O 10 %, pokud utrpěl poškozený zranění ve věku 35–44 let, 20 % ve věku 25–34 let a o 30–35 % pokud je poškozený mladší 24 let

¹³⁵ Přibližně o 10 % ve věku 55–69 let a o 20 % od 70 let výše

¹³⁶ Cit. sub 122

domácnosti; 7) Mezilidské jednání a vztahy; 8) Hlavní oblasti života 9) Život komunitní, sociální a občanský.

3.1.4 Část „D“ - technická část

Technická část, kterou je zakončena Metodika, jednak stanoví, kdy by se měl posuzovat zdravotní stav a jednak také, kdo by jej měl posuzovat. Autoři Metodiky kladou důraz, aby zdravotní stav byl posuzován tehdy, je-li ustálen a za ustálení zdravotního stavu považují „skončení kontinuálně probíhající léčby předpokládaného vývoje následků zdravotního poškození“.¹³⁷ Okolnosti, kdy došlo k ustálení zdravotního stavu, je potřeba hodnotit komplexně, nikoliv zvlášť pro jednotlivé obory, na které se lékařská věda formálně dělí.¹³⁸ Tvůrci Metodiky apelují také na to, aby pro případ jakýchkoliv soudních sporů byly využívány znalecké posudky, které vypracoval znalec splňující podmínky podle odstavce druhého části „D“ Metodiky, tedy znalec z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví.¹³⁹ V závěru celé Metodiky je pak poskytnut tzv. „přehled domén“, který by měl být jakousi tabulkou, do které znalci mohou zapisovat příslušné odborné závěry a pomocí které bude následně počítán vážený průměr jednotlivých položek ztížení společenského uplatnění.

3.2 Nařízení vlády pro pracovněprávní úpravu

Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., ze dne 12. října 2015, o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, provádí § 271c zákoníku práce. Nařízení vstoupilo v platnost a účinnost dne 26.10.2015.

Na rozdíl od Metodiky, má Nařízení charakter podzákoného právního předpisu a jako takové je členěno do jedenácti paragrafů a obsahuje také čtyři přílohy. Hned v úvodu Nařízení stanoví, co se pro jeho účely rozumí bolestí. Za ni se považuje tělesné a duševní strádání způsobené poškozením zdraví pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, včetně stresu, obtíží a psychických symptomů, které běžně doprovázejí poškození zdraví. Bolestí se také rozumí léčení a odstraňování

¹³⁷ *Metodika Nejvyššího soudu: Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)*. In: část "D". 2014. Dostupné také z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/Edit/Rozhodovacicinnost~Metodikak%3F2958o.z.?Open&area=Rozhodovac%C3%AD%20činnost&grp=Metodika%20k%20§%202958%20o.z.&lng=

¹³⁸ Cit. sub 137

¹³⁹ Seznam odvětví stanoví vyhláška č. 123/2015 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti

následků včetně případných komplikací které vznikly v příčinné souvislosti s pracovním úrazem / nemocí z povolání.¹⁴⁰

V odstavci druhém je pak definováno ztížení společenského uplatnění. Tím je trvalý nepříznivý vliv poškození zdraví a jeho trvalé následky a psychosociální dopady, které omezují nebo mění společenské uplatnění poškozeného v životě. Demonstrativním výčtem je pak definováno, o jaké oblasti jde, zejména tedy uspokojování životních, pracovních, vzdělávacích a sociálních potřeb.¹⁴¹

Stejně jako v Metodice, i zde se hodnota bolestného určuje podle bodů, jež jsou pro pracovní úrazy stanoveny v příloze č. 1 Nařízení a pro nemoci z povolání v příloze č. 2. Markantním rozdílem oproti Metodice je fakt, že bodové hodnocení je používáno i pro ztížení společenského uplatnění. Nařízení tedy pokračuje v trendu, který zavedla Náhradová vyhláška a od kterého se jako historicky první v řadě odchýlila právě Metodika.

Dalším nezanedbatelným rozdílem oproti Metodice je stanovení fixní hodnoty jednoho bodu a to na 250 Kč. O problematičnosti tohoto pevného ukotvení bude hovořeno později.

V Nařízení je upraveno také použití analogie v případě, že by některá z diagnóz nebyla uvedena v přílohách k Nařízení, a to jak v případě bolestného, tak v případě ztížení společenského uplatnění. V případě bolestného se použije diagnóza, která je s ním povahou, rozsahem, tíží a dopadem na bolest, a v případě ztížení společenského uplatnění, které je s ním povahou, rozsahem, prognózou poškození zdraví, anatomickými a funkčními omezeními a jejich dopadem na uspokojování životních, pracovních, vzdělávacích a sociálních potřeb poškozeného a jeho další uplatnění v životě, nejvíce srovnatelná.¹⁴²

Stejně jako v Metodice, i v Nařízení je třeba jednotlivé zásahy do zdraví sčítat, kdy se každá „bolest“ nebo každé „poškození zdraví“ hodnotí zvlášť, a teprve součet těchto bodových hodnocení nám dává výslednou hodnotu bolestného nebo ztížení společenského uplatnění.

Podobně jako u Metodiky, Nařízení stanoví, že bolestné by se mělo určovat tehdy, je-li zdravotní stav ustálen. Nařízení dále ukládá, že v případě násobného poškození části těla nebo orgánu, nesmí bodové ohodnocení překročit buď ztrátu daného orgánu / části těla anebo bodové hodnocení poškození daného orgánu / části těla, které je uvedené v příloze jako maximální. Operace se hodnotí jako otevřená rána a každá operace v příčinné souvislosti s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání se hodnotí jako další, nově vzniklá, bolest. Nařízení také posuzuje, za jakých okolností je třeba bolestné zvýšit, a to konkrétně v situaci, kdy nastaly komplikace nebo v

¹⁴⁰ § 1 odst. 1 písm. a, b Nařízení

¹⁴¹ § 1 odst. 2 Nařízení

¹⁴² § 4 odst. 1, 2 Nařízení

případě, že postup v léčbě byl nějakým způsobem náročný. Toto zvýšení může být maximálně o 50 %.¹⁴³

U ZSU je stanoveno, že jeho hodnocení by mělo být prováděno až po roce od úrazu, a to za předpokladu, že toto poškození zdraví zanechá trvalé následky, respektive dalším léčením a jinými postupy nebude možné zdravotní stav zlepšit či stabilizovat. Pokud navíc již dříve bylo ztížení společenského uplatnění ohodnoceno, a tyto trvalé následky se zhoršili, je možné provést nové ohodnocení ztížení společenského uplatnění, kde od výsledné hodnoty bude odečteno předchozí ohodnocení a vyplacena bude částka, která je výsledkem tohoto rozdílu.¹⁴⁴ Oproti Metodice, která operuje s devíti „kategoriemi“ oblastí, ve kterých může nastat překážka lepší budoucnosti, Nařízení stanoví výslovně, že jde o „*dopad na uspokojování životních, pracovních, vzdělávacích a sociálních potřeb poškozeného a jeho další uplatnění v životě*“.¹⁴⁵

Nařízení dále upravuje i z jakých podkladů, kdo, a jakým způsobem je oprávněn vydávat posudky ke stanovení bolestného a ztížení společenského uplatnění, a stejně tak stanoví i náležitosti, které takovýto posudek musí obsahovat. Nařízení bylo od nabytí účinnosti (prozatím) novelizováno pouze jednou, a to novelou platnou a účinnou k 21.7.2016.¹⁴⁶ V této novele byly pouze upraveny některé položky v přílohách.

3.3 Právní úprava pro příslušníky bezpečnostních sborů

Doposud byl popisován aktuální stav náhrady nemajetkové újmy v soukromé části práva, tedy právu občanském a právu pracovním. Pro dokreslení současného právního stavu je nicméně třeba zmínit i vyhlášku č. 277/2015 Sb., která upravuje postup při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění, a to v situaci, kdy byla pracovním úrazem nebo nemocí z povolání způsobena újma na zdraví příslušníku bezpečnostních sborů. Příslušníky bezpečnostních sborů jsou fyzické osoby, které vykonávají službu v rámci Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR, Celní správy ČR, Vězeňské služby ČR, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace.¹⁴⁷ Vyhláška č. 277/2015 Sb., provádí § 104 ZoSPPBS, a jako taková pak v podstatě kopíruje Nařízení, respektive přebírá jeho strukturu.

¹⁴³ §6 odst. 1, 2 Nařízení

¹⁴⁴ § 7 odst. 4 Nařízení

¹⁴⁵ § 7 odst. 2 Nařízení

¹⁴⁶ Nařízení vlády č. 224/2016 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání

¹⁴⁷ § 1 odst. 1 ZoSPPBS

Stejně jako Nařízení, i vyhláška č. 277/2015 Sb. stanoví nejen výši náhrady a postup při jejím určení, ale také postup při vydávání posudku, a i zde jsou čtyři přílohy – přílohy č. 1 a č. 2 upravují bolestné a přílohy č. 3 a č. 4 pak ztížení společenského uplatnění. Jednotlivé položky jsou navíc s Nařízením téměř totožné, kromě symbolických odchylek, které však pro samotné bodové ohodnocení poranění nemají význam. Totožná je také hodnota pro 1 bod a to 250 Kč. Pokud by se některá diagnóza nevyskytovala v přílohách vyhlášky č. 277/2015 Sb., použije se bodové ohodnocení, se kterým lze podle povahy nejlépe srovnat bolest nebo ztížení společenského uplatnění.¹⁴⁸ Totožným způsobem jako v Nařízení je upraveno i hodnocení případných komplikací.

Samotný ZoSPPBS upravuje, stejně jako zákoník práce, i jednorázové odškodnění pro pozůstalé, a také jeho poměrné navyšování navázané na průměrnou nominální měsíční mzdu fyzických osob v nepodnikatelské sféře dle statistik ČSÚ, a to vždy za předminulý kalendářní rok.¹⁴⁹ To se poskytne pozůstalému manželovi a nezaopatřenému dítěti, každému ve výši 400 000 Kč, a každému rodiči, jestliže s ním žil v domácnosti, ve výši 240 000 Kč.¹⁵⁰

Tyto částky zákonodárce nicméně navýšil pouze jednou, s účinností k 1.1.2018 z 200 000 Kč, respektive z 100 000 Kč na současnou hodnotu, což za 14 let účinnosti tohoto předpisu není mnoho.

3.4 Zákon o vojácích z povolání a příslušná vyhláška

Stejně jako příslušníci bezpečnostních sborů, mají i vojáci z povolání svojí separátní úpravu odškodňování újmy způsobené služebním úrazem nebo nemocemi z povolání, a to konkrétně vyhlášku č. 346/2015 Sb., která provádí § 119 odst. 2 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Tato vyhláška, podobně jako vyhláška č. 277/2015 Sb., kopíruje strukturu Nařízení a téměř se od něj v tomto směru neodchyluje. Výše náhrady je, stejně jako v Nařízení, 250 Kč za 1 bod, přičemž ani ve vyhlášce č. 346/2015 Sb. není zavedena valorizace této částky. I u vyhlášky č. 346/2015 Sb. však najdeme drobné rozdíly, ten nejvýraznější se skrývá v § 4 odst. 3.¹⁵¹ Toto ustanovení je totožné s Náhradovou vyhláškou, v Nařízení je tento postup jiný.

Jednorázová náhrada pozůstalých při úmrtí vojáka z povolání je rozdělena do dvou kategorií. Dle § 124 ZoVzP přísluší jednorázové odškodnění pozůstalému manželu a dítěti, a to každému ve

¹⁴⁸ § 2 odst. 2 a § 3 odst. 2 vyhlášky č. 277/2015 Sb.

¹⁴⁹ § 109 odst. 2 ZoSPPBS

¹⁵⁰ § 109 odst. 1 ZoSPPBS

¹⁵¹ „První operace u zlomenin a uzavřených poranění kostí nebo jiných částí lidského těla se hodnotí jako otevřená rána; u každé další operace provedené v těchto případech se bodové ohodnocení zvyšuje o polovinu.“

výši třicetinásobku minimální mzdy. U dítěte platí podmínka, že musí mít nárok na sirotčí důchod z důchodového pojištění po zemřelém dle příslušné právní úpravy. Třicetinásobek minimální mzdy dále náleží rodičům zemřelého vojáka, jestliže s ním žili ve společné domácnosti, a to i v případě, že se zemřelým žil ve společné domácnosti pouze jeden rodič. Minimální mzda je 14 600 Kč k 1.1.2020, třicetinásobek představuje tedy 438 000 Kč.¹⁵²

Mimořádné odškodnění přísluší pozůstalým po vojákově, který zemřel na následky zranění utrpěných při taxativně vymezených činnostech, které jsou specifikovány v § 120 odst. 1 až 3. Těmi jsou například služba v zahraničí, letecké výcviky, výcvik v terénu, poušti, pod vodou a jiné činnosti. Toto mimořádné odškodnění je navázáno na částky stanovené v § 120 odst. 4 ZoVzP.

Tolik tedy pro dokreslení, že dvojkolejnost, o které se mluví v předchozích kapitolách narušuje ještě úprava odškodňování nemajetkové újmy u příslušníků bezpečnostních sborů a vojáků z povolání.

¹⁵² § 2 nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

4 Dvojkolejnost a její kritika

Nosným bodem této práce je kritické srovnání duality, která je v aktuální právní úpravě přítomna již téměř pět let. Jak bude popsáno níže, tato dvojkolejnost je nežádoucí, zvláště v tom rozsahu, v jakém ji nyní můžeme najít, přičemž nejde jen o samotné odčinění újmy na zdraví, respektive jeho výši, ale také o zásah do životů pozůstalých. To, že některé nároky v pracovním právu vůbec neexistují, je jen špičkou ledovce a solí do ran všem, kteří se jím musejí řídit

4.1 Legislativní proces a právní závaznost

Právní charakter Nařízení a Metodiky se od sebe velmi liší. Metodika představuje jakýsi nezávazný návod, recept, o kterém sami jeho autoři v části „A“ přiznávají, že nemá charakter vynutitelného předpisu a že je pouze doporučením, jak odškodňovat bolest a ztížení společenského uplatnění. Jako taková tedy není formálním pramenem práva. Naopak Nařízení je podzákonným právním předpisem, k jejichž vydávání je vláda zmocněna na základě článku 78 Ústavy a jejichž vydávání upravují legislativní pravidla vlády¹⁵³. S tím také souvisí i relativně formální proces vydání Nařízení, případně jeho pozdější novelizace, a naopak poměrně jednoduchá aktualizace Metodiky.

Každé nařízení musí předložit buď příslušné ministerstvo, anebo jiný ústřední orgán státní správy; u Nařízení je předkladatelem Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Přípravě jakéhokoliv nařízení musí předcházet podrobná analýza právního a skutkového stavu. Součástí je i zhodnocení nezbytnosti změny právního stavu, respektive zhodnocení nezbytnosti rozšíření právní regulace na vztahy nové, včetně zhodnocení dopadů.¹⁵⁴ Dané nařízení se pak dostává do připomínkového řízení, kde krom povinnosti zveřejnit připravovaný předpis je také nutnost jej dle legislativních pravidel zaslat příslušným orgánům k připomínkování. Předkladatel materiálu tyto připomínky musí poté projednat s připomínkovacími místy a případně je do návrhu zapracovává. Lhůta k podání připomínek činí 15-20 dnů. Pokud se předkladatel nevypořádá s těmi zásadními, musí je poté vyřešit na legislativní radě vlády. Legislativní rada vlády má 60 dnů, aby se k materiálu vyjádřila.¹⁵⁵ Dané nařízení navíc musí být slučitelné s právními předpisy EU. Na závěr celého procesu připomínkového řízení je materiál předložen, a projednán na schůzi samotné

¹⁵³ Legislativní pravidla vlády: úplné znění platné od 1.2.2018, Praha: Vláda ČR. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/>

¹⁵⁴ Čl. 2 legislativních pravidel vlády

¹⁵⁵ Čl. 15 odst. 4 legislativních pravidel vlády

vlády, kde se na jejím konci o celém návrhu nařízení hlasuje. Pokud je nařízení schváleno nadpoloviční většinou všech členů vlády¹⁵⁶, je vyhlášeno ve sbírce zákonů.

Každé nařízení vlády musí tedy projít tímto procesem, který může trvat i několik měsíců. Legislativní proces na úrovni vlády je samozřejmě jednodušší, než když je nutné schválit návrh zákona v poslanecké sněmovně, nicméně i tak může být komplikované Nařízení novelizovat vzhledem k požadavkům, které musí být dodrženy. K novelizaci jakéhokoliv nařízení musí být také politická vůle.

Na druhé straně, byť samotný proces tvorby Metodiky, vzhledem k její komplexnosti a rozsahu, nebyl jednoduchý, její aktualizace nevyžaduje žádné speciální náležitosti. To souvisí s tím, že Metodika jako taková je právně nezávazný dokument, a její aktualizace tedy není zatížena řadou formálních požadavků, jako je tomu u Nařízení.

Problémy však plynou zejména z toho, že Nejvyšší soud byl donucen zákonodárcem obejít systém dělby moci a sám vydat doporučující předpis (přičemž dle mého názoru pro to měl naprosto relevantní důvody), který svou faktickou závazností donutil soudy nižších instancí se postupem stanoveným v Metodice řídit. Ostatně tuto tezi hned po vydání Metodiky diskutovala široká právnická veřejnost. Je možné, aby jakýkoliv soud v systému dělby moci na sebe převzal legislativní, potažmo exekutivní funkci a stanovil vahou svého postavení fakticky závazná pravidla pro ostatní soudy? Metodiku navíc přijali „za svou“ také pojistitelé a další subjekty soukromého života, tudíž se tato otázka netýká jen soudů.

Kadlubiec se k danému řešení vyjádřil tak, že Nejvyšší soud má dva zásadní úkoly. Jednak má rozhodovat spory podle toho, jaká pravidla nastaví moc zákonodárná a jednak má sjednocovat judikaturu prostřednictvím stanovisek vydávaných ex post – tedy ke konkrétnímu případu. Proto z jeho pohledu dané řešení z hlediska ústavní dělby moci nepůsobí příliš „čistě“ s ohledem na to, že pokud by si pokaždé soudy vytvářely svá vlastní pravidla, těžko bychom zde měli právní stát, ve kterém se rozhoduje podle právních předpisů, které vytvářejí, nastavují a přijímají volení zástupci lidu. Na druhé straně je však dle Kadlubiece třeba přihlédnout, že NS pouze „hasil oheň“ vzniklé nejistoty a nejednal s úmyslem zasahovat do působnosti legislativy, či exekutivy.¹⁵⁷

Někteří se vůči Nejvyššímu soudu vymezili ještě ostřeji. Jedním z nich je i Křístek, který však také, kromě kritiky na svém blogu, přináší velice trefnou myšlenku, že Metodika jakožto

¹⁵⁶ Čl. 6 odst. 14 jednacího řádu vlády, dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/jednaci-rad-vlady-91200/>

¹⁵⁷ KADLUBIEC, Vojtěch. *Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví*. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. 2016, 267-273. ISSN 1210-6410, s 269

nezávazné doporučení nemůže být podrobena přezkumu Ústavním soudem z hlediska souladu se zákonem či ústavním zákonem.¹⁵⁸ To je samozřejmě pravda neboť zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jasně stanoví, že zrušen Ústavním soudem může být pouze zákon nebo jiný právní předpis, případně jejich jednotlivá ustanovení. Tuto situaci alespoň částečně koriguje možnost osoby podat ústavní stížnost, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci, bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručená ústavním pořádkem, a to v situaci, kdy byla použita Metodika a na jejím základě bylo zasaženo do jejích práv.¹⁵⁹

Vrcha, předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia NS, několikrát popřel, že by Metodiku vytvořil NS jako celek, a označil ji za původním účelem komerční materiál, na kterém se sice podíleli někteří soudci NS v rámci svých soukromých aktivit, ale jen kvůli tomu ji nelze označit za Metodiku NS a veřejnost, jak odborná, tak laická, je tímto matena a k tomuto dokumentu přistupuje jinak, než by měla, tedy že mu dává větší váhu, než reálně má.¹⁶⁰

Nejvyšší soud tak vytvořil, aniž by k tomu byl zákonodárcem zmocněn, konstrukt, který se svým způsobem chová jako prováděcí předpis k ustanovení § 2958 OZ, aniž by byl jako jakýkoliv jiný prováděcí předpis přezkoumatelný. Vzhledem k tomu, jaké množství osob, jak fyzických, tak i právnických (viz třeba již zmiňovaní pojistitelé), Metodika ovlivňuje, lze vést diskusi nad tím, zda je zvolené řešení tím nejlepším, což je kritiky Metodiky neustále zmiňováno. Osobně se přikláním k tomu, že v tak klíčové oblasti, jako je odčinění bolestného a ztížení společenského uplatnění, se není možné řídit podle podkladu, který formálně není právním předpisem. Zákonodárce se dle mého názoru neměl alibisticky vzdávat své zodpovědnosti za jeho tvorbu, což nakonec vedlo k tomu, že jej v tomto musela zastoupit moc soudní.

Domnívám se však, že z formální nezávaznosti Metodiky mohou pramenit i pozitiva, která její užívání v praxi mohou podporovat. Většina názorů kritizujících Metodiku se vymezovala právě proti tomu, že Nejvyšší soud diktuje široké veřejnosti, jakým způsobem se budou odškodňovat zásahy do zdraví. Faktem ale je, že pokud by chtěl zákonodárce Metodiku vtělit do právního předpisu a učinit ji tak i po formální stránce závaznou, tak jak učinil u ZP, ZoSPPB a ZoVzP, nebo

¹⁵⁸ KRÍSTEK, Lukáš. Lukáš Krístek: *Nejvyšší soud nahrazuje judikaturu a obchází moc zákonodárnou i výkonnou*. Blog Jiné právo [online]. [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2014/04/lukas-kristek-nejvyssi-soud-nahrazuje.html>

¹⁵⁹ § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu

¹⁶⁰ VRCHA, Pavel. *Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle NOZ nevypracoval Nejvyšší soud* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://vrcha.webnode.cz/news/metodiku-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-dle-noz-neypracoval-nejvyssi-soud-opacnym-tvrzenim-je-odborna-i-laicka-verejnost-matena/>

jako tomu historicky bylo u Náhradové vyhlášky, již by se tak dávno stalo. Důvody, proč tak neudělal otiskl do důvodové zprávy k OZ a již zde byly citovány.

Druhým argumentem, v čem v tomto ohledu může spočívat přínos Metodiky, je také její lehká změnitelnost, případně derogace. Pokud se, byť třeba neoficiálně, dohodnou představitelé moci zákonodárné nebo výkonné a představitelé NS, že Metodika je již překonaná a je třeba ji z jakéhokoliv důvodu zrušit, půjde tak učinit stejným způsobem, jakým byla přijata – tedy čistě „vahou hlasu“ instituce, jakou je Nejvyšší soud. Ten může stejným způsobem, jakým „vzal Metodiku na vědomí“ doporučit, aby přestala být využívána.

Zde však je možné narazit na problém, který již byl popsán v předchozích kapitolách, a který nastal krátce po účinnosti Metodiky. Pokud nebude existovat žádná metodická pomůcka, která zaručuje, že je možné ohodnotit zásahy do zdraví pomocí „tabulek“ (být se tomuto zákonodárce bránil a je jasné, že jeho úmyslem při rekonstrukci občanského práva byl přesný opak), znovu nebude možné předcházet soudním sporům a jiným tahanicím, neboť nebude v silách běžného člověka, aby dokázal správně ocenit v penězích zásah do svého zdraví. Mimosoudní řešení i třeba malicherných sousedských sporů ohledně ublížení na zdraví nebude možné. Soudy následně budou muset exaktně určit, co považují za peněžitou náhradu plně vyvažující vytrpěné bolesti nebo ztížení společenského uplatnění, případně rozhodnout, jaké odčinění je v souladu se zásadami slušnosti.

V takových případech se bude veřejnost i nadále řídit dle Metodiky jakožto posledního platného dokumentu, neboť z předchozích zkušeností, které nám ostatně poskytlo i mezidobí z kraje roku 2014 kdy byla zrušena Náhradová vyhláška, a přesto se dle ní nadále postupovalo, víme, že potřeba tabulek je pro běžného člověka nepřekonatelná a jako taková zde má oporu v uplynulých několika desetiletích. Pokud by tedy mělo dojít ke zrušení Metodiky, bude nutné ji nahradit podobným předpisem.

Nezávaznost a doporučující charakter Metodiky také umožňuje, aby ohledně bolestného bylo znalcem navrženo a později v případném soudním řízení advokátem odůvodněno jiné ohodnocení, než je stanovené v její části „B“. Soud se pak s tímto návrhem bude muset zabývat, neboť formálně Metodika závazná není, soud je navíc vázán pouze termínem „*plného odčinění*“ a „*zásad slušnosti*“ tak, jak je definuje občanský zákoník. Nikdo nemůže nařídít poškozenému či např. jeho lékaři, který bude vyplňovat posudek na zdraví, aby Metodiku použil, anebo naopak nepoužil.

Tento postup však není možný u Nařízení, kterým se osoba, která vypracovává lékařský posudek dle § 8 Nařízení musí řídit. To už však není povinností soudu.

Ústava ČR v článku 95 stanoví, že soudce je při rozhodování vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Dále je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu (tedy i nařízení vlády) se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou. Ústavní soud několikrát judikoval, že soudce obecného soudu není podzákonným právním předpisem vázán, dojde-li k závěru, že jde o pravidlo chování, které je v rozporu se zákonem nebo v rozporu s mezinárodní smlouvou. Takové pravidlo je pak povinen nepoužít dle zásady „*iura novit curia*“, a pokud se tak rozhodne učinit, pak je třeba náležitě objasnit důvody, které ho k takovému rozhodnutí vedly, včetně těch důvodů, kvůli kterým toto podzákonné pravidlo neaplikoval.¹⁶¹

4.2 Komparace bolestného a ztížení společenského uplatnění, rozdílnost diagnóz a hodnota bodu v čase

Metodika přijala koncepci, kdy hodnota jednoho bodu se odvozuje od průměrné mzdy v národním hospodářství za rok předchozí roku, ve kterém bolest vznikla, což bylo názorně zobrazeno v tabulce 1. U Nařízení vlády je v současné době hodnota jednoho bodu stále fixní, ke dni uzavření rukopisu této práce činí 250 Kč.

Nespornou výhodou, která z Metodiky dělá dle mého názoru „nadčasový“ dokument, je právě navázání bodové hodnoty na průměrnou mzdu. To zaručuje, že odškodňování bolesti bude reflektovat vývoj národního hospodářství s čímž souvisí i vnímání pojmu „*zásady slušnosti*“ každým jednotlivcem. To je nepochybně proměnlivé v čase a lze s určitostí říct, že pokud by se nezvyšovala hodnota bolestného, jistě by běžný člověk začal s postupem času pociťovat jistou nespravedlnost. To právě proto, že průměrné mzdy se v průběhu času zvyšují a stejně tak se zvyšují i ceny hmotných statků. Pokud by se výše jednoho bodu u bolestného neposouvala, postupně by došlo k tomu, že by se dané odškodnění stalo marginálním až směšným v porovnání s tím, co si za něj případně lze pořídit, byť primárně se samozřejmě odčiňuje bolest, což by a priori nemělo souviset s tím, jaká je tržní hodnota peněz. Je však nepochybné, že člověk, jemuž bylo zasaženo do zdraví, tyto peněžní prostředky k nákupu hmotných statků využije, respektive bude poměřovat, co si za svou bolest může pořídit.

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05 - 2 nebo nález Ústavního soudu ze dne 25.1.2005, sp. zn. Pl. ÚS 9/04

Pro znázornění toho, jaký dopad může mít rozdílná hodnota jednoho bodu a rozdílné bodové hodnocení jednotlivých zranění, jsem využil namátkou vybrané diagnózy, které k 1.1.2020 obsahovala jak Metodika, tak Nařízení, a které za účelem fiktivního úrazu z roku 2019 a odškodnění bolestného byly zařazeny do následující tabulky.

Tabulka 2 – Peněžní ohodnocení vybraných diagnóz

Diagnóza	Počet bodů dle Metodiky	Peněžní hodnota dle Metodiky (v Kč - pro úraz v roce 2019)	Počet bodů dle Nařízení	Peněžní hodnota dle Nařízení (v Kč – pro úraz v roce 2019)
Ztráta / amputace ucha	50	15 943	100	25 000
Ztráta části ucha	30	9 566	30 – 70	7 500 – 17 500
Kontuze prsu ženy	30	9 566	10 – 30	2 500 – 7 500
Amputace ruky v úrovni mezi ramenem a loktem	275	87 684	275	68 750
Popálení nebo poleptání jícnu	400	127 540	300 – 400	75 000 – 100 000
Poranění lícního nervu	80	25 508	70	17 500
Epidurální krvácení do mozku	150	47 828	200	50 000
Traumatická amputace prstu nohy	50	15 943	20 (u palce 50)	5 000 (12 500)
Otřes mozku (lehký / těžký)	20 / 60	6 377 / 19 131	20 / 60	5 000 / 15 000

Jak vyplývá z tabulky 2, kde byly vybrány různé diagnózy z různých „skupin“ poranění, některé hodnotí, co do vytrpěné bolesti Metodika, i Nařízení totožně. V některých případech je však hodnota téhož zranění ohodnocena jiným počtem bodů. V případě pracovních úrazů se také častokrát posuzuje rozsah daného poškození zdraví, zatímco u Metodiky stačí, pokud dané poranění vzniklo, lhostejno, v jakém rozsahu. Je nutné si povšimnout, že v některých případech je toto hodnocení výhodnější pro poškozeného zaměstnance, v jiných je zase výhodnější užít Metodiky. Na jedné straně tak zde máme možnost posuzujícího lékaře přímo zohlednit rozsah poranění (nemluvíme o komplikacích, ty se zohledňují zvlášť), na druhé straně máme fixně stanovené ohodnocení, kde pro odčinění bolesti stačí, aby se dané zranění „vyskytlo“ v jakékoliv podobě. Argumentů podporujících jeden či druhý přístup jistě najdeme mnoho. Pro bodové rozpětí hovoří zejména to, že by mělo reflektovat věrohodněji způsobenou bolest. Jistě je rozdíl v prožívání bolesti, pokud poškozený přijde o ušní lalůček, nebo pokud mu bude amputováno téměř celé ucho tak, že mu naopak zbude pouze drobný pahýl. Bodové rozmezí by navíc bylo možné zavést u většiny poškození zdraví, což by samotné odčinění bolesti „zobjektivizovalo“. Tak jako bylo hovořeno o větší objektivitě vnímání bolesti podle rozsahu poranění, musíme zmínit naopak subjektivitu v určování toho, na kolik byl daný orgán poraněn. Kdo toto bude určovat? Budeme mít pro každé poranění tabulky, které by korespondovaly s jeho rozsahem? A pokud ne, necháme pak na odbornících, aby ohodnotili, zda bolest za ztrátu ucha je ještě třicetibodová, už padesátibodová, či v maximální možné míře sedmdesátí bodů? Nemůže se stát, že po vzoru latinského citátu „*quot capitas, tot sensus*“ bude každý znalec či doktor na způsobenou bolest v tomtéž případě pohlížet jiným měřítkem?

Ať už zvolíme jednu, či druhou variantu, jisté je, že daná úprava by měla být sjednocena, neboť v současné době je u pracovních úrazů možné uvážení, které může způsobit, že poškozený dostane buď více nebo méně za totožný úraz než osoba, jejíž odčinění bolesti by se mělo řídit Metodikou.

Tento fakt ovšem platí obecně. Jak je názorně ukázáno v tabulce 2, totožná zranění mohou být ohodnocena jiným počtem bodů. Ad absurdum, pokud bude poškozenému amputováno ucho, měl by cítit dvakrát větší bolest v případě, že se tak stalo při plnění pracovních povinností. Tento zcela bizarní závěr můžeme vyvodit z toho, že v případě bodového hodnocení amputovaného ucha dle Metodiky je bolestné ohodnoceno 50 body, zatímco u Nařízení 100 body. Podobných případů najdeme více. Například při amputaci jakéhokoliv prstu na noze zaměstnance, mimo palec, bude vytrpěná bolest dvaapůlkrát nižší, než pokud o prst na noze přijde poškozený při nepracovním úrazu. Naprosto v rozporu s běžnou realitou můžeme spatřovat toto ohodnocení v situaci, kdy k

oběma úrazům dojde totožným dějem. Může se tak například stát, pokud zaměstnanci střežícímu skladišti ukousne prst zbloudilý pes. Pokud by pak pes ukousl prst poškozenému, který se zrovna procházel v parku, a byla-li by dovozena odpovědnost jeho majitele, je oprávněn poškozený po majiteli požadovat odčinění způsobené bolesti. Bolesti, která by tedy měla být dvaapůlkrát vyšší než bolest hlídače skladu, a to i v absurdním případě, že by byla bolest způsobena stejné osobě (která ji těžko bude prožívat pokaždé jinak).

Posledním faktem, který již byl zmiňován v předchozích řádcích je provázanost hodnoty jednoho bodu s růstem průměrné mzdy. Zatímco u obou předchozích odstavců lze najít podpůrné argumenty pro ten či onen systém, zde je tomu tak těžko. Metodika, respektive její tvůrci, velice prozíravě navázali hodnotu jednoho bodu na 1 % průměrné mzdy v národním hospodářství v roce předcházejícím roku úrazu. To s sebou přináší nespočet výhod, přičemž o některých bylo již hovořeno v úvodu této podkapitoly.

Stěžejní výhodou této metody je, že může bez jakéhokoliv zásahu fungovat i po následující roky, neboť bude velice pružně reagovat na vývoj průměrných mzdových podmínek a tím se tedy satisfakce za bolest nemůže nikdy stát satisfakcí ani nadsazenou, ani zanedbatelnou, neboť vždy bude kopírovat status quo národního hospodářství. Valorizace bolestného také způsobuje, že není nutná každoroční aktualizace Metodiky, což je přesným opakem Nařízení, které bohužel doposud novelizováno nebylo. Zde je nutné směřovat další výtku směrem k exekutivě, která absolutně nereagovala na valorizaci bodového hodnocení v Metodice, a hodnotu jednoho bodu dle Nařízení zatím nezvýšila. To způsobuje nespravedlnost, která se s každým dalším rokem zvětšuje. Nejenom tedy, že v některých případech dostane zaměstnanec méně už z hlediska jednotlivých bodových ohodnocení, kdy je možné najít v Metodice zranění, která jsou ohodnocena větším počtem bodů než u Nařízení, ale dostane méně i tehdy, pokud by bylo bodové ohodnocení stejné, a to vinou nestejných hodnoty jednoho bodu bolestného. Pokud tedy připustíme tezi, že lidské zdraví, respektive bolest se dají objektivně ocenit penězi, pak v současné chvíli také musíme připustit, že bolest zaměstnance je apriori o čtvrtinu méně „intenzivní“, neboť přesně k tomu nás vede rozdílnost hodnoty jednoho bodu v právu občanském oproti právu pracovnímu (viz tabulka 1).

Tento názor zastává i Kadlubiec, který uvádí, že: „*při aplikaci rozdílných systémů výpočtu satisfakce přitom musí zcela určitě nastat situace, kdy bude v podstatě totožné poškození zdraví odškodněno rozdílnou náhradou.*“¹⁶² Ostatně právě pomocná tabulka 2 nám ukazuje,

¹⁶² Cit. sub 157, s. 273

že například při těžkém otřesu mozku dostane zaměstnanec o čtyři tisíce méně, než pokud by mu byl otřes mozku způsoben třeba při autonehodě.

Zákonodárce dosud nedokázal zareagovat na společenský vývoj, růst cen, inflaci, vývoj mzdových a platových podmínek, a zaměstnanec je tak z hlediska odčinění bolesti ve většině případů v horším postavení, než pokud by se tentýž úraz stal mimo plnění pracovních úkolů. Jak můžeme vidět v tabulce 2, i tehdy, kdy by mu bylo „přisouzeno“ více bodů a měl být tedy bodově zvýhodněn, se již nyní může stát, že vinou zvyšující se průměrné mzdy dostane stejně, jako dle Metodiky.

Zákonodárce v § 271s ZP dal možnost soudu, aby dle svého uvážení výši odškodnění stanovenou právním předpisem (Nařízením) zvýšil. Tento postup tu již jednou existoval, ještě za účinnosti Náhradové vyhlášky. Jak popisuje Kadlubiec, v takových případech se výše náhrady v obdobných případech lišila, a to podle toho, zda se poškozený obrátil na soud anebo zda se poškozený spokojil s mimosoudním „tabulkovým“ ohodnocením.¹⁶³ Podobně je tomu i nyní. Tento postup sice může přinést to, že poškození zaměstnanci „dosáhnou“ na výši náhrady, jakou by mohli požadovat dle Metodiky, nicméně jen za cenu toho, že ostatní zaměstnanci, kteří se na soud neobrátlí, dostanou mnohem méně dle Nařízení. Nemá však být odškodnění v obdobných případech obdobné? Je v pořádku, že jsou zaměstnanci nuceni obracet se na soud a iniciovat zdoluhavé právní spory se zaměstnavatelem (včetně s tím souvisejících následných problémů jako je narušení vzájemných vztahů) jen proto, aby dostali to, co by dostal kdokoliv jiný mimo pracovní vztah? Zaměstnanec také musí mít o této možnosti alespoň povědomí a vědět, že může tento postup zvolit, přičemž se domnívám, že většina laiků touto vědomostí neoplývá a spokojí se s tím, co dostanou. Dodatečné zvýšení odčinění bolesti a ztížení společenského uplatnění v rámci mimosoudního řešení navíc není příliš časté.¹⁶⁴

Dle mého názoru tak zákonodárce, mimo zjevnou nespravedlnost této úpravy, neodůvodnitelně navyšuje povinnosti zaměstnanců, které by naopak měl více chránit a usnadnit jim nebo jejich rodinným příslušníkům přístup k těmto náhradám. Je samozřejmě možné, aby zaměstnanec automaticky požadoval náhradu ve výši dle Metodiky, a nikoliv dle Nařízení, zvláště, když § 271c odkazuje, že náhrada se poskytuje „nejméně“ ve výši dle Nařízení. Jak poznamenává Mališ, tento postup však bude problematickým z pozice zaměstnance proto, že zaměstnavatel,

¹⁶³ Cit. sub 157, s. 268

¹⁶⁴ DROBIŠ, Zbyněk a Vojtěch HANZAL. *Nespravedlivost duality způsobu odškodňování při náhradě bolesti a ztížení společenského uplatnění*. Epravo.cz [online]. 2019, 15.1.2019 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nespravedlivost-duality-zpusobu-odskodnovani-pri-nahrade-bolesti-a-ztizeni-spolecenskeho-uplatneni-108674.html>

potazmo pojišťovna se mohou zdráhat vyplatit plnění ve výši dle Metodiky, když by zaměstnanci „mohla“ stačit výše odčinění dle Nařízení a k výplatě vyššího plnění jej nic nenutí.¹⁶⁵ V takovém případě by tedy opět narostly naprosto zbytečně soudní spory.

U ZSU je dvojkolejnost obohacená navíc ještě o specifikum Metodiky, kdy trvalé následky se hodnotí podle MKF tabulek, a nikoliv podle taxativně vymezených diagnóz jako u Nařízení. Vzhledem k tomu a vzhledem k faktu, že ohodnocení ztížení společenského uplatnění provádějí speciálně vyškolení znalci, kteří musí pracovat jak s lékařskými zprávami, tak s výpovědi poškozených ohledně jejich trvalých následků, je samozřejmé, že hodnocení ZSU dle Metodiky je relativně subjektivní činností, u které mohou být rozdíly mezi obdobně poškozenými osobami v závislosti na tom, co vypověděly, co bylo o nich zadokumentováno a jak to vše posoudil znalec. Tato subjektivita je výhodou i nevýhodou Metodiky.

Nevýhodou v tom smyslu, že každý případ může být ohodnocen rozdílně, byť následky, které zanechá na životě poškozeného budou v jednom či druhém případě obdobné nebo dokonce totožné. Příkladem budiž zmíněné pokousání psem v parku, kdy v návaznosti na výpověď poškozeného, jeho prohlídku a lékařské zprávy dojde jeden znalec k rozhodnutí, že byl omezen na běžném životě v rozsahu 1 %, druhý usoudí, že jeho ztížení společenského uplatnění bude spíše 1,5 %, a to, ačkoliv se jejich případ ve většině podstatných rysů shoduje. V takovém případě, pokud by byl zdravotní stav ustálen v roce 2019 bude rozdíl v plnění mezi prvním posudkem (127 540 Kč) a druhým (191 310 Kč) celkem 63 770 Kč. Výhodnost subjektivity, která dle mého názoru mnohonásobně převažuje výše zmíněnou nevýhodu je to, že každý případ může být velmi individuálně posouzen s přihlédnutím k drobným nuancím lidského života, kdy pro někoho bude snížená hybnost ruky jen marginálním omezením v jeho běžném životě, zatímco u jiného může představovat zásah naprosto fatální. Tyto odůvodněné rozdíly mezi jednotlivými poškozenými jsou to, co dle mého názoru naplňuje mnohem blíže definici plného odčinění újmy, ke kterému zákonodárce v rámci diskontinuity v oblasti náhrady nemajetkové újmy, respektive opuštěním etiologického přístupu k náhradě za ztížení společenského uplatnění, při zavádění těchto institutů, směřoval. Jednotliví poškození se totiž nestávají pouze údaji v tabulce, případně v posudku, ke kterým se přiřadí jednotlivé kategorické poškození zdraví, tak jak tomu bylo v Náhradové vyhlášce, ale spíše se stávají reálným lidským osudem, nezbaveným alespoň základního lidského vcítění či empatie.

¹⁶⁵ MALIŠ, Daniel. *Dvojkolejná úprava výše náhrad nemajetkové újmy na zdraví – v čem spočívá a co s ní?* Epravo.cz [online]. 15.12.2015 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: [https://www.epravo.cz/top/clanky/dvojkolejnauprava-vyse-nahrad-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-v-cemspociva-a-co-s-ni-99895.html](https://www.epravo.cz/top/clanky/dvojkolejnauprava-vyse-nahrad-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-v-cem-spojiva-a-co-s-ni-99895.html)

Stejně jako jsem ukázal nesmyslnost dvojkolejnosti u bolestného, je možné tak učinit u ztížení společenského uplatnění. Jak správně podotýkají Drobiš a Hanzal¹⁶⁶, v roce 2019 byla maximální výše odčinění ZSU dle Metodiky 12 754 000 Kč, což je ekvivalent 51 016 bodů. To se rovná kompletnímu vyřazení poškozeného ze všech sfér života. Na následujícím příkladu je možné ukázat, jak je tomu u Nařízení.

Pokud bychom zkombinovali např. úplné poranění hlavy se ztrátou duševních kompetencí (6 000 bodů), pouřazovou kvadruplegii (6 000 bodů), ztrátu obou ledvin (4 000 bodů) a třeba těžké následky poranění plic s poškozením plicního parenchymu a plicních funkcí oboustranné (3 000 bodů), dostaneme se v součtu na 19 000 bodů a tedy 4 750 000 Kč dle Nařízení. Tato částka by dle Metodiky znamenala ztížení společenského uplatnění pouze ve výši 37,24 %. Tento rozdíl se navíc s rostoucí hodnotou bodu bude zvyšovat. Domnívám se, že pod těmito diagnózami je možné si představit zvláště těžce postiženého zaměstnance, bez duševních kompetencí, s úplným nebo částečným ochrnutím všech 4 končetin, nutností dialýzy a pravidelné plicní ventilace. Takovýto člověk se jistě bude blížit kompletnímu vyřazení ze všech sfér života, obdrží však o osm milionů méně, jen proto, že se mu úraz stal při plnění pracovních povinností.

Oba tyto systémy, o kterých bylo hovořeno v předchozích odstavcích, dle mého názoru způsobují, že je porušena ústavní zásada rovnosti všech lidí, ukotvená jednak v preambuli Ústavy, jednak v čl. 1 Listiny základních práv a svobod. Neexistuje žádný objektivní důvod, proč by měl být zaměstnanec brán jako méněcenný člověk, jehož bolest se odčínuje nižší částkou a na jehož ztížení společenského uplatnění se pohlíží pouze jako na tabulkové hodnoty. Je jasné, že v takto subjektivních situacích, jako je náhrada nemajetkové újmy nelze každý případ objektivně posoudit. To vyplývá z toho, že není možné, aby bylo lidské tělo oceněno taxativně určenými hodnotami, bez přihlédnutí ke zvláštním okolnostem každého případu. Domnívám se, že to ani nikdo nepožaduje. Nicméně jistě není v pořádku, pokud zaměstnanec bez jakéhokoliv důvodu má obdržet plnění nižší než osoba, které se stane nepracovní úraz. Proti tomuto nešvaru se vymezuje i právnická veřejnost, kde například Kadlubiec poznamenává, že „vzniklá dvojkolejnost právní úpravy výpočtu bolestného a ztížení společenského uplatnění je velmi nežádoucím jevem, neboť z hlediska ústavního principu rovnosti nelze připustit, aby se „hodnota“ lidského zdraví lišila v závislosti na tom, zda poškozený utrpěl újmu při výkonu pracovních úkolů nebo nikoliv.“¹⁶⁷

¹⁶⁶ Cit. sub 164

¹⁶⁷ Cit. sub 157, s. 273

Postup, ve kterém bylo přistoupeno k vydání Nařízení s účinností k 1.1.2015, a to bez jakéhokoliv zohlednění Metodiky, která již tehdy fungovala, kritizoval i Ústavní soud. Ten vyjádřil názor, že „*postup (přijatý v oblasti pracovního práva) se z pohledu Ústavního soudu jeví jako problematický jednak tím, že prováděcí předpis přinejmenším ve vztahu k odčinění ztížení společenského uplatnění nerespektuje systém stanovení náhrady podle Metodiky Nejvyššího soudu. Zejména však opomíjí výchozí premisu rekodifikovaného civilního soukromého práva, na niž staví rovněž metodika Nejvyššího soudu (srov. bod I. preambule), totiž že rozhodovací činnost soudů při stanovení konkrétních částek odčinění je třeba oprostit od vlivu moci výkonné, která není oprávněna limitovat soudy v přiznávání spravedlivé a dostatečné náhrady. Nařízení č. 276/2015 Sb. mimoto fixuje hodnotu 1 bodu na 250 Kč, avšak metodika Nejvyššího soudu odvozuje hodnotu bodu od průměrné mzdy.*“¹⁶⁸

4.3 Zásada zvláštní ochrany zaměstnance

Jak již název napovídá, v této podkapitole se budu věnovat zásadě zvláštní ochrany zaměstnance, která je společně s dalšími stěžejními zásadami pracovního práva upravena v § 1a ZP. Tyto zásady vyjadřují, jaký je nebo by alespoň měl být, smysl a účel zákonného ustanovení a „*mají také zásadní význam i pro aplikaci ustanovení občanského zákoníku, pokud je třeba tato ustanovení na pracovněprávní vztahy použít*“¹⁶⁹. Ostatně toto vyplývá z § 4 ZP, kde je zakotveno, že pakliže je nutné použít OZ, je vždy nutné jej použít v souladu s těmito zásadami. Co to vlastně tyto zásady jsou? Právní zásady neboli jakési vůdčí právní ideje, jsou „*principy, které musí být vždy vzaty v potaz při aplikaci jakéhokoliv ustanovení (pracovně)právních předpisů*.“¹⁷⁰ Obecně se jim připisují následující funkce: legislativní (pro tvorbu práva), interpretační (při výkladu platného práva), aplikační (pro aplikaci jednotlivých ustanovení zákona) a poznávací (pro pochopení smyslu, podstaty a cíle zákona nebo jednotlivých institutů).

Úmysl zákonodárce nabídnout zvýšenou ochranu zaměstnance je z demonstrativního výčtu zásad v § 1a ZP zřejmý. Za zvýšenou ochranou je možné najít několik stěžejních důvodů, prvním z nich může být ten, který poskytuje komentář k zákoníku práce, který poznamenává, že „*svobodná vůle zaměstnance (...) může být ekonomicky a sociálně determinována tlakem získat práci, stejně*

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 - 1

¹⁶⁹ Cit. sub, 59, s. 27

¹⁷⁰ Cit. sub. 59, s. 27

*jako, že při práci konané dle pokynů zaměstnavatele nemá zaměstnanec takový prostor realizovat svoji vůli a brát se o své štěstí.*¹⁷¹

Situaci, ve které se někteří zaměstnanci ocitají, tedy že častokrát „nemají“ na výběr a nabízenou práci musí přijmout, zákonodárce zohledňuje. Jak dokládá komentář, zohledněno je také to, že zaměstnanec mnohdy nemůže nijak ovlivnit pracovní prostředí, respektive podmínky, ve kterých bude závislou práci vykonávat. Je přirozené, že v takové situaci na scénu vstupuje stát a zaměstnavateli ukládá mnohem více povinností, než by bylo běžné ve standardním soukromoprávním smluvním vztahu. Jak uvádí Kottnauer: „*Snahou pracovněprávních norem proto je vyrovnávat tuto nerovnost poskytnutím právní ochrany nebo zvýhodněním zaměstnance jakožto slabší smluvní strany.*“¹⁷²

Zaměstnavatel tak musí splňovat konkrétně vymezené podmínky, přičemž důraz se klade zejména na bezpečnost práce a dobré pracovní podmínky pro zaměstnance. V pracovněprávních vztazích jsou zvláště zvýhodněny také určité skupiny osob, na něž je třeba brát speciální zřetel, jako jsou děti, těhotné ženy a další.

Dalším argumentem, proč zákonodárce klade důraz na ochranu zaměstnance je ten, že mnohdy jednotliví zaměstnanci nezabezpečují jen své osobní potřeby, nýbrž i potřeby svých blízkých nebo rodin. To částečně souvisí s onou „sociální determinací“, o které bylo hovořeno výše. Na zaměstnanci mohou být závislé také jeho děti, manželka, případně i třeba širší rodina či spolubydlíci, mnohdy až existenčně. Každá negativní situace v pracovním životě zaměstnance má dopad do životů několika dalších lidí, a to zvláště tehdy, pokud by zaměstnanec utrpěl pracovní úraz, nemoc z povolání či byl dokonce usmrcen.

Na samotné ochraně svým způsobem profituje i stát. Pokud by nebyl schopný zajistit dostatečnou ochranu zaměstnanci, tak aby pocíťoval, že v českém pracovním prostředí panují uspokojivé a bezpečné podmínky pro práci¹⁷³, jistě by se ještě zvýšila poptávka po práci v cizině, kde by zaměstnancům tyto bezpečnější a příznivější podmínky byly nabídnuty. To by mělo samozřejmě dopad i na ekonomické zdraví státu. Ten si nemůže dovolit odliv zaměstnanců za prací do ciziny a snaží se zvýšenou ochranou zaměstnanců zabránit těmto negativním makroekonomickým dopadům.

¹⁷¹ VYSOKAJOVÁ, Margerita, Bohuslav KAHLE, Nataša RANDLOVÁ, Petr HŮRKA a Jiří DOLEŽÍLEK. *Zákoník práce: komentář. 5. vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-955-7, s.7

¹⁷² KOTTNAUER, Antonín. *Pracovní právo v praxi: základní pracovněprávní vztahy a rekonstrukce.* Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-038-3, s. 23

¹⁷³ viz § 1a odst. 1 písm. b) ZP

Z těchto všech důvodů se zákonodárce pokusil zabezpečit lepší postavení zaměstnance, jehož postavení jakožto slabší a částečně závislé strany bylo zákoníkem práce podstatně zvýhodněno a také zabezpečit, aby byla zaměstnanci poskytnuta zvláštní ochrana tak, jak o ní mluví úvodních ustanoveních ZP a kvůli které „zákoník práce obsahuje právní úpravu, která zaručuje vyšší míru ochrany zaměstnance a interpretace zákoníku práce je prováděna v duchu základních zásad pracovněprávních vztahů“.¹⁷⁴

Domnívám se, že i z těchto důvodů je odpovědnost za pracovní úraz, nemoc z povolání či usmrcení zaměstnance objektivního charakteru, čímž zaměstnanec má výhodu, že jediné, co musí prokázat je, že se mu tento úraz stal při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s nimi. O to více je však nepochopitelné, že i přes veškeré výše uvedené argumenty není náhrada při ublížení na zdraví a při usmrcení poskytována v pracovním právu ve stejné výši, jako je tomu v právu občanském.

4.4 Sekundární oběti z pohledu výše odčinění

Usmrcení jakéhokoliv člověka představuje nejfatálnější zásah jak do rodinných a sociálních poměrů pozůstalých, tak většinou i do jejich poměrů ekonomických. Vývoj odčinění nemajetkové újmy sekundárních obětí již byl popsán, je nicméně vhodné ještě jednou připomenout, že v současnosti je v OZ upraven v § 2959 a tyto duševní útrapy mají být odčiněny zadostiučiněním plně vyvažujícím utrpěnou újmu, případně dle zásad slušnosti. V ZP jsou na rozdíl od OZ stanoveny zespoda fixované částky, které jako odškodnění obdrží taxativně vymezený okruh osob.

Tím, že bylo odčinění duševních útrap sekundárních obětí v občanském zákoníku vymezeno pomocí pojmů jako odčinění „plně vyvažující utrpení těchto obětí“, případně podle „zásad slušnosti“, vznikl velký prostor pro soudcovské dotváření práva, neboť nikde není stanoveno, jaká peněžitá částka plně vyváží utrpení, jež byly sekundární oběti nuceny postoupit a stejně tak není nikde stanoveno, co znamenají zásady slušnosti.

Jaké konkrétní okolnosti, ať již na straně škůdce, či na straně poškozeného, by měly být vzaty v potaz při úvahách o dostatečném odčinění bylo specifikováno v předchozích kapitolách. Na jejich vymezení jako takovém nic závadného nespátřuji. Problematický z hlediska dvojkoľejnosti však je stav, ve kterém se v jeho občanskoprávní větvi toto odčinění upravuje naprosto neurčitě, zatímco v pracovním právu je konkrétně specifikováno.

¹⁷⁴ Cit. sub 172, s. 23

Jednoznačně pozitivním přínosem, kterým se soudy pokusily alespoň částečně určit, jaké odčinění z hlediska OZ může být požadováno, byl v této věci přelomový judikát Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19. 9.2018. V tomto rozsudku bylo poukazováno na to, že při ztrátě lidského života, respektive při zvlášť závažném ublížení na zdraví, by měl škůdce sekundární oběti odčinit danou újmu spočívající zejména v psychických útrapách nebo žalu, stejně jako odčinit i další citové strádání, jako např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod. Cílem ustanovení § 2959 je tuto vzniklou újmu alespoň přiměřeně vyvážit, protože nikdy nepůjde plně nahradit, popřípadě ji zmírnit. K tomu musí být nastavená objektivní hlediska, která by měla být východiskem pro stanovení této náhrady. Od 1.5.2004 byly východiskem paušálně stanovené částky upravené v § 444 odst. 3 SOZ.¹⁷⁵

Jak podotýká NS ve svém judikátu, důvodem zrušení těchto částek nebyla jejich výše, ale spíše paušálnost, neboť tyto částky nezohledňovaly citové vazby a jednotlivé detaily každého jednoho případu. NS také argumentuje, že těžko lze při nepřevzetí těchto částek do OZ usuzovat na úmysl zákonodárce ve vědomém vytvoření diskontinuity s předchozí rozhodovací praxí soudů, která se k této problematice před nabytím účinnosti občanského zákoníku vyvinula a kloní se k názoru, že primárním zájmem bylo pouze odstranění paušálních náhrad. NS dále poukázal na to, že v některých právních předpisech stále existují fixně stanovené částky pro nejbližší příbuzné – viz ZP, kde je částka 240 000 Kč spodní hranicí jednorázové náhrady a soud je oprávněn náhradu přiměřeně zvýšit, přičemž *„požadavek vnitřní integrity právního řádu, jinými slovy nedostatek racionálních důvodů pro diametrálně odlišné odškodňování pozůstalých v pracovněprávních vztazích a pozůstalých v občanskoprávních vztazích, nedovoluje uvedenou skutečnost ignorovat.“* NS však v dalších částech rozhodnutí argumentuje i ekonomickým vývojem společnosti, a to s ohledem na to, že od roku 2004, kdy byly do SOZ zavedeny paušální částky za odškodnění, do roku 2015, kdy nastala škodní událost, se mzdy zvýšili o cca 50 %. Jak podotýká NS, valorizaci můžeme najít i jinde – v ZP v § 271i¹⁷⁶, v § 109 odst. 2 ZoSPPBS, v § 124 ZoVzP nebo v Metodice. Právě z nich je možné seznat směr vývoje právní úpravy a představu zákonodárce o úrovni odškodnění typově obdobných újem.

Proto NS zvolil systém, obdobně jako v Metodice, ve kterém by pro zajištění automatické valorizace bylo dané odčinění nemajetkové újmy vázáno na průměrnou hrubou měsíční nominální mzdu na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti

¹⁷⁵ Ty činily 240 000 Kč pro pozůstalého manžela, rodiče, dítěte nebo jiné osoby blízké žijící ve společné domácnosti, 175 000 Kč pro sourozence a 85 000 Kč pro rodiče nenarozeného počatého dítěte

¹⁷⁶ Lhostejno, že zatím nenastala

poškozeného, a to pro nejbližší osoby. Dle NS by základní částka měla být dvacetinásobek průměrné mzdy.¹⁷⁷

Takto nastavená částka by pak byla východiskem k další úvaze soudu o výši náhrady. Dále by bylo možné připočítat další okolnosti, ať již okolnosti na straně škůdce, či na straně poškozeného, ve výjimečných případech lze zohlednit také majetkové poměry a další specifika, a to včetně demonstrativního výčtu okolností dle § 2957 OZ. Má-li mít však orientační určení výše náhrad způsobilost sjednotit soudní praxi a dosáhnout účelu sledovaného v § 13 OZ, tedy v obdobných případech rozhodnout obdobně, měla by základní částka být modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků.

V tomtéž rozsudku NS také zmiňoval, že relevantní kritéria pro rozhodování o výši relutární náhrady již NS shrnul, a to na základě poznatků z judikatury ke starému občanskému zákoníku (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2535/2013). Ústavní soud pak sice rozhodnutí NS sp. zn. 30 Cdo 2535/2013 zrušil, hlediska pro určení výše náhrady však již dříve převzal (srov. náleze ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, odst. 53 a 54).

A ačkoliv je tedy judikát NS sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19.9.2018 v dané věci přelomový, neboť stanoví, jakým způsobem by soudy měly dovozovat základní přiměřenou částku odčinění sekundárních obětí za usmrcení poškozeného, je stejně tak nutné poukázat na problematičnost aktuální úpravy, na kterou je ve zmíněném judikátu poukazováno.

Předně je nutné porovnat výši odčinění, jenž bude v podobných případech soudy přiznávána nejbližším pozůstalým. V tabulce 1 jsem uváděl průměrnou mzdu v národním hospodářství. Pokud tedy vezmeme fiktivní případ, kdy poškozený zemřel v roce 2019, a dvacetinásobek základní částky se bude počítat z průměrné hrubé mzdy v roce 2018, která byla 31 885 Kč, základní částkou bude 637 700 Kč. Ta se navíc může ještě zvýšit anebo za určitých okolností také přiměřeně snížit. V tom samém případě, pokud budou naplněny podmínky pro vznik odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úraz svého zaměstnance, dostanou sekundární oběti nejméně 240 000 Kč, což je přibližně dvaapůlkrát méně. Argumentem, jenž by snad jako jediný odůvodňoval současnou úpravu je, že tato částka je minimem, kolik může sekundární oběť po zaměstnanci dostat a zvýhodňuje tedy sekundární oběti v tom, že „mají své jisté“. Občanskoprávní úprava dovoluje přiznat i nižší částky podle okolností každého případu, což ale dle mého názoru není příliš častý

¹⁷⁷ Ostatně v tomto judikátu je zmíněno, že obdobnou metodu výpočtu používaly již některé soudy předtím – např. Krajský soud v Ostravě v rozhodnutích ze dne 2. 12. 2014, sp. zn. 6 To 370/2014, ze dne 23. 10. 2015, sp. zn. 6 To 404/2015, ze dne 8. 4. 2016, sp. zn. 6 To 51/2016, ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. 6 To 122/2016

případ, zvláště když vezmeme v úvahu, u jakých osob o tomto odčinění hovoříme – u zákoníku práce striktně nejbližší příbuzní. U nich se dá předpokládat, že by i občanskoprávní cestou nejméně 240 000 Kč obdrželi, a tedy je tento argument irelevantní.

Proti fixnímu ukotvení „nejmenší“ částky hovoří to, že částka 240 000 Kč může být až příliš pro pozůstalého, jehož vztah se zesnulým neměl takovou hloubku ani kvalitu. Tato hranice by tedy dle mého názoru neměla být nikdy fixní, neboť jak bude popsáno o několik odstavců níže, mohou nastat situace, kdy bude vyloženě výsměšné, aby pozůstalý po usmrčeném zaměstnanci automaticky obdržel téměř čtvrt milionu jen kvůli tomu, že je v příbuzenském nebo manželském vztahu se zemřelým.

Další otázkou pak zůstává, zda budou zaměstnavatelé ochotni zohlednit dikci § 271i, kde po novele ZP stojí právě slovo „nejméně“ a budou tedy ochotni vyplácet více, respektive požadovat ze svého pojištění pro pozůstalé po usmrčeném zaměstnanci více? Domnívám se, že tomu tak nebude, a sekundární oběti obdrží pouze částku ve výši povinného minima. Machálek & Kadlubiec se také zamýšlejí nad významem slova „nejméně“, a ptají se, zda v takové situaci má zaměstnavatel potažmo pojišťovna povinnost u každého případu posoudit rozsah újmy způsobené sekundárním obětím individuálně, a podle toho zvýšit náhradu, která ale bude hrazena ze zákonného pojištění, anebo zda je možnost zvýšení plnění nad nejnižší částku v rukou zaměstnavatele, ale ten pak musí doplatit rozdíl, oč zvýšil částku oproti spodní hranici.¹⁷⁸ Podobně jako Machálek & Kadlubiec si odpovědi nejsem jistý. To však jen dokazuje, že podobně nejistý bude i zaměstnavatel, zvláště, pokud podobnou problematiku neřeší denně. V takové situaci je pravděpodobné, že bude vyplácet plnění na samé spodní hranici, neboť se bude obávat, že pojišťovna by mu vše nad rámec „povinných“ 240 000 Kč neproplatila.

Zákoník práce dává v § 271s možnost, aby soud částku dle § 271i přiměřeně zvýšil. V takové situaci je však přeneseno na pozůstalé, aby se domáhali soudní cestou svých práv, která by měly, pokud by daná škodní událost vyplynula z občanského života, a nikoliv z pracovněprávního vztahu. Domnívám se, že je necitlivé nutit pozůstalé, kteří mají jistě dost svých starostí při úmrtí osoby jim blízké, aby soudní cestou požadovali částku nad rámec povinného minima. Neměli by pozůstalí po zaměstnanci mít již od počátku právo na totožné plnění, aniž by na ně musely být přinášeny procesní povinnosti, které budou zatěžovat jak je, tak příslušné soudy?

Doposud byla popisována ideální situace, ve které škůdce odčinění dle § 2959 OZ zaplatil dobrovolně, a za takové situace je pozůstalý po zaměstnanci znevýhodněn, protože se musí domáhat, aby mu soud odškodnění „dorovnal“. Pokud by se tak ale nestalo a škůdce by náhradu

¹⁷⁸ Cit. sub 64, s. 123

dle § 2959 OZ dobrovolně nevyplatil, pak nezbuďte sekundární oběti nic jiného než se stejně jako v pracovním právu o tuto náhradu soudit. Potud je tedy úprava povinností pro pozůstalé totožná, a naopak spíše zvyhodňuje pozůstalé v pracovním právu, kde jim zaměstnavatel vyplatí povinné minimum odškodnění dle § 271i ZP bez dalšího, a tedy opravdu mají jistotu, že alespoň na část odškodnění dosáhnou. Kvůli tomu, je zaměstnavatel ostatně pojištěn.

Velké množství usmrcení však v běžném občanském životě pochází buď z dopravních nehod, kde tuto částku hradí v rámci mimosoudního vyrovnání pojišťovna viníka, nebo pochází z trestné činnosti, kde sekundární oběti mají možnost toto odčinění požadovat v adhezním řízení, které na ně však zvláštní procesní požadavky neklade, krom prokázání, včasného vyčíslení a uplatnění újmy; není tak nutné podávat žalobu, ani se účastnit jako žalobce dlouhých soudních sporů. V takové situaci se domnívám, že na zaměstnance je kladeno více procesních povinností, než na sekundární oběť dle OZ a z tohoto pramení i moje řečnická otázka o zatěžování soudů a pozůstalých, ačkoliv uznávám, že mít „své jisté“ může být velkou výhodou například při nesolventnosti škůdce. V tomto se může ukázat pracovněprávní úprava jako výhodnější, ačkoliv se domnívám, že tomu tak u většiny případů nebude.

4.5 Sekundární oběti z hlediska okruhu pozůstalých

Zjevnou nespravedlností v rámci úpravy odčinění újmy sekundárních obětí je zejména okruh osob, které mají možnost požadovat peněžitou částku při úmrtí poškozeného. Zákoník práce je stanoví v § 271i taxativním způsobem a blíže byly popsány v podkapitole 1.4. Občanský zákoník stanoví podobný výčet, jehož výhodou je však jeho neuzavřenost; o něm bylo podrobně hovořeno v podkapitole 1.3.

Shodně upravené tedy je, že náhradu může očekávat manžel či registrovaný partner¹⁷⁹, stejně jako dítě. V občanském zákoníku však zákonodárce výslovně nevyžaduje, aby dítě bylo nezaopatřené. Použitím logického výklad § 271i se lze dobrat k tomu, že pokud zákonodárce do zákoníku práce zakotvil výslovně pojem „*nezaopatřené dítě*“, pak tím myslel dítě dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Naproti tomu, občanský zákoník dítě dále nijak nespécifikoval, bude se tedy jednat standardně o jakéhokoliv potomka zesnulého. Podobně drobnou nuancí je náhrada rodiči, kde rozdíl mezi občanským zákoníkem a zákoníkem práce je v tom, že zákoník práce podmiňuje tuto náhradu rodiči jen tehdy, pokud žil se zesnulým v jedné domácnosti.

¹⁷⁹ Byť není výslovně uveden ve výčtu v občanském zákoníku, platí, že ustanovení části čtvrté o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů – viz § 3020 OZ

Rozdílem v obou úpravách je právě zmíněná uzavřenost, respektive neuzavřenost výčtu, který OZ navíc obohacuje o „jiné osoby blízké“. Zákonodárce se tak pokouší zohlednit širokou plejádu situací, ve kterých o život může přijít někdo, kdo sice fakticky nepatří do nejbližšího rodinného kruhu, či nepatří do rodiny vůbec, ale jehož citová blízkost se zemřelým byla nezpochybnitelná a jehož citová vazba mohla být objektivně třeba i silnější než vazba na vlastní rodinu. Je jisté, že do této kategorie mohou spadat nejen vzdálenější příbuzní, kteří však mají mezi sebou velmi vřelý vztah, případně nejbližší přátelé, ale do této kategorie bude nepochybně spadat i přítel nebo přítelkyně či životní druh nebo družka zesnulého. Ostatně nelze ani spravedlivě požadovat v době, která je charakteristická právě důrazem na rovnoprávnost a sociální spravedlnost, ať už z hlediska pohlaví, sexuální orientace nebo právě zmíněné rovnosti párů sezdaných nebo nesezdaných, aby lidé nuceně uzavírali manželství, jinak nebudou mít nárok na odčinění duševních útrap spojených se smrtí milované osoby. Opět platí argument ad absurdum: „copak tedy celoživotní partner zaměstnance necítí smutek či žal nad jeho úmrtím?“ Současná úprava přesně toto evokuje. Výzkumy navíc dokládají, že již v roce 2017 byla polovina dětí narozena mimo manželství¹⁸⁰, o rok později navíc Český statistický úřad publikoval statistiku, ve které bylo poukazováno na stále klesající počet lidí ve stavu manželském¹⁸¹. Tuto statistiku prozatím zákonodárce nijak nereflekoval a nesezdaní lidé, byť to mohou být životní partneři a mohou si být bližší než manželé, kteří se právě rozvádí nebo spolu již dlouhou dobu nežijí, nemají dle zákoníku práce možnost tuto náhradu požadovat. Ačkoliv se totiž v § 271s ZP stanoví, že soud může náhradu přiměřeně zvýšit, nemůže svévolně rozšířit okruh osob, které se této náhrady mohou domáhat.

Je jisté, že takto nastavený systém nemůže do budoucna obstát, neboť zakládá nedůvodné rozdíly mezi určitými typy lidí. Jednak lze pochybovat o tom, že pozůstalí po zaměstnanci dostanou takovou výši plnění, jakou by mohli obdržet dle občanského zákoníku, ač „povinné minimum“ může být za určitých okolností neoddiskutovatelnou výhodou pro pozůstalé. Pokud tuto požadovanou částku nevyplatí zaměstnavatel dobrovolně, bude nutné se s ním soudit, přičemž jedinou světlou výjimkou na jinak nelogické a nespravedlivé pracovněprávní úpravě je možnost soudu dle § 271s zvýšit přiměřeně odčinění nad rámec stanovený v ZP. Za takové situace je však požadováno, aby se pozůstalí po zaměstnanci rozdílu domáhali soudně. Za velký přínos může být považován judikát NS sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19.9.2018, který pro oblast občanského

¹⁸⁰ *Polovina dětí se rodí mimo manželství, jejich podíl stále roste*. Česká televize [online]. 2017, 15.4.2017 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2088405-polovina-deti-se-rodí-mimo-manželství-jejich-podíl-stále-roste>

¹⁸¹ *Aktuální populační vývoj v kostce*. Český statistický úřad [online]. [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

práva stanovil valorizační klauzuli pro duševní útrapy pozůstalých. Dá se očekávat, že v duchu tohoto judikátu budou soudy zvyšovat jednorázové odškodnění dle § 271i ZP. To z důvodu, aby nečinily nedůvodné rozdíly mezi pracovním a občanským právem. Naopak je nutné vypíchnout do očí bijící nezájem moci zákonodárné či výkonné, která si sama na sebe upletla bič, když do § 271i dodala na místo původní varianty imperativ, tedy že „zvýší“ nařízením výši jednorázového odškodnění. Tak se prozatím nestalo a jak již bylo řečeno, zmiňovaná novela MPSV se nedostala ani do prvního čtení v Poslanecké sněmovně ČR. Za takové situace je pracovněprávní úprava opět méně příznivá než ta občanskoprávní. Naprosto diskriminační je pak nemožnost některých osob se duševních útrap po zesnulém zaměstnanci vůbec domáhat.

4.6 Polemika ohledně účelu náhrady za usmrcení a duševních útrap sekundárních obětí

Do této chvíle jsem porovnával § 2959 OZ, upravující duševní útrapy sekundárních obětí, s § 271i ZP, který stanoví jednorázové odškodnění pozůstalých, jako dva paragrafy, které se významem, povahou a účelem rovnají. Jak již bylo výše uvedeno, vzhledem k subsidiaritě OZ by v takové situaci nešlo dorovnat nároky pozůstalých po zaměstnanci dle OZ, neboť by zde existovala úprava pracovněprávní, tedy speciální. Co když je ale jednorázové odškodnění dle ZP úplně jiného charakteru s naprosto jiným účelem? To se v současné době domnívají i někteří teoretici, jako třeba Bezouška.¹⁸²

V textu práce již bylo zdůrazněno, že zákoník práce používá v § 271i termín „odškodnění“. Tento termín je nadále užíván i přesto, že rekonstrukcí občanského práva občanským zákoníkem byla terminologie týkající se škod či újem kompletně přepracována a nyní již nelze zaměňovat škodu s nemajetkovou újmou. Termín škoda se vztahuje čistě k náhradě újmy na jmění.¹⁸³ Z hlediska etymologie je nepochybné, že slovo „odškodnění“ má svůj původ právě ve slově škoda. OZ navíc u ustanovení souvisejících s nemajetkovou újmou používá striktně výraz „odčinění“.

Novelizace zákoníku práce na podzim roku 2015 novou terminologií do ZP implementovala, slovo „odškodnění“ však zůstalo. Namítat lze, že se mohlo jednat pouze o opomenutí zákonodárce případně jeho nedůslednost při novelizaci zákoníku práce, neboť pojem „odškodnění“ se v ZP nacházel již od jeho vyhlášeného znění. Pokud však zákonodárce, i vzhledem k široké diskusi k přijetí nové terminologie, tuto změnu nerefletoval a výraz nezměnil, je možné usuzovat, že jej používá záměrně. To by navíc potvrzovala i důvodová zpráva k zákonu č. 205/2015 Sb., který si jednoznačně dával za cíl „provedení adekvátních legislativně technických úprav (...), včetně

¹⁸² Cit. sub 64, s. 442

¹⁸³ § 2984 odst. 1 OZ

*přizpůsobení některých pojmů dosud používaných v oblasti náhrady škody podle pracovníprávní úpravy terminologii nového občanského zákoníku.*¹⁸⁴

Jak uvádějí Machálek a Kadlubiec, nemajetková újma je „*duševní a morální újmu poškozeného (v případě úmrtí pak reflexní újmu pozůstalých) a nikoliv újmu na majetku. Funkce peněžitého zadostiučinění tedy nespočívá ve vyrovnání vzniklých majetkových ztrát, ale v kompenzaci negativních prožitků prostřednictvím poskytnutí peněžních prostředků, které může poškozený podle svého uvážení vynaložit, aby tak alespoň zčásti zapomenul na prožité strasti.*“¹⁸⁵

Tato definice v sobě obsahuje jádro celého „problému“. Nejen, že zákonodárce ponechal slovo „*odškodnění*“ tak, jak zde bylo již od počátku zákoníku práce, ale také se i na některých místech vyjádřil k jeho majetkové podstatě. Tak učinil právě i ve výše zmiňované důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona č. 205/2015 Sb., ve které popisuje, že bylo upraveno zmocnění vlády vydat nařízení dle § 271i odst. 2 ZP, jež by reflektovalo vývoj mzdové úrovně a životních nákladů, ale zejména, a to je stěžejní, že do výčtu nárokujících osob dle § 271i odst. 1 ZP byl vložen i registrovaný partner, „*neboť i mezi těmito partnery vzniká vyživovací povinnost.*“ Stejně tak se zákonodárce v té samé důvodové zprávě výslovně vyjádřil, že „*jednorázové odškodnění pozůstalých (§ 271i) vychází převážně z alimentární funkce příjmu zaměstnance, který následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání zemřel. Okruh oprávněných osob pokrývá osoby, kterým by tento ušlý příjem měl příslušet, resp. by z něho měly být saturovány.*“

Po analýze textu a z něj vyplývajících intencí zákonodárce lze tedy tvrdit, že účel tohoto ustanovení směřuje zejména k zabezpečení osob blízkých, vůči kterým měl usmrčený zaměstnanec alimentární povinnost. Ostatně také proto jsou v daném ustanovení taxativně stanoveny osoby s akcentem na nezaopatřené dítě, partnera či manžela, u nichž se předpokládá, že žili ve společné domácnosti s poškozeným, a také na rodiče poškozeného, kteří žili s pozůstalým ve společné domácnosti. U všech těchto osob se dá usuzovat, že byly závislé na výživě poskytované poškozeným zaměstnancem a z tohoto důvodu klade ZP důraz na „*nezaopatřenost*“ či „*společnou domácnost*“. To jsou termíny, které se nevztahují ani tak k citové blízkosti či vzájemnosti mezi zesnulým a sekundární obětí, ale spíše odkazují na majetkovou či materiální složku daného vztahu. Ostatně jednou z nejvýznamnějších funkcí mzdy je právě její alimentární funkce, někdy nazývána

¹⁸⁴ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 205/2015 Sb.* Psp.cz [online]., [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=376&CT1=0>, s. 22

¹⁸⁵ Cit. sub 65, s. 120

těž funkce „zabezpečovací“, která slouží k zajištění a zabezpečení zaměstnance, jeho životní úrovně a pro ekonomické zajištění potřeb (strava, bydlení atd.) jeho, i osob na něm závislých.¹⁸⁶

Z těchto argumentů lze dovodit, že primární motivací není ani tak odčinění útrap, tísnivých pocitů nebo jiných psychických dopadů na osoby pozůstalé, ale spíše jde o stránku materiální, finanční, tedy zabezpečení nezbytné výživy, zvláště, pokud dané ustanovení nepřihlíží intenzitě vzájemných vztahů, stejně jako není zohledněn okruh jiných dalších sekundárních obětí (sourozenci či jiné osoby blízké), jak správně uvádí Machálek a Kadlubiec.¹⁸⁷ Tyto osoby si mnohdy mohly být s usmrceným daleko bližší, než je taxativní výčet osob z § 271i ZP. Je samozřejmě pravdou, že hmotná nebo existenční závislost na poškozeném je i jedním z kritérií určujícím výši odčinění nemajetkové újmy dle § 2959 OZ, nicméně tato závislost je až sekundárním kritériem; hlavním požadavkem je právě zmíněná intenzita vztahů, což potvrzuje i Nejvyšší soud či Ústavní soud.¹⁸⁸ Ostatně v § 271i ZP je zdůrazněna pouze faktická závislost obou osob.

Zde je vhodné ilustrovat alimentární podstatu daného ustanovení na konkrétních příkladech: Manželství dvou mladých lidí se krátce po svatbě rozpadlo a nyní se rozvádějí, přičemž rozvod je plný emocí a manželé se nesnesou. Pokud jeden z nich zemře, druhý dostane dle § 271i ZP nejméně 240 000 Kč jako odškodnění. Pokud ovšem zemře zaměstnanec, jeho životní druh či družka, se kterým žil dvacet let a řádně vychovávali společně tři děti, nedostane nic. Mělo by odškodnění dostat nezaopatřené dítě pozůstalého, které o svého otce nejevilo žádný zájem, nechtělo se s ním vídat a navenek vůči svému otci vyjadřovalo jen odpor a pohrdání, oproti dítěti, které sice již danou definici nenaplnuje, nicméně svého otce milovalo? Je rozdíl mezi rodiči, na které jejich syn po příchodu domů z práce nepromluvil ani slovo a které pouze „trpěl“ pod svou střechou, a mezi rodiči, kteří s ním sice nesdíleli společnou domácnost, ale pravidelně se společně navštěvovali nebo jezdili na výlety?

Osobně se domnívám, že tyto tři konkrétní příklady jasně ukazují, kam zákonodárce při stanovení těchto paušálních odškodnění směřoval, tedy zejména směrem k vyživovací povinnosti¹⁸⁹. Toto se domnívá i např. Machálek a Kadlubiec, kteří považují celé řešení za

¹⁸⁶ GRULICHOVÁ, Blanka. *Mzda a plat*. Praha, 2011. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Doc. JUDr. Jan Pichrt, Ph.D.

¹⁸⁷ Cit. sub 65, s. 120

¹⁸⁸ Nález ÚS ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, respektive Rozsudek NS ze dne 12.4.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015

¹⁸⁹ Kterou mají zejména manželé mezi sebou dle § 697 OZ jakož i reg. partneři dle § 10 ZoRP, dále pak i výživné mezi rodiči a dětmi a předky a potomky dle § 915 a násl. OZ

„směřující k jednorázovému zmírnění majetkových dopadů smrti zaměstnance do sféry nejbližších příbuzných“ a dále také za „paušalizovaný příspěvek pozůstalým s majetkovým základem (kryjícím reflexní újmu na jejich jmění).“¹⁹⁰ V takovém případě, jak podotýkají oba autoři, by na scénu přicházely následující úvahy:

- a) Pokud by tento nárok byl charakteru majetkového, pak by v podstatě neměli pozůstalí v pracovněprávních vztazích nárok na náhradu duševních útrap tak, jak ji mají pozůstalí dle § 2959 OZ. Zde je nutné se zamyslet nad dvěma situacemi. V podkapitole „1.4 Nemajetková újma v zákoníku práce“ bylo popsáno, že se právní teoretici přikláněli a někteří stále přiklání k názoru, že náhrada škody a nemajetkové újmy je v zákoníku práce upravena naprosto autonomně, a tudíž nelze použít ani subsidiárně úpravu z občanského zákoníku. Tato teorie by však v této konkrétní situaci zakládala naprosto neodůvodnitelné a neobhajitelné rozdíly mezi pozůstalými po zaměstnanci a pozůstalými mimo pracovněprávní vztahy. Prvně jmenovaní by totiž nemohli požadovat náhradu nemajetkové újmy vůbec, protože § 271i ZP by mířil kompletně jiným směrem (náhrada spíše majetkového charakteru s alimentární funkcí) a tedy nikoliv k standardnímu odčinění duševních útrap dle § 2959 OZ. Machálek & Kadlubiec situaci popisují jako „*flagrantní porušení ústavního principu rovnosti*“.¹⁹¹ Druhou alternativou je situace, ve které by bylo možné použít ustanovení § 2959 OZ v souladu se zásadou, že co není upraveno v zákoníku práce, na to se subsidiárně použije občanský zákoník; pak by se jednalo o druhý extrém, tedy že by zákoník práce upravoval zvláštní druh jednorázové náhrady majetkového rázu, kterou by OZ jako obecný soukromoprávní kodex neznal. To by opět zakládalo zvýhodnění jedné skupiny, tentokrát zaměstnanců. Na rozdíl od první možnosti je však zvýhodnění zaměstnanců, respektive úzkého kruhu pozůstalých po zaměstnancích, alespoň částečně ospravedlnitelné s důvody, které zde již byly částečně naznačeny, počínaje nemožností ovlivnit pracovní podmínky a konče ekonomickou či sociální nutností mít stálé zaměstnání a zabezpečovat své či rodinné životní potřeby prací.
- b) V případě, že by i přes veškerou argumentaci, která zde byla uvedena, bylo shledáno, že odškodnění dle §271i ZP je srovnatelné účelem i povahou s odčiněním nemajetkové újmy dle § 2959 OZ, pak bychom se opět dostali k zásadnímu porušení zásady spravedlnosti a rovnosti, o němž již bylo v této podkapitole podrobně hovořeno. Bezouška k tomu uvádí,

¹⁹⁰ Cit. sub 65, s. 121

¹⁹¹ Cit. sub 65, s. 122

že „je-li v obecné rovině uznáno právo sekundárních obětí na odčinění jejich duševní újmy, nelze připustit tak křiklavý hodnotový rozpor, k němuž by vedlo naprosto oddělené uplatňování práva občanského a práva pracovního v této záležitosti.“¹⁹² Za takové situace bude jednak nutné rozšířit okruh osob v § 271i ZP, jednak upravit výši odčinění, neboť jak již bylo zdůrazněno, ve většině případů se bude nucen zaměstnanec obracet na soud, neboť obdrží jen minimální částku 240 000 Kč, zatímco u sekundárních obětí dle OZ se přihlédne k již zmiňovanému rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19.9.2018, který pro nejbližší příbuzné stanovil jako základ dvacetinásobek průměrné mzdy. Rozdíl mezi tímto odčiněním se tedy bude stále více zvyšovat. Bezouška takový postup zákonodárce označil za „do očí bijící nespravedlnost“¹⁹³.

4.7 Zvlášť závažné ublížení na zdraví a další nemajetkové újmy

Nejen, že je možné sledovat odlišnosti v legislativním procesu Metodiky a Nařízení, valorizaci peněžní hodnoty jednoho bodu v případě bolestného, rozdíl v navázání ZSU na vyvíjecí se průměrnou mzdou v národním hospodářství, nepoměr mezi jednotlivými plněními za konkrétní zásah do zdraví či spekulovat, zda náhrada dle 271i ZP je totéž, co náhrada dle § 2959 OZ, současně také lze pozorovat další nedokonalost aktuální právní úpravy; OZ zná dva druhy nároků, které ZP nezná a v případě, že bude platit výklad o striktní oddělenosti zákoníku práce, opět se dostaneme k tomu, že zaměstnanci, respektive jejich nejbližší jsou naprosto nedůvodně diskriminováni. Tyto nároky, o kterých bude v následujících řádcích pojednáno, považuji za další důvod, proč by měla být tato teorie prolomena a na náhradu nemajetkové újmy by mělo být možné subsidiárně použít občanský zákoník.

Prvním negativem je situace, kdy nemají nárok na odčinění duševních útrap sekundární oběti u poškozeného, kterému bylo zvlášť závažným způsobem ublíženo na zdraví. Tato kategorie náhrady v zákoníku práce totiž neexistuje, ten s ní vůbec nepočítá, a to na rozdíl od úpravy § 2959 OZ, která po rekodifikaci tuto újmu sekundárních obětí zohledňuje. Opět se tak dostáváme do situace, že jinak velmi ochránářské právní odvětví, jakým je pracovní právo, upírá osobám blízkým zaměstnance určitý druh náhrady jinak dostupný všem mimo pracovněprávní vztah. Zatímco argumenty, proč je zúžen okruh sekundárních obětí při úmrtí zaměstnance jsem přestřel výše,

¹⁹² Cit. sub 64, s 443 - 444

¹⁹³ Cit. sub 64, s 443 - 444

pro chybějící úpravu u zvlášť závažného ublížení na zdraví nelze nalézt jediný relevantní argument.

Je možné spekulovat, zda za tento problém může (opět) nedůslednost zákonodárce při novelizaci pracovního práva s ohledem na rekonstrukci OZ, či jeho úmyslné opomenutí tohoto druhu náhrady. První varianta nás přivede k tomu, že zaměstnanec je znevýhodněn, což ještě více podrývá jeho již tak nerovné postavení z hlediska odškodňování nemajetkové újmy. Nelze navíc předpokládat, že po rekonstrukci soukromého práva, která se několik let připravovala a tvořila, a na niž reagovala velká novela ZP, by na tento druh náhrady zákonodárce zapomněl. U druhé varianty by pak bylo možné argumentovat tím, že zákonodárce zjevně považuje úpravu v zákoníku práce jako neautonomní, s nutností užít subsidiárně občanského zákoníku.

Stejným problémem je i naprosto chybějící úprava tzv. dalších nemajetkových újem¹⁹⁴. Tento druh nemajetkové újmy byl zaveden úplně nově občanským zákoníkem; Mališ se domnívá, že náhrada dalších nemajetkových újem byla zákonodárcem upravena proto, že dosavadní odškodňování bylo „nedostatečné, nepokrývající plně všechny újmy vznikající při ublížení na zdraví.“¹⁹⁵ Zákoník práce však nijak zavedení tzv. DNÚ nerefletoval. Opět se tedy dostáváme do situace, že buď nebude možné tyto újmy zaměstnanci odčinit vůbec, pokud budeme trvat na komplexnosti úpravy v ZP, nebo bude nutné použít OZ. Nejvyšší soud k tomuto typu náhrady nemajetkové újmy zaujal spíše restriktivní názor, a to ve svém rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 2245/2017, ze dne 1.11.2017. Proti tomu se jasně vymezuje právě kupříkladu Mališ, který se domnívá, že další nemajetkové újmy vznikají už například při hospitalizaci či delší pracovní neschopnosti a jsou tedy běžnou součástí náročnější léčby.¹⁹⁶

Jaká bude následná praxe soudů v přiznávání tohoto specifického nároku poškozeným, se teprve ukáže. Ať už bude restriktivní názor Nejvyššího soudu do budoucna překonán nebo ne, opět je potřeba řešit do jaké míry je obhajitelná dvojkolejnost současné právní úpravy, neboť i kdyby se tato specifická náhrada měla poskytovat pouze v jednotkách či desítkách případů vykazujících výjimečnost či specifičnost, jak tuto náhradu vnímá NS, nebo naopak bude tato náhrada častá, jak ji vnímá Mališ, stále je to druh náhrady, kterou pracovní právo nezná a poškození zaměstnanci tak nemají možnost se jí domáhat.

¹⁹⁴ § 2958 OZ

¹⁹⁵ Cit. sub 43, s. 19

¹⁹⁶ MALIŠ, Daniel. *Polemika s pohledem NS na tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. 2019, 2019(7–8), 30 - 37. ISSN 1210-6348

4.8 Přejchod nároků bolestného a ztížení společenského uplatnění na dědice

Bolestné, ztížení společenského uplatnění ale i náhrada duševních útrap dle § 2959 jsou nároky tzv. osobního charakteru, a jako takové jsou vázány čistě na osobu poškozeného, respektive sekundární oběti. Občanský zákoník v § 2009 odst. 2 upravuje, že „*smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu*“ a § 1475 odst. 2 říká, že „*pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.*“ Právě díky ustanovení § 1475 stanoví výjimku z § 2009 odst. 2 OZ a dále také požaduje, aby byla práva buď uznána jako dluh, nebo uplatněna u orgánu veřejné moci. Orgánem veřejné moci je soud, není-li v OZ stanoveno něco jiného.¹⁹⁷

Tato nová úprava přechodu BOL a ZSU je obratem o 180 stupňů, kdy ve starém občanském zákoníku v § 579 odst. 2 bylo výslovně stanoveno, že „*smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.*“ Tuto koncepční změnu jednak potvrzuje i důvodová zpráva k OZ¹⁹⁸, která ji osvětluje a poznamenává, že jejím důsledkem přejdou do pozůstalosti i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována, stejně jako ji potvrzuje například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016. Tímto krokem by mělo být zabráněno případům, kdy škůdce uměle natahoval řízení, neboť se mu více hodilo, aby poškozený během řízení zemřel; v takovém případě by totiž dle SOZ tato práva zanikla. Takovýto postup se uplatní i v případě dědění nároku na náhradu za duševní útrapy dle § 2959 OZ, pokud byl tento nárok za života oprávněné osoby (oné sekundární oběti) uplatněn u soudu, a to bez ohledu na to, zda by jejímu dědici jako osobě blízké usmrčenému vznikl nárok a zda jej uplatnil.¹⁹⁹

Zmiňovaná ustanovení se však nepoužijí v pracovním právu, ve kterém existuje separátní úprava, a to již od roku 2007, kdy nabyl účinnosti ZP. Starý zákoník práce tuto konkrétní problematiku upravoval výslovně, a to v § 260 odst. 1, který stanovil, že bolestné i ztížení společenského uplatnění smrtí zaměstnance zaniká, a to bez ohledu na to, zda byl nárok, jakkoliv uplatněn nebo uznán. Zákoník práce do právní úpravy vnesl zpočátku zmatek, neboť

¹⁹⁷ § 12 OZ

¹⁹⁸ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku (konsolidované znění) [online]. 2012 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 358

¹⁹⁹ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.2.2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

v § 328 odst. 1 pouze stanovil, že „peněžité práva zaměstnance jeho smrtí nezanikají“, a tak nebylo jasné, zda lze pod peněžité práva zaměstnance podřadit i BOL a ZSU. Odborná veřejnost o tomto tématu diskutovala do doby, než celou věc vyřešil Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 936/2010, ze dne 7.4.2011, který stanovil, že „právo zaměstnance na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, které vzniklo po 1. 1. 2007, smrtí zaměstnance nezaniká; v plné výši se stává předmětem dědického řízení a přechází na toho, komu tato pohledávka podle výsledku dědického řízení připadla.“

Stejně jako v předchozích případech, i zde tedy existuje situace, ve které je jedna či druhá strana duality zvýhodněna. Touto zvýhodněnou stranou jsou (výjimečně) zaměstnanci, respektive ti, kteří by zdělili po zesnulém zaměstnanci pohledávku bolestného a ztížení společenského uplatnění, neboť zaměstnavatel je dle současné judikatury povinen náhradu bolestného a ztížení společenského uplatnění poskytnout i po smrti zaměstnance pozůstalému, kterému pohledávka z dědického řízení připadla.

Jen na okraj, neboť hlavním předmětem této práce je komparace jednotlivých institutů vedle sebe, nikoliv jejich kritika jako takových, je vhodné zmínit některé důvody, proč by bylo vhodné, aby tato dvě práva nepřecházela na pozůstalé. Prvním důvodem je funkce nároku, která by spíše měla být kompenzační vůči poškozenému, a nikoliv sankční vůči škůdci. Pokud již nežije člověk, kterému by měly být odčiněny útrapy či újma, a přesto bude i po jeho smrti škůdce povinen tak učinit a to dědicům, kteří samotnou bolest, trvalé následky nebo duševní útrapy neprožívali, dané odčinění je vskutku spíše trestem pro škůdce než náhradou či kompenzací. Zejména tehdy, kdy ZSU může dosahovat několikamilionových částek. Dále platí, že v takové situaci by pozůstalí, pokud byli z okruhu osob v § 2959 OZ případně § 271i ZP, zároveň zdělili pohledávku bolestného anebo ztížení společenského uplatnění a zároveň mohli požadovat náhradu za duševní útrapy dle zmíněných ustanovení. Tato situace je velice pravděpodobná, vzhledem k tomu, že v zákonné dědické posloupnosti dědí v první řadě nejbližší příbuzní, kteří zároveň většinou spadají pod sekundární oběti; ti by pak obdrželi peněžité odčinění za nemajetkovou újmu hned dvakrát nebo třikrát.

4.9 Možnost výběru výhodnější právní úpravy

Veškeré výše zmíněné argumenty jsou většinou použitelné buď pro jednu nebo pro druhou právní úpravu. Co když ale nastane situace, že při zásahu do zdraví zaměstnance nebo jeho usmrcení, lze použít jak pracovněprávní, tak občanskoprávní úprava? Tento případ je typický pro

dopravní nehodu, při které je poškozeným zaměstnanec, který zrovna plnil pracovní úkoly (např. řidič rozvážkové služby, zaměstnankyně sociálních služeb cestující za klientem atp.). Jak popisuje Machálek & Kadlubiec, „v takovém případě tedy vznikají dva odpovědnostní vztahy a zaměstnanec (či pozůstalý) si může zvolit, zda bude požadovat náhradu po občanskoprávní (nebo adhezní trestněprávní linii) vůči přímému škůdci, nebo zda zvolí (...) cestu pracovněprávní.“²⁰⁰

Za takovéto konstelace platí, že pokud pojišťovna nahradila za zaměstnavatele škodu, přechází na ni právo zaměstnavatele na náhradu vůči tomu, kdo poškozenému za takovou škodu odpovídá.²⁰¹ To ale pouze v rozsahu, v jakém ten nese za škodu odpovědnost dle ustanovení občanského zákoníku.²⁰²

V takové situaci tedy není vlastně jisté, co má poškozený zaměstnanec dělat případně jaký postup má zvolit, aby obdržel co největší plnění. Stejně tak se tento problém dotkne i pozůstalých v případě jeho úmrtí. Jak poznamenává Drobiš & Hanzal, v praxi se pak stává, že poškození nebo pozůstalí celou situaci řeší z titulu odpovědnosti provozovatele vozidla, místo po pracovněprávní linii, neboť jen tak získají vyšší náhradu za ZSU, mnohdy i za BOL, případně pak pozůstalí za duševní útrapy dle § 2959 OZ.²⁰³ Jisté je, že tato situace k přehlednosti a bezrozpornosti právní úpravy nevede. Dovedu si také představit, že nebylo v zájmu zákonodárce, aby pokaždé, když poškozený dostane na výběr, tak řešil svůj pracovní úraz skrze občanskoprávní úpravu náhrady nemajetkové újmy. To vše vede k závěrům o protiústavnosti celé úpravy, o které bude hovořeno v další kapitole.

²⁰⁰ Cit. sub 65, s. 117

²⁰¹ § 11 vyhlášky ministerstva financí č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání (dále jen „PojOdpPÚ“)

²⁰² Viz např. rozsudek NS ze dne 14.5.2005, sp. zn. 25 Cdo 254/2004

²⁰³ Cit. sub 164

5 Protiústavnost

V předchozích kapitolách byl několikrát vysloven názor, že rozdvojenost právní úpravy, se všemi důsledky, výhodami i nevýhodami z toho plynoucími a shrnutými výše, je dle mého názoru v konečném důsledku značně nespravedlivá a do budoucna také neudržitelná. Nabízí se i otázka, zda není možné dovést protiústavnost platné právní úpravy, a to zejména kvůli tomu, že dělá neodůvodněné rozdíly mezi zaměstnanci, případně pozůstalými po zaměstnancích, a mezi osobami, jimž bylo ublíženo na zdraví a jimž se odčिňuje způsobená újma dle občanského zákoníku. Pokud bychom vzali dohromady všechny argumenty, o kterých bude hovořeno níže, pak se domnívám, že současná právní úprava náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení je protiústavní.

Předně je nutné podotknout, že dvojkolejnost, respektive i samotné Nařízení bylo již podrobena kritice Ústavním soudem v nálezu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15. Ten Nařízení kritizoval kvůli tomu, že jakožto prováděcí předpis, nerespektuje výchozí premisu rekonfigurovaného soukromého práva, ze které vychází Metodika. Ústavní soud ve svém nálezu tento odlišný přístup ke stejným institutům označil za „problematický“. K samotné protiústavnosti celé úpravy se však nevyjádřil.

5.1 Nejednota, iracionalita a vnitřní obsahová rozpornost duality

K definování prvního stěžejního argumentu, o který opírám protiústavnost celé úpravy, si pomohu citací z nálezu Ústavního soudu ze dne 5.12.2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11. „*Právní řád, založený na principech jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti, s sebou nutně přináší imperativ stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, byť upravené v rozdílných právních předpisech či dokonce odvětvích. Jestliže zásada jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu zapovídá odlišný přístup k obdobným právním institutům v jednotlivých právních odvětvích, odlišný výklad institutu náhrady škody v právu občanském a pracovním postrádá své opodstatnění.*“ Současná právní úprava na všechny tyto uvedené zásady hřeší, kdy, jak již bylo uvedeno výše, existuje několik situací, ve kterých poškozený v pracovněprávním vztahu a poškozený mimo něj, případně pozůstalí po nich, nemají stejné podmínky ve dvou klíčových odvětvích soukromého práva. Pracovní právo navíc z práva občanského vychází a přesto, že se řídí zásadou zvláštní ochrany zaměstnance, tak při nahrazování nemajetkové újmy tuto zásadu mnohdy nedodrhuje.

V případě, že by zaměstnanec byl více chráněn, šlo by jistě najít logické a racionální ospravedlnění odlišné právní úpravy, která by jej zvýhodňovala; argumenty pro tento přístup jsem již uváděl. To však není případ platné právní úpravy, jež mu jednou přilepšuje (například jistota minimální výše odškodnění sekundárních obětí či snazší přechod práva na bolestné nebo ztížení společenského uplatnění na pozůstalé), vícekrát jej však znevýhodňuje (nižší bodové ohodnocení, valorizace ZSU a navázání na průměrnou mzdu, více druhů náhrad včetně náhrad pro sekundární oběti i třeba v případě zvlášť závažného ublížení na zdraví). Domnívám se, že takováto úprava je přesným příkladem toho, co popisoval judikát ÚS sp. zn. IV. ÚS 444/11 – tedy že trpí vnitřní obsahovou rozporností, nejednotou, a co je nejdůležitější, zejména je naprosto neracionální. Ostatně na požadavek vnitřní integrity již upozorňoval NS v citovaném judikátu sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19.9.2018. Je obecně platnou zásadou civilizovaného, dospělého a spravedlivého práva, že by nemělo být nikdy připuštěno, aby byl umožněn tak naprosto odlišný přístup k obdobným právním institutům, jako tomu je v případě náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví.

5.2 Nerovné postavení obou skupin a neakceptovatelnost odchylného zacházení

Druhou klíčovou zásadou ústavního práva, která je vinou předmětné dvojkolejnosti fatálně narušena, je zásada rovnosti. Jak již bylo uvedeno výše, poškození či sekundární oběti, nemají ani zdaleka stejné podmínky, což se projevuje různými způsoby. Rovnost všech lidí najdeme v ústavním pořádku na několika místech, jednak v preambuli Ústavy, jednak v článku 1 a 3 Listiny základních práv a svobod. Klíma ve svém Komentáři k LZPS popisuje, že *„pojetí „rovnosti člověka“ v právech je jednak všeobecným interpretačním principem, jednak dispozicí ke konkretizaci právními předpisy. V kontextu s čl. 3 LZPS má současně charakter antidiskriminační. Rovnost v právech znamená na jedné straně možnost stejného přístupu k právům, na druhé straně znemožnění vyloučit člověka z dostupnosti určitých práv či svobod.“*²⁰⁴

K významu rovnosti v právu se velmi obsírně vyjádřil také Ústavní soud v nálezu pléna ze dne 8.10.1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92. Z pohledu Ústavního soudu je důležité vnímání rovnosti jako rovnosti relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy, a která pouze požaduje, aby byly odstraněny neodůvodněné rozdíly mezi jednotlivci. Rovnost je totiž možné chápat také v její absolutní povaze, která by měla znamenat, že budou odstraněny všechny faktické nerovnosti. To v současné době ani není možné. U tohoto konkrétního nálezu se řešilo daňové zatížení vymezené

²⁰⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině: 2. díl, Listina základních práv a svobod*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 935

skupiny obyvatel, nicméně domnívám se, že některé teze a teoretické úvahy, které poskytl ÚS jsou aplikovatelné i na dvojkolejnost náhrady nemajetkové újmy. Ústavní soud například vyslovil, že speciální normy mohou pro určité obory stanovit zvláštní kritéria rovnosti, neboť samotná zásada rovnosti nevyklučuje volné uvážení těch, kteří ji aplikují. ÚS také judikoval, že stát pro zajištění svých funkcí může určité skupině poskytnout méně výhod než jiné, ale nesmí postupovat libovolně. Pokud by navíc zákon jedné skupině stanovil neúměrné povinnosti a druhé zase prospěch, může se tak stát pouze s odvoláním na veřejné hodnoty. Ani jedno z těchto kritérií však v případě zákoníku práce splněno není.

Rovností se však ÚS zabýval i nadále. Společným prvkem, který provázel rozhodnutí Ústavního soudu, bylo podřazení rovnosti pod kategorii relativní, která vyžaduje odstranění neodůvodněných rozdílů, kdy rozlišování přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle, ale zároveň nemusí být každému nutně přiznáno každé právo. Jako společný příklad za všechny je možno uvést náleze Ústavního soudu ze dne 21.1.2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02. Ten se zabýval nejen českou úpravou, ale odkazoval i na mezinárodní kontrolní orgány nebo instrumenty o lidských právech, které obdobně jako v tuzemském právu deklarovaly, že ne každé nerovné zacházení s různými subjekty lze kvalifikovat jako porušení principu rovnosti. Podle nich, aby k porušení došlo, musí být splněno několik podmínek: S různými subjekty, které se nacházejí ve stejné, nebo srovnatelné situaci, se zachází rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup. Aby takovouto úpravu zákonodárce zakotvil, musí zvažovat a dbát, aby měl legitimní cíl tohoto zvýhodnění / znevýhodnění, a aby mezi takovýmto cílem a prostředky k jeho dosažení existoval vztah přiměřenosti. To je ovšem dle mého názoru přesně případ aktuální duality, neboť neexistuje jediný rozumný, natož ospravedlnitelný důvod, proč by měla být platná legislativa roztržštěná tak, jak je nyní a také neexistuje legitimní cíl zvýhodnění jedné, či druhé strany. Opět se mohu vrátit k tomu, že pokud by existovala právní úprava, která by zaměstnance či pozůstalé po něm čistě zvýhodňovala, neboť je v pracovním vztahu stranou slabší a je třeba o něj více dbát, dalo by se o racionalitě takovéto úpravy z mého pohledu alespoň uvažovat. I když, jak správně podotýká Mališ, proč by měl drobný živnostník mít nárok na nižší odčinění než zaměstnanec?²⁰⁵ To však není případ aktuální právní úpravy, kdy zaměstnanec je spíše znevýhodňován, a to ve všech stěžejních aspektech dvojkolejnosti.

²⁰⁵ Cit. sub 165

Kromě toho, že musí být dodržen požadavek vyloučení libovůle zákonodárce, je nutné naplnit i druhý požadavek, a to ústavněprávní akceptovatelnost hledisek odlišování, tj. nepřipustnosti dotčení některého ze základních práv a svobod odlišováním subjektů a práv ze strany zákonodárce.

Ústavněprávní akceptovatelnost hledisek odlišování, kterou vyslovil ÚS v nálezu ze dne 29.1.2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/06 je zajímavá hlavně v kontextu již zmiňovaného nálezu Ústavního soudu ze dne 5.12.2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11, ve kterém je citováno: *„Jednou ze záruk práva na ochranu zdraví fyzické osoby garantovaného článkem 31 Listiny je princip plného odškodnění za utrpěnou újmu na zdraví, (...). Soudní rozhodnutí, jimiž byl princip plného odškodnění popřen, porušují vlastnické právo poškozeného zaručené článkem 11 Listiny základních práv a svobod.*

Byť šlo v tomto konkrétním případě o náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou poškozenou osobu a její domácnost, domnívám se, že dle zásady per analogiam by šlo princip plného odškodnění „napasovat“ na jakoukoliv jinou újmu na zdraví, respektive její náhradu, a tedy taktéž pod ústavní právo na ochranu zdraví garantované článkem 31 Listiny, tak jak o něm hovoří zmíněný judikát. Ostatně o podobnou argumentaci, tedy zásahu do práv poškozeného zaměstnance garantovaných čl. 1 a čl. 11 LZPS se pokoušel i dovolatel v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3687/2018, ze dne 28.5.2019, o němž bude hovořeno níže.

Ačkoliv je jasné a již bylo několikrát zmiňováno, že újma na zdraví nelze nikdy plně odčinit a lze se k plnému odčinění jen přiblížit, je nutné, abychom se o to pokusili a k tomu by měl zákonodárce poskytnout dostatečné zákonné či podzákonné mantinely. Tím však není současná úprava spočívající v Nařízení, které je v mnoha ohledech zastaralé. Je tak možné konstatovat, že alespoň částečně je porušováno právo fyzické osoby garantované čl. 31 Listiny, neboť zákonodárce naprosto rezignoval na komplexní úpravu, která by měla zaměstnancům poskytnout alespoň srovnatelnou, ne-li vyšší, právní ochranu spočívající na principu plného odčinění způsobené újmy v souladu se zásadami občanského práva. Rovnost by měla také znamenat, že jakékoliv formální překážky či omezení jsou pro všechny stejné. Dvojkolejnost úpravy však nutí zaměstnance, aby se v případě, že bude pociťovat nespravedlnost ohledně výše odčinění bolestného nebo ztížení společenského uplatnění, obrátil na soud, který může náhradu přiměřeně zvýšit (§ 271s ZP). Je v souladu se zásadou rovnosti, aby k tomuto byl nucen pouze zaměstnanec? Je pro tuto úpravu ospravedlnitelný důvod, který by obhájil, proč zaměstnanec, pokud chce dostat to, co mohl požadovat, pokud by se mu úraz stal mimo pracovní právo, měl mít povinnost obrátit se na soud? Totéž platí i pro sekundární oběti, které se také musejí obrátit na soud v případě, že

dostanou nižší odškodnění dle § 271i ZP než to, které by bývaly měly dostat dle ustálené judikatury související s § 2959 OZ.

V kontextu všech výše zmíněných argumentů odkazuji na velice aktuální rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3687/2018, ze dne 28.5.2019. V tomto konkrétním případě se poškozený zaměstnanec domáhal odčinění nemajetkové újmy za ztížení společenského uplatnění dle Metodiky, nikoliv podle Nařízení, a to z ekonomických důvodů²⁰⁶, přičemž okresní soud mu dal za pravdu a výši odčinění újmy dle návrhu žalobce přiznal. Ve smyslu čl. 95 odst. 1 Ústavy je totiž oprávněn posoudit soulad podzákoného právního předpisu se zákonem a na základě této úvahy dospěl k protiústavnosti Nařízení, přičemž použil velké množství argumentů, které jsou uváděny i v této práci, se zvláštním důrazem na přiměřenost a proporcionalitu odčinění újmy poškozeného k jiným případům. Odvolací soud pak přiznal náhradu pouze dle Nařízení a poškozený tak podal prostřednictvím svého advokáta dovolání.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3687/2018, ze dne 28.5.2019, byl spíše šalamounským řešením. Jednak stanovil, že rozdílnost úpravy je odůvodněna odlišností pracovněprávních vztahů od vztahů občanskoprávních, daných povahou závislé práce, jednak kladl důraz na to, že tato zvláštní úprava má kogentní charakter, a proto se od ní nelze odchýlit. NS dovodil, že je to právě objektivní odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu, která je (mimo jiné) naplněním zásady zvláštní zákonné ochrany zaměstnance. Dále stanovil, že se nelze domnívat, že by byla pracovněprávní úprava protiústavní jen proto, že postupuje jiným způsobem než v občanském zákoníku. V čem však tkví ono „šalamounské řešení“? NS se totiž vyjádřil, že tento případ je natolik výjimečný, že je na místě, aby bylo zvýšeno plnění dle Nařízení a to o 250 000 Kč, tedy téměř na hodnotu výpočtu podle Metodiky, na kterou se původně poškozený zaměstnanec odkazoval.

Soud tedy dle mého názoru rozhodl podle starého českého přísloví „*vlk se nažral, a koza zůstala celá*“. S názorem NS se osobně neztotožňuji a považuji jej alibismus. Jako hlavní argument, který ospravedlňuje dualitu obou úprav stanovil objektivní odpovědnost zaměstnavatele. Domnívám se, že ta samotná nemůže vyvážit veškeré neduhy a nespravedlnosti výše popsané; ostatně společně s přechodem pohledávky BOL a ZSU, a jistotou fixovaného

²⁰⁶ Dle Metodiky bylo BOL 569 551 Kč a ZSU 2 578 188 Kč, a to za hodnoty jednoho bodu 251,28 Kč. Dle Nařízení to bylo BOL 482 125 Kč a ZSU 2 300 000 Kč, přičemž hodnota jednoho bodu je 250 Kč. Rozdíl tak činí „jen“ 365 614 Kč.

Považuji za naprosto zásadní upozornit, že kdyby se totožný případ stal v roce 2019, a tedy se použili pro výpočet hodnoty z tohoto roku, BOL dle Metodiky by bylo 722 705 Kč a ZSU 3 271 471 Kč, tedy rozdíl 1 212 051 Kč oproti Nařízení. Ano, pouhý milion dvě stě tisíc rozdíl jen kvůli tomu, zda se použije pracovněprávní úprava nebo ne.

minima jednorázového odškodnění, je toto snad jediným aspektem, v jakém je pracovněprávní úprava výhodnější pro zaměstnance. Argument objektivní odpovědností navíc devalvuje fakt, že zaměstnavatel tyto náhrady neposkytuje „ze svého“, ale je přesně kvůli těmto případům pojištěn.

Toto rozhodnutí je nicméně dobrým příkladem pro ilustraci, že pokud se poškozený zaměstnanec obrátí na soud, má teoreticky šanci se domoci výše plnění obdobné té, kterou by mu přiřkla Metodika. Pokud této možnosti nevyužije, lhostejno z jakého důvodu, může dostat třeba i o milion méně v situaci, že se mu úraz stal v roce 2019. Je to spravedlivé? To ať posoudí každý sám. Nutíme zaměstnance k nadbytečným formálním úkonům²⁰⁷, které jsou spojeny s peněžními výdaji na advokáta, „zbytečně“ stráveným časem, emočním diskomfortem, dlouhodobou psychickou zátěží a častokrát také zhoršením vztahů na jeho pracovišti? Nepochybně ano. Zatěžujeme tímto postupem již tak přehlcené soudy? To je jisté.

Může se navíc také stát, že zaměstnanci soud požadované zvýšení částky nepřirrhne, neboť nebude shledán důvod pro přiměřené navýšení peněžitého odčinění újmy; veškerá snaha poškozeného zaměstnance tak přijde vniveč, stejně jako vynaložený čas na soudní spor nebo peněžní výdaje spojené s řízením. Na tomto případě by se projevila absurdní situace, kdy zaměstnanec, který dostal třeba o čtvrtinu nižší plnění, než by dostal v totožném případě dle Metodiky, byl donucen se obrátit na soud, aby mu tuto částku dorovnal, a v konečném důsledku by se tato nerovnost mezi odčiněním ještě zvýšila o náklady, které musel vynaložit v řízení, ve kterém soud jeho požadavek shledal neopodstatněným.

5.3 Nepředvídatelnost a nesrozumitelnost práva

Třetím argumentem, proč je současná právní úprava dle mého minimálně na hraně ústavnosti je fakt, že způsobuje naprostou nepředvídatelnost práva a s tím porušuje zásadu právní jistoty, respektive legitimního očekávání. Tou trpí jak poškození, tak jejich rodinní příslušníci či jiné osoby, kterým by plynulo právo na odčinění nemajetkové újmy, ať již dle § 2959 OZ nebo dle 271i ZP. K samotné předvídatelnosti práva se několikrát vyjádřil i Ústavní soud. Ten ji označil jako jeden ze základních prvků principu právní jistoty, bez jehož respektování si nelze demokratický právní stát představit.²⁰⁸

V jiném judikátu ÚS označil princip předvídatelnosti práva jako důležitý atribut právního státu, který podstatným způsobem souvisí s principem právní jistoty a je nezbytným předpokladem

²⁰⁷ Tím je myšleno podání žaloby, aby soud mohl výši odčinění přiměřeně zvýšit

²⁰⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 31/03 ze dne 11.2.2004

obecné důvěry občanů v právo.²⁰⁹ V tomtož nálezu poukázal na to, že důležitost předvídatelnosti práva jakožto základní hodnoty právního řádu zdůrazňuje ve své judikatuře také Evropský soud pro lidská práva, v jehož judikatuře je jako jedno ze základních kritérií kvality práva opakovaně používána jeho předvídatelnost.²¹⁰ Požadavek právní jistoty se pak dotýká jak tvorby práva (otázka stability práva a zákonnosti jeho tvorby), tak aplikace práva. Ústavní soud navíc v tomtož judikátu deklaroval, že „každá právní úprava musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné.“²¹¹

Za problém považuji situaci, kdy může být poškozený jednou odškodňován podle Metodiky a v dalším případě, pokud se mu stane pracovní úraz, podle Nařízení. Oba tyto předpisy mají svá specifika. Má si poškozený zaměstnanec nechat zpracovat posudek od jednoho ze subjektů dle § 8 odst. 1 písm. a) Nařízení, když mu ho při minulém úraze musel zpracovat znalec? Proč by měl najednou za jeden bod dostat 250 Kč, když minule dostal více než 300 Kč? Dalším příkladem je, že v praxi je stále možné se setkat s tím, že ošetřující lékař vyplní pro účely výplaty pojistného plnění z životního pojištění bolestné dle kódů a s bodovými hodnotami dle Nařízení, a nikoliv dle Metodiky. Domnívám se, že pro laickou veřejnost ale například i pro lékaře, kteří se neorientují ve světě práva, je podobný systém nelogický, nepřehledný, a hlavně je nepochopitelné, proč zde existují tak propastné rozdíly, když jde v podstatě „o totéž“.

S předvídatelností právní úpravy, respektive její srozumitelností pro širokou veřejnost, souvisí také lehce opomíjený aspekt pracovněprávní úpravy, který by mohl způsobovat značné problémy nejen zaměstnancům. Pokud totiž existuje zákonné pojištění, je nutné, aby zaměstnavatel věděl a byl si jistý, co všechno za něj pojišťovna bude plnit. Dle § 2 PojOdpPÚ má zaměstnavatel právo, aby za něj pojišťovna nahradila škodu, která vznikla zaměstnanci při pracovním úraze nebo nemoci z povolání, v rozsahu, v jakém za ni zaměstnavatel odpovídá podle zákoníku práce. Jenže v jakém rozsahu za ni zaměstnavatel odpovídá? Pokud se ani největší kapacity v oboru nejsou schopni shodnout, zda lze subsidiárně použít občanského zákoníku pro odčinění duševních útrap dle § 2959 OZ, respektive jaký je tedy účel ustanovení § 271i, jak si má být jistý zaměstnavatel? Co se stane, pokud se na zaměstnavatele obrátí pozůstalí, kterým již vyplatil náhrady dle § 271i ZP a budou požadovat i odčinění duševních útrap dle § 2959 OZ? Je zaměstnavatel povinen tuto náhradu poskytnout? A pokud tak učiní z dobré vůle, „nehodí jej následně pojišťovna přes palubu“

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 420/09 ze dne 3.6.2009

²¹⁰ Ve výše zmiňovaném nálezu odkazuje na případy Rekvényi proti Maďarsku, 1999, Feldek proti Slovensku, 2001

²¹¹ Cit. sub 209

s tím, že odmítne tyto náhrady vyplatit, protože k tomu není povinna dle § 4 PojOdpPÚ? Aniž by tyto otázky byly zodpovězeny, je dobré si je položit pro ilustraci, že nejasnost této úpravy opravdu může vést k fatálním důsledkům, a to nejen pro poškozené.

6 De lege ferenda, úvahy o narovnání prostředí

Jak již bylo v úvodu naznačeno, součástí této práce je i snaha navrhnout potenciální řešení, jež by mohl zákonodárce představit, a které by dle mého názoru mělo lépe reflektovat aktuální společenské potřeby, stejně jako právní požadavky na rovnost všech lidí, zákaz diskriminace, proporcionalitu, předvídatelnost, právní jistotu a legitimní očekávání každého jednotlivce.

Domnívám se, že než dojde ke sjednocení právní úpravy, či alespoň k její úpravě, bylo by vhodné, aby pro oblast pracovního práva přestalo být užíváno Nařízení a místo něj se pracovní úrazy hodnotily dle Metodiky. Jednak by to smazalo nedůvodné rozdíly mezi zaměstnanci a mezi ostatními poškozenými, a jednak by se celá úprava zpřehlednila, neboť by existoval pouze jeden, pro dané případy relevantní, předpis. Ostatně, na tento postup už částečně odkázal i Ústavní soud v nálezu ze dne 2.2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15. Zde stanovil, že obecné soudy mají při rozhodování o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění široká oprávnění, kdy mohou Náhradovou vyhláškou jako protiústavní vůbec neaplikovat a o výši odškodnění rozhodnout výhradně podle okolností konkrétní věci. V daném případě by se zásah do zdraví měl posuzovat právě na základě Náhradové vyhlášky, protože poškozený zásah do zdraví utrpěl ještě před účinností OZ. ÚS zdůraznil, že soudce je vázán výhradně zákonem a je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu s ústavním zákonem. Také zdůraznil, že pokud dojde soud k závěru, že podzákoným předpisem stanovené pravidlo chování je v kontextu daného případu v rozporu se zákonem, je povinen je nepoužít a v odůvodnění rozhodnutí objasnit důvody takového postupu. Pokud podobný postup byl možný a aprobovaný Ústavním soudem již u Náhradové vyhlášky, neměl by být problém v tom, aby se takovýto postup zvolil i v současné době u Nařízení. Ostatně již existují případy, kdy se o toto obecné soudy pokusily.²¹² Níže nabízím teoretické úvahy de lege ferenda nad tím, jak by budoucí dlouhodobý právní stav měl a mohl vypadat.

Prvním variantou, jak postupovat z dlouhodobého hlediska, je dle mého názoru varianta spíše neideální, a to upravit platný právní stav tak, aby jednak nebyl natolik diskriminační, a jednak byl snáze předvídatelný, současně ale ponechat v platnosti výše zmíněnou dvojkolejnost. Ta by za určitých okolností mohla být i ústavně konformní, pokud by dodržovala hledisko přiměřenosti mezi výhodami, které by poskytovala zaměstnancům, a pokud by tyto výhody byly objektivně odůvodnitelné, ospravedlnitelné a racionální. Na těchto základech lze vystavět v případech relativní rovnosti zvýhodnění jedné skupiny oproti jiné. Zvýhodnění skupiny, jakou jsou

²¹² viz např. rozsudek okresního soudu v Berouně ze dne 24.5.2017, č.j. 7 C 22/2017-126

zaměstnanci, případně sekundární oběti po nich, by nepochybně svou logiku mělo, a z hlediska veřejného zájmu na jejich ochraně by bylo i ospravedlnitelné, pokud by však tyto rozdíly nebyly markantní.

Jistě si lze představit jako logické, že v případě pracovního úrazu by sekundární oběti dostaly odškodnění jak majetkového rázu dle § 271i ZP, tak by měly možnost uplatnit tzv. duševní útrapy dle § 2959 OZ. V takové situaci by, dle mého názoru, bylo legitimní, aby zaměstnavatel poskytl částku alespoň ve výši povinného minima, tedy 240 000 Kč, jako odškodnění s alimentární funkcí, a poté by ponechal na vůli pozůstalých, zda se budou hlásit o nároky duševních útrap dle § 2959 OZ, přičemž zde by již pracovněprávní pozůstalí byli v rovném postavení se sekundárními oběťmi dle občanského zákoníku. To by zároveň znamenalo, že by nově mohly duševní útrapy nárokovat i osoby, které by jinak dle dikce současného § 271i toto právo neměly.

Přijatelné by také bylo, aby pro případ varianty dědění bolestného a ztížení společenského uplatnění poškozený zaměstnanec ještě před svou smrtí nebyl zatížen povinností tato práva uplatnit či se domáhat, aby byla jako dluh uznána, zatímco ostatní osoby by tuto povinnost dle § 1475 odst. 2 OZ splnit musely. Tato drobná zvýhodnění by byla racionální a důvodná.

Co se týká samotného vyčíslování náhrady pomocí Nařízení, respektive Metodiky, zde dle mého názoru neexistuje cesta, jakým způsobem by i do budoucna tyto předpisy mohly koexistovat vedle sebe, a to z důvodů, které již výše byly uvedeny. Pokud by měl být zachován jen jeden tento předpis, pak bych volil Metodiku, pro její komplexnost a modernější pojetí odčinění újmy.

Pokud by však oba tyto předpisy měly i nadále fungovat vedle sebe, pak by bylo dle mého názoru jednak nutné, aby jednotlivé bodové hodnoty u bolestného byly stejné, neboť bolest nelze pociťovat pokaždé jinak v závislosti na tom, zda se stala při zaměstnání nebo jinde, i když jde o jinak naprosto totožný zásah do zdraví. Stejně tak by bylo nutné, aby hodnota jednoho bodu byla totožná, ať už zvolíme fixní nebo valorizující se. To ostatně vyplývá z principu bolestného. Ztížení společenského uplatnění je kategorie sama pro sebe, kdy moderní přístupy velí zohledňovat specifika každého jednotlivého případu, a nikoliv vše řešit tabulkovým systémem „od stolu“. Zde si však můžeme položit otázku. Pokud bychom úpravu bolestného i ztížení společenského uplatnění sjednotili tak, jak velí zásady spravedlnosti ale i přání zákonodárce vyjádřené v důvodové zprávě k OZ, na jejímž základě byla vypracována Metodika, bude mít smysl, aby i nadále existovalo Nařízení s Metodikou vedle sebe? Domnívám se, že tomu tak není, a proto se přikláním k variantě druhé.

Touto variantou, možná ještě konformnější z hlediska ústavních zásad, je kompletní zrušení úpravy náhrady nemajetkové újmy v pracovním právu tak, aby po této derogaci fungovala již jen jedna úprava náhrady nemajetkové újmy napříč všemi odvětvími soukromého práva. To by v této oblasti zaručilo téměř absolutní rovnost pro všechny skupiny osob, ať již zaměstnance, nebo ostatní, jimž bylo ublíženo na zdraví. Pokud by si chtělo pracovní právo zachovat některá svá ochranná specifika, bylo by tak možné učinit, neboť, jak již bylo zmiňováno, postavení občanského zákoníku je vůči zákoníku práce subsidiární; občanský zákoník se použije tehdy, pokud danou problematiku neupravuje zákoník práce. Tím by navíc odpadly veškeré diskuse o tom, nakolik je úprava náhrady nemajetkové újmy v zákoníku práce autonomní. Tato polemika je navíc velmi aktuální s přihlédnutím k tomu, že doposud není vyjasněné, jak pojmout odškodnění taxativně vyjmenovaných pozůstalých osob upravené v § 271i zákoníku práce.

Ať už se zvolí kterákoliv z těchto variant, jisté je jedno. Metodika jako taková by neměla být „nezávazným“ doporučením. Jak již bylo uváděno, Nejvyšší soud se chopil role, která mu dle Ústavy nepřísluší; není za žádných okolností možné, aby moc soudní suplovala moc zákonodárnou, případně výkonnou, a z hlediska ústavněprávní dělby moci je to zásadní prohřešek, ač v tomto konkrétním případě neměl Nejvyšší soud příliš na vybranou. Pokud jsme dospěli k tomu, že laická, právnická, pojistitelská i lékařská veřejnost „*pocítuje potřebu tabulek a vzorců*“ a to navzdory vůli zákonodárce, který se v tomto směru dle mého názoru při rekonstrukci soukromého práva ukvapil, pak je nutné, aby tato tabulka byla právním předpisem, alespoň ve formě nařízení vlády. Jako prováděcí předpis k § 2958 OZ by pak byla způsobilá k přezkoumání Ústavním soudem, přičemž by také skončily spekulace nad porušením dělby moci. Soudy by pak rozhodovaly ex post, což je jejich primární role, a nikoliv ex ante podle jimi schváleného doporučení.

Bohužel, jak již bylo popsáno v kapitole 3.1, Ministerstvo spravedlnosti v dohledné době nemá v plánu Metodiku rušit, naopak ji chce upravit tak, aby se přiblížila pracovníprávní úpravě a dá se tedy předpokládat, že současnou právní úpravu ponechá v platnosti.²¹³ Je tedy možné, že občané budou i další roky vystaveni nejistotě a nepřehlednému právnímu stavu, soudy budou i nadále zatěžovány zbytečnými případy a advokáti se budou i nadále pokoušet argumentovat, proč je daná

²¹³ *Ministerstvo chce upravit metodiku Nejvyššího soudu k nemajetkové újmě.* Česká-justice.cz [online]. 2019, 21.11.2019 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/11/ministerstvo-chce-upravit-metodiku-nejvyssiho-soudu-k-nemajetkove-ujme/>

úprava nekoncepční a nespravedlivá, přičemž nejvíce budou na současný stav doplácet jednotliví poškození.

Závěr

Poškození lidského zdraví je tím nejvážnějším, co může v životě člověka potkat. Úmrtí osoby blízké, zejména pokud je to přímý příbuzný, je zase tím nejvážnějším zásahem do rodinných a citových vazeb. V obou případech náleží jak primárním, tak sekundárním poškozeným, náhrada nemajetkové újmy. Tato práce shrnuje její druhy, a to jak z pohledu zaměstnance, tak i „běžného člověka“.

Nahrazování nemajetkové újmy se postupně vyvíjelo, přičemž dlouhé roky fungovalo na principu jednoho podpůrného právního předpisu, na který odkazoval jakýkoliv zákoník práce nebo občanský zákoník. Tímto předpisem byla dlouhou dobu Náhradová vyhláška. Náhradu pozůstalým při usmrcení si každý předpis upravoval sám, stejně jako některé další dílčí aspekty náhrady nemajetkové újmy při zásahu do zdraví. S účinností občanského zákoníku se však celá struktura kompletně rozdělila do dvou autonomních úprav – úpravy občanskoprávní a pracovněprávní; přičemž v této „dvojkolejnosti“ spatřuje část právní veřejnosti problém. Aktuálně se pracovní právo řídí úpravou v zákoníku práce, jehož některá ustanovení jsou prováděna Nařízením. Pro občanský zákoník zase platí (ne)závazná Metodika.

Už od roku 2014, respektive 2015, se hojně diskutuje, nakolik je právní úprava v zákoníku práce autonomní, a nakolik je možné užít subsidiárně občanského zákoníku, jenž zavedl nové instituty, které zákoník práce do dnešního dne neobsahuje. Z počátku byla většina teoretiků spíše názoru, že autonomnost zůstala zachována; v této práci, a nasvědčují tomu i některé odborné články a judikatura, je dle mého názoru prokázáno, že tomu tak není a být ani nemůže. Samotná kritika této duality by měla vést k závěrům, že platná úprava je protiústavní. Domnívám se, že to se podařilo prokázat zejména v kapitole 4 a 5.

Nedůvodné rozdíly, které dvojkolejnost zakládá, se projevují mnoha v aspektech, ať už co se týká legislativní tvorby obou předpisů, nebo třeba jejich závaznosti jakožto podzákonného předpisu oproti doporučení autoritou Nejvyššího soudu. Oba tyto předpisy, tedy Metodika a Nařízení, se od sebe liší natolik, že rozdíly v odčinění bolestného nebo ztížení společenského uplatnění mohou být signifikantní. Liknavost zákonodárce, který již pět let nechává veškeré bolestné i ztížení společenského uplatnění v pracovněprávní úpravě odškodňovat částkou 250 Kč za bod, zatímco dle Metodiky je hodnota jednoho bodu již 318,85 Kč pro vznik bolesti v roce 2019, je přímým důkazem toho, proč tato úprava do budoucna nemůže fungovat.

Ještě markantnější na dualitě je úprava jednorázové náhrady pozůstalým dle zákoníku práce. Ta se totiž, v současné době, pohybuje v částkách, které jsou cirka 2,5x menší než částky judikované Nejvyšším soudem v civilní úpravě.

Ano, sluší se uznat, že v zákoníku práce je stanoveno, že to jsou částky nejmenší možné a je tedy na zaměstnavateli, zda přizná pozůstalým po zesnulém zaměstnanci více. Udělá to však? Domnívám se, že ne. I kdyby však nakrásně dostali pozůstalí po zaměstnanci to, co by dostali sekundární oběti dle občanského zákoníku, je nutné si uvědomit, že okruh sekundárních obětí v zákoníku práce je jednak taxativního charakteru a jednak ještě užší než v § 2959 OZ. Velice zjednodušeně to nyní v pracovním právu funguje tak, že menší okruh pozůstalých dostane po zesnulém zaměstnanci méně peněz. Jak již bylo zmíněno, některé druhy náhrad ani zákoník práce neobsahuje. Sečteno a podtrženo, ve většině případů je zaměstnanci nebo pozůstalému po něm vyplacena mnohem nižší částka, a pokud se neobrátl na soud, nemá šanci se domoci částky vyšší. To vše je „kompenzováno“ objektivní úpravou odpovědnosti zaměstnavatele, což se trochu míjí účinkem, neboť právě pro tyto účely musí být zaměstnavatel ze zákona pojištěn, dále tím, že zaměstnanec má procesně lehčí způsob k těmto náhradám dojít, stejně jako částkou povinného minima.

To však dle mého názoru nestačí, zvláště, když se podíváme na všeobecně proklamované zásady rovnosti a zákazu diskriminace, které jsou základním stavebním kamenem jakékoliv moderní demokracie a právního státu. Ta je (nejen) dle mého názoru na několik místech v zákoníku práce hrubým způsobem porušena a bude důležité, aby k těmto tvrzením zaujal buď Ústavní soud nebo zákonodárce jasné stanovisko. To zvláště v situaci, kdy právní řád má být bezrozporný, přehledný a nezakládat nedůvodné rozdíly mezi skupinami obyvatel, a to ve smyslu bezdůvodně odlišné úpravy totožného institutu napříč právními předpisy.

Seznam zkratk

Občanský zákoník = OZ = Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Starý občanský zákoník = SOZ = Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákoník práce = ZP = Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Starý zákoník práce = Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Náhradová vyhláška = Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Metodika = Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)

Narizení = Narizení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání

PojOdpPÚ = Vyhláška ministerstva financí č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

ZoOPÚ = Zákon č. 30/1965 Sb., o odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání

ZoSPPBS = Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

ZoVzP = Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

ZoRP = Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

MZ = Ministerstvo zdravotnictví

MPSV = Ministerstvo práce a sociálních věcí

ČSU = Český statistický úřad

Ústava = Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Listina základních práv a svobod = LZPS = Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky ve znění pozdějších předpisů

BOL = Bolestné dle § 2958 OZ a/nebo dle 271c ZP

ZSÚ = Ztížení společenského uplatnění dle § 2958 OZ a/nebo dle 271c ZP

DNÚ = Další nemajetkové újmy dle § 2958 OZ

ÚS = Ústavní soud ČR

NS = Nejvyšší soud ČR

KS = Krajský soud

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0

BĚLINA, Miroslav a Jan PICHRT. *Pracovní právo. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-667-8

BĚLINA, Miroslav. *Zákoník práce: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-759-0

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck,

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7380-652-1

GRULICHOVÁ, Blanka. *Mzda a plat*. Praha, 2011. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Doc. JUDr. Jan Pichrt, Ph.D.

KADLUBIEC, Vojtěch. *Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví*. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. 2016, 267-273. ISSN 1210-6410

KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině: 2. díl, Listina základních práv a svobod*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3

KOBLIHA, Ivan. *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského práva: praktická příručka*. Praha: Leges, 2012. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-97-4.

KOCOUREK, Jiří a Tomáš DOBŘICHOVSKÝ. *Pracovní právo pro praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2016. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-616-6.

KOTTNAUER, Antonín. *Pracovní právo v praxi: základní pracovněprávní vztahy a rekonstrukce*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-038-3

LAVICKÝ, Petr a Jakub HANDRLICA. *Občanský zákoník VI.: Velký komentář. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. V Praze: C.H. Beck, 2013-. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9

NOVOTNÝ, Petr, Pavel KOUKAL a Eva ZAHOŘOVÁ. *Nový občanský zákoník: Náhrada škody*. Praha: Grada, 2014, 144 s. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5165-8

MALIŠ, Daniel. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. 2019, 2019(3.), 19-23. ISSN 1210-6348.

MALIŠ, Daniel. *Polemika s pohledem NS na tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. 2019, 2019(7–8), 30 - 37. ISSN 1210-6348

MACHÁLEK, Petr a Vojtěch KADLUBIEC. *Náhrada nemajetkové újmy pozůstalých v pracovněprávních vztazích*. Právní rozhledy. 2018, 26.(4), 115-124. ISSN 1210-6410

RYŠKA, Michal. *Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ*. Právní rozhledy. 2016, 24(11), 381-386. ISSN 1210-6410

SOKOL, Miloš, František VOREL, Martin DOBIÁŠ a Tomáš VOJTÍŠEK. *Odškodnění bolesti a trvalých následků u pracovních a nepracovních úrazů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Pro praxi. ISBN 978-80-7380-610-1

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3

VYSOKAJOVÁ, Margerita, Bohuslav KAHLE, Nataša RANDLOVÁ, Petr HŮRKA a Jiří DOLEŽÍLEK. *Zákoník práce: komentář. 5. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-955-7

2 Seznam použitých internetových zdrojů

Statistika nehodovosti: Ročenka nehodovosti na pozemních komunikacích v České republice v roce 2018. Policie.cz [online]. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz v České republice – za rok 2018. Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pracovni-neschopnost-pro-nemoc-a-uraz-v-ceske-republice-za-rok-2018>

Ministerstvo chce upravit metodiku Nejvyššího soudu k nemajetkové újmě. Česká-justice.cz [online]. 2019, 21.11.2019 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/11/ministerstvo-chce-upravit-metodiku-nejvyssiho-soudu-k-nemajetkove-ujme/>

Šámal: Nejvyšší soud chystá změny v metodice odškodňování újmy na zdraví. Česká-justice.cz [online]. 2017, 21.6.2017 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2017/06/samal-nejvyssi-soud-chysta-zmeny-metodice-odskodnovani-ujmy-zdravi/>

Polovina dětí se rodí mimo manželství, jejich podíl stále roste. Česká televize [online]. 2017, 15.4.2017 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2088405-polovina-deti-se-rodí-mimo-manželství-jejich-podíl-stále-roste>

Aktuální populační vývoj v kostce. Český statistický úřad [online]. [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

DROBIŠ, Zbyněk a Vojtěch HANZAL. *Nespravedlivost duality způsobu odškodňování při náhradě bolesti a ztížení společenského uplatnění*. Epravo.cz [online]. 2019, 15. 1. 2019 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nespravedlivost-duality-zpusobu-odskodnovani-pri-nahrade-bolesti-a-ztizeni-spolecenskeho-uplatneni-108674.html>

GLOGAR, Martin. *Zákon o úrazovém pojištění zaměstnanců se ruší*. Právní prostor [online]. 2015, 31.08.2015 [cit. 2019-12-27]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/zakon-o-urazovem-pojisteni-zamestnancu-se-rusi>

KŘÍSTEK, Lukáš. Lukáš Křístek: *Nejvyšší soud nahrazuje judikaturu a obchází moc zákonodárnou i výkonnou*. Blog Jiné právo [online]. [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2014/04/lukas-kristek-nejvyssi-soud-nahrazuje.html>

MALIŠ, Daniel. *Dvojkolejná úprava výše náhrad nemajetkové újmy na zdraví – v čem spočívá a co s ní?* Epravo.cz [online]. 15.12.2015 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dvojkolejnauprava-vyse-nahrad-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-v-cemspociva-a-co-s-ni-99895.html>

SMRŽ, Ivo. *Nejvyšší soud se vyjádřil k aplikaci ustanovení § 2971 občanského zákoníku* [online]. 25.11.2019 [cit. 2020-01-06]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/nejvyssi-soud-se-vyjadril-k-aplikaci-ustanoveni-§-2971-obcanskeho-zakoniku/>

VRCHA, Pavel. *Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle NOZ nevypracoval Nejvyšší soud* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://vrcha.webnode.cz/news/metodiku-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-dle-noz-nevypracoval-nejvyssi-soud-opacnym-tvrzenim-je-odborna-i-laicka-verejnost-matena/>

3 Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 30/1965 Sb., o odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Vyhláška č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění

Vyhláška č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů

Vyhláška č. 346/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění vojáků

Vyhláška č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského

Narizení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání

Narizení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání

Narizení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

4 Seznam použité judikatury

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3.2012, sp. zn. 23 Cdo 4140/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.3.2019, sp. zn. 25 Cdo 972/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6.2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9.2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9.2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.4.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.5.2005, sp. zn. 25 Cdo 254/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7.4.2011, sp. zn. 21 Cdo 936/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.5.2019, sp. zn. 21 Cdo 3687/2018

Rozsudek KS v Brně ze dne 27.9.2017, sp. zn. 70 Co 132/2017

Rozsudek KS v Brně ze dne 16.12.2011, sp. zn. 24 C 123/2011

Rozsudek OS v Berouně ze dne 24.5.2017, č.j. 7 C 22/2017-126

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 – 1

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04

Nález Ústavního soudu ze dne 26.8.2010, sp. zn. III. ÚS 101/05

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 - 1

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14

Nález Ústavního soudu ze dne 5.12.2012, sp. zn. IV ÚS 444/11

Nález Ústavního soudu ze dne 8.10.1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

Nález Ústavního soudu ze dne 21.1.2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

Nález Ústavního soudu ze dne 29.1.2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/06

Nález Ústavního soudu ze dne 11.2.2004, sp. zn. Pl. ÚS 31/03

Nález Ústavního soudu ze dne 3.6.2009, sp. zn. I. ÚS 420/09

5 Seznam ostatních zdrojů

Společné stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví k postupu při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání ze dne 28.1.2014.

Metodika nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)

Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku (konsolidované znění) [online]. 2012 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 205/2015 Sb. Psp.cz [online]., [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=376&CT1=0>

Důvodová zpráva k novele Zákoníku práce. Elektronická knihovna připravované legislativy: aplikace ODoK [online]. [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=

view&p_p_col_id=column-
1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSB3QAMAG7&tab=detail

Legislativní pravidla vlády: úplné znění platné od 1.2.2018, Praha: Vláda ČR. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/>

Jednací řád vlády. Praha: Vláda ČR. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/jednaci-rad-vlady-91200/>

Seznam příloh

- 1) Společné stanovisko MPSV a MZ k postupu při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku

Příloha č. 1

Společné stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví k postupu při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku.

Vzhledem k tomu, že se po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku dne 1. 1. 2014 vyskytují pochybnosti o tom, jak postupovat při posuzování odškodnění bolesti nebo ztížení společenského uplatnění při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, MPSV a MZ sdělují tento právní názor:

Nadále se postupuje podle vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb., a to s ohledem na § 394 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

V Praze, dne 28. ledna 2014

MUDr. Martin Holcát, MBA.

ministr zdravotnictví

Ing. František Koniček

ministr práce a sociálních věcí

Kritické srovnání režimů náhrady nemajetkové újmy a vzniklé dvojkolejnosti

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá kritickým srovnáním režimů náhrady nemajetkové újmy a vzniklé dvojkolejnosti. Cílem je popsat, jakým způsobem je odškodňována nemajetková újma při zásahu do zdraví poškozeného, a to se zvláštním zřetelem na porovnání režimu dle občanského zákoníku a dle zákoníku práce. Tento popis a kritické porovnání obou režimů vede k úvaze, že tato dvojkolejnost není v souladu s ústavními hodnotami a že bude nutné do budoucna učinit změny tak, aby tohoto souladu bylo dosaženo.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola definuje základní pojem, se kterým se pracuje v textu – újma. Co to je, kdy se nahrazuje, jakým způsobem je upravena v občanském zákoníku a jakým způsobem v zákoníku práce. Druhá kapitola pojednává o historii a vývoji náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Následující kapitola popisuje stěžejní dokumenty pro výpočet výše odčinění – Metodiku Nejvyššího soudu a Nařízení vlády používané pro pracovní úrazy. V této kapitole jsou zmíněny i další dva předpisy, a to zákon o služebním poměru a zákon o vojácích z povolání. Kapitola „*dvojkolejnost a její kritika*“ je stěžejní částí celé práce, neboť uvádí některé instituty, které jsou natolik rozdílné, že je třeba je popsat a jasně vymezit, v čem spočívají jejich rozdíly, stejně jako proč jsou tyto rozdíly neudržitelné, neodůvodnitelné a nespravedlivé. Na tuto kapitolu navazuje kapitola pátá, ve které je pojednáno o tom, že takováto úprava v sobě zahrnuje protiústavní prvky, které je třeba eliminovat, pokud má být současná právní úprava bezrozporná, spravedlivá a předvídatelná. Poslední kapitolou jsou úvahy *de lege ferenda*, o kterých se domnívám, že by buď krátkodobě nebo dlouhodobě mohly zahojit tento neospravedlnitelný stav.

Při zpracování tématu bylo vycházeno z literatury věnující se teorii náhrady škody a újmy, a také byla využita komentářová literatura k občanskému zákoníku i zákoníku práce. Ve čtvrté kapitole byly využity zejména odborné statě a články na téma náhrady újmy při ublížení na zdraví, kterých po účinnosti občanského zákoníku bylo vydáno nepřehledné množství. Podkladem pro argumentaci byly rozhodnutí Nejvyššího soudu a samozřejmě také Ústavního soudu, který jakožto ochránce ústavnosti se k tomuto tématu již několikrát vyjadřoval.

Klíčová slova: nemajetková újma, dvojkolejnost, protiústavnost

Critical comparison of compensation schemes for non-pecuniary harm and incurred duplication

Abstract

The Diploma thesis deals with critical comparison of compensation schemes for non-pecuniary harm and incurred duplication. The aim is to describe how non-pecuniary harm is compensated in case of health-related harm, with particular regard to comparison of schemes according to Civil Code and Labour Code. This description and critical comparison of both schemes leads to reflection, that this incurred duplication is not in accordance with the constitutional values, and that, in the future, changes will be needed, so that this accordance would be achieved.

The thesis is divided into six chapters. The first chapter defines basic terms, with whom it is worked in the text – harm. What is that, when is it compensated, how is it laid down in Civil Code and Labour Code. The second chapter deals with the history and development of compensation for non-pecuniary harm in case of health-related harm. Next chapter describes key document for calculation of the amount of compensation – Supreme Court’s methodology and the Government Regulation used for accidents at work. In this chapter there are mentioned two other legislations, Civil service employment Act and Professional soldiers’ Act. Chapter „*incurred duplication and its criticism*“ is the crucial part of the Thesis, because it lists some institutes, that are so different, that there is a need to describe them, and explain clearly, what their differences are, as well as why are these differences unsustainable, unjustifiable and unfair. This chapter is followed by the fifth chapter, in which it is discussed that legislation like this includes unconstitutional elements, which ought to be eliminated, if the current legislation is to be consistent, just and predictable. Last chapter contains consideration „*de lege ferenda*“, which as I believe could be capable of healing this unjustifiable state, either short-term or a long-term.

The elaboration of the topic was based on the literature dealing with theory of compensation for pecuniary and non-pecuniary harm, as well as commentary literature on the Civil Code and Labour Code was used. Professional essays and articles about compensation of non-pecuniary harm in case of health-related harm were used in the fourth chapter, of which, after Civil code came into force, inexhaustible amount was published. The reasoning was primarily based on the decisions of Supreme court and, of course, the Constitutional Court, who, as a protector of constitutionality, commented several times on this topic.

Key words: non-pecuniary harm, duplication, unconstitutionality